

SORTKRAGE (*Corvus cornix* var. *corone*). Jeg har en Sortkrage ynglende her, og andre lever paa Eggen; den, der findes her, bor i Skoven, yngler der og har givet mig Anledning til forskellige Iagttagelser.

Efter at have erfaret, hvor hyppig Sortkragen er i Sønderjylland gennem B. Simonsens Iagttagelser, offentliggjorte her i Tidsskriftet »Bastarder af Graakrage (*Corvus cornix*) og Sortkrage (*Corvus corone*)» Aargang 5, Side 212, havde jeg begyndt ogsaa her at spejde efter Fuglen; første Gang, jeg saa den, var 9 Januar 1912, da der sad en i Køkkenhaven imellem Snese af Graakrager; tidligere havde Arkitekt Hagerup en Gang, han var her paa Besøg, fortalt mig, at han havde set en her i Nærheden. Saa gik der imidlertid nogle Aar, lige til 1915, før jeg saa den igen; 4 April saa jeg da nogle gaa ved Stranden.

Bastarder mellem Graa- og Sortkrage mente jeg at have set nogle Gange; 11 Maj 1915 fik jeg Beviset i Hænde. Ved Stranden nedenfor min Have gik to Krager om Middagen; nu er Kragen, foruden Spurvene, den eneste Fugl, jeg jager her, og fra Vinduet i min Bolig skød jeg paa den ene; allerede da jeg skød, havde jeg en Fornemmelse af, at den saa noget anderledes ud end dens Kammerat, og da jeg gik ned for at tage den op, saa jeg allerede paa Afstand, at det var en Bastard mellem Sort- og Graakrage, endda en særdeles veludtalt Bastard med meget sort. Paa Undersiden var der et graat Parti paa et Par cm bagved de sorte Brystfjer, men bag dette blev de sorte Skafstreger paa Fjerene bredere, og Bugen var helt sort. Paa Oversiden var der i Nakken ligesom paa Halsens Sider et graaligt Parti, men det sorte fik snart Overhaand, saa at hele Ryggen, Skulderfjerene og Overhaledækfjerene var sorte. Fuglen kom til E. Lehn Schiølers Samling.

Nu fortsatte jeg naturligvis ihærdigt at kigge efter Sortkrager eller Bastarder. I Skoven fandtes paa denne Tid en Flok Krager paa en Snese Stykker, der øjensynligt ikke ynglede, maa-ske fordi Rederne var forstyrrede; 3 Juni gik jeg om Aftenen en Tur i Skoven, og det forekom mig da, at der var en Sortkrage mellem Graakragerne; lidt efter saa jeg en sidde i en Trætop ved Siden af en Graakrage og præsentere sig ganske tydeligt. Jeg havde nu faaet Vished i min Formodning om Sortkragens Forekomst her i Yngletiden og mønstrede stadig i min Kikkert

de Flokke af Krager, jeg kunde faa Øje paa, for at se, om der var Indblanding af Sortkrageblod, hvad jeg dog aldrig saa.

I 1916 saa jeg fra først i Marts og Aaret igennem Sortkrage i Skoven, paa Marken og i Køkkenhaven; jeg saa den flyve og gaa sammen med en Graakrage, og ofte var jeg den ganske nær. Trods mine Anstrengelser lykkedes det mig ikke at finde dens Rede i Skoven, men da den holdt til her i hele Yngletiden, var det vel udenfor Tvivl, at den ynglede der.

I 1917 saa jeg Sortkragen første Gang 31 Januar, og hele Foraaret igennem saas den jævnligt; i April, Maj, Juni traf jeg den ofte, men altid kun den ene. Den havde sit Jagtdistrikt paa et bestemt Sted, kom inde fra Skoven, fløj ned over Køkkenhaven og ned til Stranden. I Juni saa jeg den flyve med Føde i Næbbet, saa der var ingen Tvivl om, at den ynglede, men den og de andre Krager havde Rede i nogle høje Ege, hvorunder der var tæt og høj Bøgeopvækst, saa det var mig umuligt at se op i Egetoppene. Jeg ventede imidlertid at se et Kuld Bastarder, og blev derfor noget skuffet, da jeg 28 Juni saa den sorte Krage gaa paa Marken med 4—5 Unger, af hvilke ingen, efter hvad jeg kunde se, havde mindste Antydning af Sortkragetendenser — noget, som iøvrigt gentog sig i 1918. Senere saa jeg jævnligt Familien, og det var ganske morsomt at iagttage, hvorledes den stadig holdt sig paa det samme Sted, paa en Mark Vest for Sanatoriet, medens den Kragefamilie, hvis Unger var bleven udrugede paa Sanatoriet, holdt til nede i Parken og Køkkenhaven; de to Familier mødtes dog en Gang imellem og gik sammen. I Aarets sidste Maaneder saa jeg jævnlig Sortkragen.

Af det ovenstaaende mener jeg da at kunne slutte, at der i Skoven her yngler en Sortkrage — men ogsaa kun en — parret med en Graakrage, at den er Standfugl, bliver her hele Vintren, og at dens Afkom, i hvert Tilfælde i nogle Aar, bliver normale Graakrager. Forskellige Træk lader mig formode, at Sortkragen er en Hun.

I 1919 kom der lidt Nyt til; i Vinter- og Foraarsmaanederne saa jeg jævnligt Sortkragen. 4 Maj fløj der en sammen med en Graakrage over Inddæmningen og derfra ind i Skoven; det var øjensynligt et Par. Men nu begyndte der at tales om 2 Sortkrager; nogle af Patienterne paa Sanatoriet, som jeg havde bedt om paa deres Spadsereture se efter Sortkragens Rede, paastod, at der var 2, og 9 Maj fik jeg Vished herfor, idet jeg i Ind-

dæmningen paa en Gang saa 3 eller 4 Sortkrager. I Maj saa jeg jævnligt en i Skoven og i Køkkenhaven, og 16 Juni saa jeg paa Marken Graakrage og Sortkrage med lige udføjne Unger; disse saa paa Afstand ganske ud som Graakrager¹⁾.

Hvorledes det staar til i en fjærnere Omegn med Sortkragen, tør jeg ikke sige, udover at jeg nogle Gange har set den paa Vejen ind til Faaborg. Skovrider Errboe paa Brahetrolleborg meddelte mig en Gang, at der af og til om Foraaret blev skudt Bastarder af sorte og graa Krager i Skovene paa hans Distrikt og sendte mig en saadan 3 Maj 1916; det var godt nok en Bastard men af overvejende Graakragetype med kun sorte Fjer paa Bugen og den bageste Del af Ryggen.

RAAGE (*Corvus frugilegus*). Hvor jeg sidder og skriver dette, var der, før mit Hus blev bygget, en ret stor Raagekoloni med nogle Hundrede Reder, dels i Ege, dels i Bøge. I 1908, da Bygningerne her blev opførte, ynglede Raagerne endnu trods den megen Larm og Færdsel; nogle af de Træer, hvor de ynglede, blev fældede, da de stod i Vejen. Med nogen Spænding afventede jeg i 1909, om Raagerne vilde komme tilbage til deres gamle Reder, der laa i meget betænkelig Nærhed af min Bolig og Funktionærboligen; de kom ogsaa tidligt paa Foraaret for at se til de gamle Reder, men de indlød sig ikke paa at yngle der mere. Rederne var ret solidt byggede; i flere Aar holdt de sig temmelig uforandrede, tjente bl. a. til Bolig for Natugle, Skovdue og Skovspurv; efterhaanden ødelagdes de og dryssede ned. Endnu i 1911 staar der i min Dagbog for 28 Januar: »Om Morgenen var Raagerne nede at se til deres gamle Reder ved Funktionærboligen.«

Men de prøvede som sagt ikke paa at yngle her mere; den nærmeste Koloni, jeg kender, er i Dyreborg ved Faaborg, hvor der yngler en Mængde; i Faaborg ser og hører man dem ustandselt flyve over. Derimod hører Raagen til de Fugle, der trækker herover og det endda i overordentlig stort Tal og meget regelmæssigt. Om Foraaret ser man af og til nogle trække over imod N. Ø. fra Februar til April. Tydeligst ses det, hvis det har været Vintervejr med Frost i nogen Tid, og der saa pludseligt kommer en smuk Dag. Senere hen paa Foraaret og i Sommeren kan der af og til ses Raager i større

¹⁾ Senere paa Sommeren saa jeg af og til flere Sortkrager paa en Gang.

eller mindre Flokke paa Markerne her i Nærheden eller flyvende over.

Hvad der ses paa Foraarstrækket, er dog altid mere spredt og uregelmæssigt; mere regelbundet og i langt større Udstrækning viser Trækket sig om Efteraaret, og for Raagen som for Alliken er det Oktober, der er Trækmaaneden. Det er i Maanedens første Trediedel, at Raagerne begynder at vise sig, i Dagene fra 3 til 12 Oktober. Saa ses Oktober Maaned igennem en Mængde enten trækkende eller opholdende sig her i Skoven, Parken eller Inddæmningen. Paa Træk ses den navnlig paa kolde, klare Dage, i størst Antal, naar det har været Frostvejrs om Natten; de flyver da over, højt eller lavt, i Flokke eller spredt, ofte trækkende samtidig med Alliker og Krager uden dog i Almindelighed at blande sig med dem. Retningen, de trækker over i, er gerne imod Sydvest. Særlig udprægede Trækdage var 17—20 Oktober 1916, saaledes som jeg har beskrevet det ved Alliken; den sidste Trækdag i Oktober, jeg har iagttaget, er 28de (1917).

Men foruden de Raager, der trækker over paa denne Tid, træffes der mange, der opholder sig her en kortere Stund. Man ser dem i Skoven, i Parken, i Inddæmningen og paa Marken i større og mindre Flokke; i Parken ser man dem oftest i Egetræerne i Færd med at plukke Agern. De færdes paa denne Tid ofte sammen med Alliker og Krager; særligt i Efteraaret 1909 og 1910 var der saa mange, at Dagbogen taler om »Masser« og i »Tusindvis«. Det var ganske mærkeligt i disse to Aar at se, hvorledes Inddæmningen kunde være helt sortpletet af vældige Flokke af Kragefugle, som ikke senere har vist sig i saa store Masser. — Med Udgangen af Oktober forsvinder Raagerne, Trækket ophører, og de Skarer, der findes her, drager bort, men Vintren igennem kan der ses enkelte større og mindre Flokke.

TORNSKADE (*Lanius collyrio*). I mine nærmeste Omgivelser, Parken eller Skoven, findes Tornskaden ikke, skønt man skulde synes der var mange velegnede Pladser til den. Men man skal ikke langt bort for at træffe den; gaar man fra Sanatoriet vestpaa, træffes den ved den første Gaard, og rundt om i Tjørnehækkene langs Vejene her i Sognet er den ikke sjælden. Paa Landevejen fra Aastrup Kirke til Faaborg er man om Sommeren sikker paa at træffe den; Hannen sidder da gerne paa Telefontraadene, og der ruger flere Par paa denne Strækning. Som bekendt er Torn-

skaden en af vore allersenest ankommende Trækfugle, og de Tider, paa hvilke jeg første Gang har set den, men som ikke kan gøre Fordring paa megen Nøjagtighed, er ogsaa sene. I 1917 saa jeg den 9 Maj, men i andre Aar har jeg først truffet den omkring 20 Maj. Den bliver her saa til hen i August, idet det

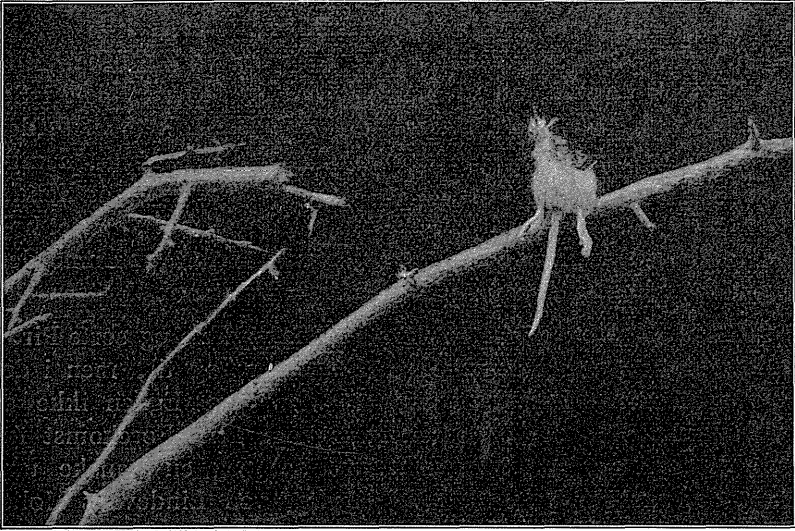

Fig. 47. Mus spiddet paa en Tjørn og halvt fortæret af Tornskade.

andet Kuld af Unger ofte først er flyvefærdigt omkring Midten af Maaneden.

Tornskaden er en Fugl, alle kender — af Navn vel at mærke. Dens skønne rustrøde Rygfarve, det askegraa Hoved med den sorte Kindstribе og Rosaskæret paa den hvidlige Underside har de færreste Kendskab til; men alle har i Skolen læst om dens mærkelige Vane at spidde sit Bytte paa Torne og derefter plukke det itu. Det gør den ganske vist ogsaa, hvad jeg jævnlig har set, men jeg tvivler om, at den gør det meget almindeligt; i hvert Tilfælde har jeg ofte afsøgt Tjørne i Nærheden af dens Boplads uden at finde noget spiddet Dyr. Den 8 August 1917 kom jeg, i Følge med nogle andre, cyklende fra Faaborg. I en Tjørnehæk sad en Tornskade, Han; lidt længere fremme saa jeg 2 lige udføjne Unger sidde inde i Hækken; jeg stod af for at se paa dem, og de blev da siddende ganske uforstyrrede ved deres Arbejde, som bestod i at fortære en Mus, der var spiddet paa en

Torn (Fig. 47) og allerede var halvt opædt. Jeg afskar den tørre Tjørnegren med Musen paa for at tage den hjem til Fotografering, og Ungerne blev ganske roligt siddende, medens jeg tog den; Hannen satte sig op paa Telefontraaden lige overfor, hvor den gav sig til at kvindre sin ejendommelige og saa sjældent hørte Sang.

STOR TORNSKADE (*Lanius excubitor*). Det er kun ganske enkelte Gange, jeg har set den her i Egnen. 24 Februar 1912 saa jeg en i Skoven, og 28 Februar, da jeg sad og spiste i Sanatoriets Spisestue, saa jeg den sidde paa det højeste Sted, den overhovedet kunde komme til indenfor en vid Omkreds, nemlig paa Lynaflederen paa Sanatoriets Skorsten; det er jo et Kendemærke for denne Art, at den næsten altid sætter sig paa et højt Sted, vel sagtens for at kunne spejde ud; derfor gav Linné den ogsaa det latinske Artsnavn *Excubitor* = Vægteren.

PIROL (*Oriolus galbula*). Den skønne, gyldne og sorte Pirol, Bülowslægtens Vaabenmærke, træffes her af og til, men i det hele sparsomt. Dog tror jeg, at den paa Egnen ikke er helt ualmindelig; der er berettet mig om dens Forekomst fra flere Steder, og først i August 1916 saa jeg en ganske ung Fugl, der var skudt $\frac{1}{2}$ Mils Vej herfra, ved Lindevads Mølle. Nogle faa Gange har jeg hørt den her omkring; tre Gange ganske tidligt om Morgenen, da den satte sig fløjtende udenfor mine Vinduer, men straks efter drog bort igen. I 1915 fejrede jeg Grundlovsdagen ved at gaa en Tur i Skoven for at se paa Fugle; bedst som jeg gik, hørte jeg Pirolen fløjte fra Toppen af en Eg nær ved, og det lykkedes mig to Gange at faa Øje paa en Hun; senere blev den i et Par Timer ved at fløjte paa samme Sted, men var derefter borte¹).

Pirolens smukke to- eller tretonede Fløjt, der i Klangen minder om Solsortens Stemme, er vel en af de lettest kendelige Fuglerøster, som jeg mange Gange har haft Lejlighed til at høre i Skovene i Berlins Omegn, hvor Fuglen er almindelig.

DIGESVALE (*Hirundo riparia*). Saavel ved Sanatoriet som i den nærmeste Omegn er Digesvalen en meget talrig Fugl. Steder, hvor den kan yngle, findes der nok af; paa Store Svelmøs Klinger bygger den i Hundredevis, har en Koloni ved Stranden paa Fjordens Østside, bygger i Sanatoriets Grusgrav

¹) I 1919 opholdt den sig her i Skoven hele Sommeren, ynglede sikkert.

og i en anden Grusgrav tæt herved, kort sagt, Bolignød hersker der ikke her paa Egnen for denne Art. Den har endog en saadan Overflod paa Bopladser, at den ikke hvert Aar bygger paa alle de Steder, hvor dens Kolonier sædvanlig findes, men enkelte Aar udebliver fra det ene eller det andet Sted. Paa selve Sanatoriets Grund hører den til de faste Gæster og er en af de talrigste Arter.

Den viser sig om Foraaret omtrent samtidig med Forstuesvalen i sidste Trediedel af April, idet det snart er saaledes, at enkelte kommer først og flere efterhaanden, snart saaledes, at en stor Mængde ankommer paa en Gang; nogle af dem, der ses om Foraaret, er vel paa Gennemrejse, men blandt de første, der viser sig, er ogsaa de, der bor her. Ankomsttiderne er saaledes for de enkelte Aar:

1910. 22 April, stærk nordvestlig Vind med Hagl- og Snebyger + 4°; en saas ved Mosen.
 — 23 — en halv Snes ved Stranden.
 — 28 — ses stadig i ret stort Tal flyvende ved Stranden, men ses endnu ikke ved Ynglepladserne.
 — 2 Maj, ved Ynglepladserne i ret stort Tal, har allerede gravet Reder.
1911. 27 April, nogle ved Stranden mellem Forstuesvaler.
 — 30 — endnu ikke kommen til Ynglepladserne.
1912. 2 Maj, nogle fløj ved Inddæmningen.
1913. 25 April, ved Inddæmningen mindst 20 mellem Forstuesvaler.
 — 2 Maj, i Hundredevis over min Have og ude over Vandet.
1914. 23 April, medens jeg sad og saa ud over Bugten, viste sig paa en Gang en ret stor Flok Digesvaler og Forstuesvaler.
1915. 30 — adskillige saas i Inddæmningen.
 — 6 Maj, en Del saas ved Redepladserne.
1916. 29 April, 30—40 Stykker saas oppe ved deres Redepladser i Grusgraven.
 — 3 Maj, saas i stor Mængde allevegne.
1917. 1 Maj, det havde frosset om Natten, var nu + 10°; 5 Digesvaler saas i Inddæmningen.

1917. 4 Maj, ved Brinkerne paa Svelmø Digesvaler i Hundredevis.

— 5 — saas i Mængde ved Redepladsen her paa Sanatoriet.

De først ankomne holder ligesom Forstuesvalerne i Begyn-

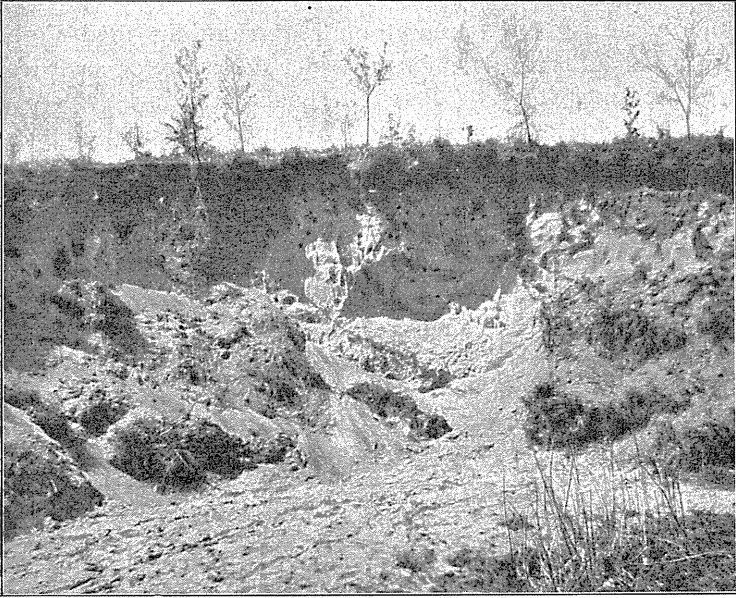

Fig. 48. Grusgrav paa Sanatoriet med Redehuller af Digesvaler.

delsen oftest til ved Vandet, i Inddæmningen eller over Fjorden; saasart Vejret bliver stille og mildt, søger de til deres Yngleplads. Men selv om de begynder at grave Redehuller, bliver de dog ofte afbrudte heri; hen i Maj kan det blive koldt, regnfuldt og blæsende; saa kniber det for Svalerne at finde Føden, og man ser dem da i Mængde sammen med Forstuesvaler holde til alle vegne, hvor der er Læs, ofte omkring Bygningerne, ustandseligt jagende efter Insekter. Her paa Sanatoriet er deres Yngleplads en stor Grusgrav i Køkkenhaven. Da jeg første Gang saa den, var der kun et Hul, hvoraf der var taget nogle Læs Grus, nu er der en mægtig Fordybning, hvorfra der er kørt Tusinder af Læs. Østfra gaar man ind i den, mod Vest begrænses den af en stejl Brink paa 6 Meters

Højde, fremkommen ved det efterhaanden bortgravede Grus. Digesvalerne er nu højst uregelmæssige i deres Ynglen her; nogle Aar yngler de overhovedet ikke, og naar de ruger, er Tallet meget forskelligt i de enkelte Aar; jeg skal give en kort Oversigt over Forholdene for hvert Aar.

Fig. 49. Redehuller af Digesvaler.

- 1909. En Del rugede.
- 1910. Yngler i stor Mængde i Grusgraven.
- 1911. En stor Koloni.
- 1912. Ingen ynglende.
- 1913. Yngler ikke i Aar paa Sanatoriet, men i Mængde i en Brink paa Fjordens Østside, hvor de ellers ikke plejer at ruger.
- 1914. Til først i Juni ynglede ingen, saa indfandt sig en Del omkring 5 Juni, og der ynglede 30—40 Par.
- 1915. En lille Koloni paa 20—30 Par.
- 1916. Ingen byggede før 12 Juni, da der indfandt sig en halv Snes Par, som anlagde Reder.

1917. En Koloni var begyndt at bygge fra først i Maj, ialt 25—30 Par; saa kom der omkring 20 Juni en Tilvækst, idet en nykommen Flok anlagde et halvt Hundrede Reder; 26 Juni tælles der 90 Huller, som Fuglene i den nye Koloni har gravet.

Grunden til denne uregelmæssige Optræden er sikkert, at

Fig. 50. Digesvale i Færd med at flyve ud af Bedehullet.

Digesvalernes Reder rundt om ofte forstyrres ved, at der tages Grus uden Hensyn til de ynglende Fugle; de søger saa et nyt Sted hen. Hos os ødelægges ofte i Vintrens Løb deres gamle Reder ved Grusgraven, hvad Svalerne sikkert ikke holder af, thi de vil gerne benytte dem igen. Det er for den lille Fugl et ikke ringe Arbejde at grave det 50—100 cm dybe Rør, der fører ind til Reden, og det anlægges endda ikke i det løseste Sand, men i ret fast; en Sten, der kommer i Vejen, maa Fuglen udenom, og derved kan der komme Krumninger paa Gangen; inderst udvides denne saa, og her bygges Reden, der er foret med ret store Høns- og Andefjer, der staar op omkring Redens Kant.

I Sommertiden ses saa Svalerne oppe omkring Grusgraven, ofte som en hel lille Sky; naar Ungerne er udrugede, er der en ustandselig Travlhed med at bringe dem Føde; hen i Juli flyver Ungerne ud, men i hvert Tilfælde enkelte Aar lægger mange af Svalerne et Kuld til. Saaledes saa jeg 22 August 1915 en Mængde Svaler komme ud af Hullerne og 2 September nogle

fodre deres næsten flyvefærdige Unger. For Bysvalens og Forstuesvalens Vedkommende er to Kuld noget meget almindeligt, men hos Digesvalen var det, i hvert Tilfælde for mig, noget Nyt.

I August—September færdes Digesvalerne allevegne her omkring med deres udføjne Unger, ofte forøgede af Skarer, som kommer trækkende nordfra og slaar sig ned en kort Tid. Man ser dem, hvor man færdes, paa Svelmø, i Eskemose, paa Markerne, ved Stranden og i Inddæmningen. Om Morgenen sidder de sammen med Forstuesvaler og enkelte Bysvaler i Mængde paa Sanatoriebygningens Tag; er det Regnvejr, sidder de fæt samlede paa Telefontraade; i Vestenvind stryger de frem og tilbage over Engen nedenfor min Bolig, hvor der er Læ, og er det stille Vejr, færdes de ude over Bugten i store Skarer, sætter sig undertiden i lange Rækker til Ro paa Baadebroen eller paa Fiskegarn. Af og til har jeg set Svaleflokkene, hvad der ser ganske ejendommeligt ud, sætte sig i Træerne, ikke blot paa udgaaede Grene, hvilket er hyppigt nok, men i selve de løvbærende Bøgetræer. Tallet, hvori Digesvalerne viser sig paa denne Tid, er forskelligt, men der nævnes ofte Hundreder, undertiden Tusinder. Begynder det saa at blive køligt hen i sidste Trediedel af September, forsvinder Hovedmassen, men et mindre Tal bliver tilbage i Oktober, som det vil ses af følgende:

1911. 3 Oktober, ved Stranden saas en stor Flok.
 — 8 — saas i ret stort Tal.
 — 29 — enkelte saas mellem Forstuesvaler.
 1912. 6 — Efteraaret er kommet ualmindelig pludseligt; Natten mellem 2. og 3. frøs det et Par Grader. Svalerne er borte, dog saas imorges en Digesvale.
 1913. Forsvandt allerede sidst i September.
 1914. 4 Oktober, en halv Snes saas.
 1915. Ingen i Oktober.
 1916. 7 Oktober, enkelte i Inddæmningen.
 1917. 3 — de fleste nu borte.

BYSVALE (*Hirundo urbica*). Blandt de 3 Svalearter er Bysvalen den, som træffes sparsomst her, hvilket dog ikke vil sige, at den er sjælden. I Faaborg yngler den i stort Tal, bygger ogsaa i Landsbyerne her omkring.

Ved Foraarstid ses nogle paa Gennemrejse her paa Sanatoriet, men det er spredt og højest uregelmæssigt, man ser dem; 26 Maj 1909, en regnfuld Dag, saa jeg henimod Aften en Mængde her; jeg talte 70, der sad og trykkede sig opad hinanden paa en Gesims paa Funktionærboligen; ellers er det mest enkeltvis, de ses paa denne Tid imellem de andre Svaler.

1908. 7 Maj, set.
 1912. 9 — 2 ved Inddæmningen.
 — 11 — en Del.
 — 16 — enkelte ses imellem de andre Svaler.
 1914. 10 — nogle fløj i Læ af Skoven.
 — 26 — en stor Flok færdes omkring ved Sanatoriet.
 1915. 30 April, enkelte i Inddæmningen.
 — 16 Maj, enkelte ved Stranden.
 1916. 11 — en halv Snes sammen med Forstue- og Bysvaler.
 — 16 — en Del fløj omkring Skorstenen.
 1911, 1913 og 1917 saa jeg ingen her i Maj.

Under Sanatoriebygningens fremspringende Tag løber hele Vejen en indskaaren Gesims (ses paa Figur 1 og 2), som man skulde synes var ideel for Bysvalerne at kline deres Rede paa. Aar efter Aar spejdede jeg derfor efter, naar Bysvalerne viste sig om Foraaret, om ingen skulde falde paa at slaa sig til Ro her, og mit Ønske gik ogsaa i Opfyldelse, selv om det varede nogle Aar. Først kom de for at se paa Lejlighed. I min Dagbog staar for 3 Juni 1914: »Bysvalen ses i disse Dage flyvende omkring ved Bygningerne, ofte sættende sig paa en Gesims, som om den havde i Sinde at bygge,« og for 15 Juni: »Bysvaler viste sig igen omkring ved Sanatoriet 10 Juni, men de er alle forsvundne herfra uden at bygge.« Først i 1915 efter at Sanatoriet havde staaet i 7 Aar, blev Redebygningen til Virkelighed. 30 Juni staar der herom: »Bysvalen yngler i Aar for første Gang paa Sanatoriet. Efter at der hen i Maj var set nogle Stykker, der igen forsvandt, saa jeg først en 16 Juni, og i disse Dage bygger vistnok 3 Par her; det ene Par bygger i Vognporten, hvor de har bemægtiget sig en Forstuesvalerede og fuldstændiggjort den med Mos og Kviste, saa at der kun er et lille Indgangshul øverst paa Siden, et ejendommeligt Syn; to andre Par bygger udenpaa Sanatoriet; hver Dag ser jeg dem

sidde paa Jorden, et Sted, hvor der daglig spildes lidt Vand; her er det eneste Sted paa Sanatoriet, hvor de kan faa noget Dynd til at kline Reden med.« Hen i Juli byggede 3 Par; da jeg saa, hvor ivrige de var for at faa Redemateriale, lagde jeg lidt Ler paa det Sted, hvor de plejede at samle Dynd, og de mange smaa Huller i Lerfladen viste snart, at de havde benyttet sig heraf. Spurvene tog den ene Rede, i de 2 andre kom Ungerne ud; 13 August rugede de for anden Gang, og 29 August var Ungerne flyvefærdige. I 1916 byggede Bysvalen atter; 30 Maj havde de begyndt, men ikke naaet videre end paa en lang Strækning af Gesimsen at anbringe nogle smaa Dyndklatter; 9 Juni saas henimod en Snes, og de byggede flittigt, men hvert Par prøvede 20—30 forskellige Steder; Resultatet blev iøvrigt sørgeligt; 4 Reder blev byggede, men Spurvene bemægtigede sig de 3; kun i den ene fik Svalerne Lov til at yngle, og 4 August havde de Ungerne udføjne. I 1917 kom de igen og begyndte at bygge, men ikke et eneste Par fik Held til det for Spurvene.

Paa Efteraarstrækket faar Sanatoriet jævnlige Besøg af nogle. Fra hen i August til ind i September ses de blandt Flokkene af Forstue- og Digesvaler paa Sanatoriets Tag, mellem Bygningerne, ved Stranden, kort sagt, overalt, hvor de andre Svaler holder til; der kan være enkelte, en halv Snes, og en Gang, 30 August 1916, saa jeg over 100, der efter en regnfuld Nat sad og krøb sammen paa Gesimserne. Kun sjældent bliver den noget kuldkære Bysvale ind i Oktober, dog hænder det; 7 Oktober 1914 fløj 5 omkring ved Sanatoriet, og saa sent som 19 Oktober 1917 saas en blandt Forstuesvalerne.

FORSTUESVALE (*Hirundo rustica*). Hvis det passer, hvad der staar i Wergelands Digt:

»Nu blev mit Hus velsignet,
en Svale fløj derind«

saa maa der hvile en rig Velsignelse over Sanatoriet. Forstuesvalen er bleven Husfugl hos os — i altfor høj Grad. Den bebuder os Foraarets Komme, vi iagttager med Interesse dens Redebygning og hele dens Familieliv, lægger Mærke til dens Afrejse om Efteraaret og følger de sidste Efternølere, der kan holde sig helt til Vintrens Begyndelse. Der findes vel heller ingen Fugl lettere tilgængelig for Iagttagelse. Selv de fleste af

de Arter, der bygger rundt om vore Boliger, gemmer sig dog for en Del i Træer og Buske. Svalen færdes altid paa aabne Steder, flyver højt i Luften eller lavt over Jorden eller Vandspejlet, hviler sig paa Telefontraadene og bygger i vore Boliger; dens Færd Dagen igennem ligger aaben for os.

Som Tilfældet er for saa mange Arters Vedkommende, er der foruden de ynglende Forstuesvaler mange, der opholder sig her en kort Tid paa Træk For- og Efteraar; iøvrigt kommer vore egne Svaler, der bliver og ruger, gerne tidligt. Det er nemt nok at sige Tidspunktet, naar man ser den første Svale; det er i sidste Trediedel af April, kun et Aar har jeg set den saa tidligt som 19 April. Ofte ses den første Dag kun en enkelt eller nogle faa, men Tallet tiltager hurtigt. De første Ankomsttider er følgende:

1908.	25	April,	2	saas.
—	1	Maj,	nogle	hist og her.
1910.	20	April,	1	saas.
—	21	—	en	Flok paa en halv Snes.
—	22	—	en	Del ved Stranden.
1911.	26	—	de	første saas ved Stranden.
—	30	—	en	Flok paa henimod 30.
1912.	26	—	1	saas ved Sanatoriet.
1913.	21	—	1	— — —
—	25	—	nogle.	
—	29	—	jævnt	tiltagende.
1914.	23	—	en	ret stor Flok sammen med Digesvaler.
1915.	27	—	enkelte	saas.
—	30	—	saas	i ret stort Tal.
1916.	19	—	1	saas.
—	25	—	nogle.	
1917.	30	—	5—6	saas.

Hvad der saaledes ses i April, er Fugle, der mest holder sig ude omkring ved Stranden og i Inddæmningen; den gamle Folketro er jo, at de har ligget nede paa Bunden af Vandet og overvintret. I de første Dage af Maj viser der sig saa gjerne Svaler i større Tal, og de begynder at indfinde sig ved Redepladserne, ser til de gamle eller tager undertiden allerede fat paa at bygge en ny. Omkring 10 Maj er i de fleste Aar ankommet Hovedmængden af de Svaler, der bor her, og ved

Midten af Maaneden er Trækket væsentligt forbi; at der dog kan vedblive at være Træk til langt ind i Maj, saa jeg i 1909, idet der 26 og 27 Maj under voldsom Regn optraadte Svaleflokke paa ialt henved 1000 omkring ved Sanatoriet, holdt sig et Par Dage for saa fuldstændigt at forsvinde (nærmere omtalt her i Tidsskriftet, Aargang 4, Side 27).

Men selv om nu Fuglene er komne i Begyndelsen af Maj og har paabegyndt Redebygningen, saa kommer der ofte en Afbrydelse deri. Majs første Halvdel er meget lunefuld, har de berygtede Jernnætter; der kan indtræffe ondt Vejr, som medtager Svalerne haardt. Dagbogen fortæller ofte herom: »29 April 1913 begyndte et Par at bygge; i første Uge af Maj blev det koldt og regnfuldt, Redebygningen indstilledes og paabegyndtes først igen 11 Maj.« Værre endnu gik det i 1915: »6 Maj var de Svaler, der hørte til ved Sanatoriet, komne og havde taget fat paa Redebygningen; 11 Maj havde de adskillige Steder faaet Rederne færdige, men saa indtraf der en Katastrofe. 14 Maj gik Temperaturen ned til 5°, det blev stærk nordøstlig Blæst med voldsom Regn, der hen paa Eftermiddagen var blandet med Sne. Kl. 5 gik jeg en Tur for at se efter Fuglene. I saadant Vejr plejer Svalerne gærne at holde sig paa Steder, hvor der er Læ, men jeg saa til min Forbauselse ingen. Digesvalerne var helt borte, sad maaske i deres Huller. Først traf jeg en Snes Forstuesvaler med en enkelt Bysvale imellem paa et Halvtag, hvorover var et aabent Vindue, ind ad hvilket flere Svaler var fløjne. Inde i Sanatoriebygningen saa jeg Svaler nok; hist og her paa Gangene sad et Par sammen, nogle Steder smaa Forsamlinger, et Sted tæt ved Siden af hinanden paa et Rør 10, et andet Sted 15. To Steder i en Krog ovenpaa et Rør, hvor en Rede var paabegyndt, klumpede de sig bogstavelig sammen; der sad 20 ganske tæt pressede op ad hinanden, ja for en Del i to Lag; et andet Sted fandt noget ganske lignende Sted. Ialt saa jeg mindst 100 Forstuesvaler inde i Bygningen, ynkelig forkomne af Sult og Kulde. Føde havde de øjensynlig ganske opgivet at skaffe sig, tænkte nu kun paa at holde Varmen ved at søge et nogenlunde lunt Sted og klumpe sig sammen der. Utænkeligt var det ogsaa, at Svalerne skulde kunne fange et eneste Insekt; alt var pisket til Jorden af Regnen. Det kolde, blæsende Vejr vedblev næste Dag og fortsattes et Par Dage, omend mindre slemt. Al Redebygning ophørte, og Svalerne

holdt de følgende Dage til nede ved Stranden og i Inddæmningen, begyndte først at bygge Rede omkring 20 Maj«. Ødelæggelsen blev dog ikke saa slem, som jeg havde ventet; de fleste klarede sig, men en Del gik til Grunde; jeg fandt ialt 9 døde i og ved Bygningerne. I 1916 skete noget lignende: »Efter at det 4—9 Maj havde været sommerligt med Temperatur op til 19°, næsten altid tørt og Solskin, faldt Temperaturen i Dagene fra 10—12 Maj til en halv Snes Grader midt paa Dagen og 3—4 om Natten, medens der samtidig kom voldsom Regn. 11 Maj var det koldt og stærkt Regnskyl, Blæst af S. V. Svalerne døjede meget med at finde Føde; Forstue- og Digesvaler fløj i Hundredevis, hvor der var Læ. Paa en aaben Plads i min Have, begrændset af Træer paa de tre Sider, aaben ud imod Vejen, fløj en Del Forstue- og Digesvaler sammen med en enkelt Bysvale; bevæbnet med en Gren gik jeg omkring paa Pladsen og jagede de Tusinder af Myg op, der sad rundt om i Buskene, saaledes at de sværmede ud paa Pladsen; de sultne Svaler indfandt sig i et Tal af flere Hundrede og gjorde snart rent Bord blandt Myggene.« — Man kan altsaa sige, at først omkring Midten af Maj begynder i de fleste Tilfælde Redebygningen for Alvor; hvorledes den gaar for sig, skal senere beskrives.

Svalerne fandt hurtigt til Sanatoriets store Bygningskompleks og begyndte at indrette sig. I 1908, da Sanatoriet var færdigt, ved jeg ikke, om nogen byggede, i 1909 ynglede nogle Par i Udhuse og i Taarnet, i 1910 holdt de deres Indtog i selve Sanatoriebygningen. Et Par byggede Rede paa en af Gangene, anbragte den ovenpaa en lille Kasse med et Batteri til en elektrisk Klokke, der lød mange Gange om Dagen. 1911 byggede der adskillige Par rundt om i Sanatoriebygningen, og i 1912 var de allerede blevne ret hyppige; de byggede nu ikke blot paa Gange, men inde i Stuerne; selv havde jeg den bedste Lejlighed til at iagttage dem, idet der, besynderligt nok, byggede et Par lige over Skrivebordet i mit Arbejdsværelse hjemme i min Bolig, et andet Par over Skrivebordet i min Undersøgelsesstue paa Sanatoriet. Siden er Tallet stadig tiltaget; de Fugle, der har bygget en Gang, vender trofast tilbage, og deres Unger sikkert ligeledes. I Juni 1916 taltes 25 Reder omkring paa Sanatoriet, det følgende Aar var der henimod 40. Foruden allevegne i selve Boligerne bygger de nu ogsaa enkelte Steder udenpaa Husene, men de foretrækker afgjort at komme inden Døre.

Det er en utrolig Ihærdighed, de viser, naar de har sat sig i Hovedet at ville yngle et Sted; man kan rive Reden ned Gang paa Gang, uden at de anfægtes deraf, man kan lukke Vinduerne Dage og Uger igennem; saasnart de atter aabnes, kommer Svalerne igen til den Plads, de har udset sig. I mange Tilfælde er det uden Tvivl de samme Svaler, der Aar efter Aar kommer og yngler; man ser det af, at de straks ved deres Ankomst uden Betænkning flyver ind ad et Vindue og søger til det Sted, hvor Reden sad Aaret før, selv om der ikke mere er Spor af den. — Det er naturligvis ikke overdrevent renligt at have Svalerne byggende inde i Stuerne, men det er nu heller ikke saa slemt, naar man vil tage fornuftige Forholdsregler. Der er to Tidspunkter, hvor det gælder at passe paa, det er, medens Fuglene bygger, og naar Ungerne er store. Imidlertid er det let nok at undgaa væsentlige Ulemper ved at slaa en Papplade eller lignende op under Reden.

Da jeg nu i 1912 havde haft saa udmærket en Lejlighed til at iagttage Svalerne i mine Stuer, bestemte jeg mig til i 1913, hvis de kom igen, at jeg saa vilde føre daglige Optegnelser over deres Redebygning og Ynglen, og jeg begyndte herpaa, saaledes som det vil fremgaa af nedenstaaende Uddrag af min Dagbog: »18 Maj. I Dag er Svalerne begyndt at bygge over Skrivebordet i mit Arbejdsværelse nøjagtigt paa samme Sted som ifjor, hvor Panelet oppe under Loftet støder til Mur; foreløbig har de anbragt nogle Dyndklatter paa det malede Panel. 21 Maj: Svalerne bygger løs, men Materialet falder ned saa hurtigt, de faar det sat op; det er en underlig, kun lidet klæbrig Masse, bestaaende af Sand, grønne Alger og Kogødning, stærkt blandet med lange Straa og Tang; Ler er der slet ikke i den. Trods uafbrudt Arbejde hele Dagen er de ikke naaet videre. 22 Maj: Svalerne har bygget videre i Dag, aldeles utrætteligt med noget mere Held; de har begyndt paa et nyt Sted, ca. 8 cm. længere tilhøjre, kliner afvekslende med Dynd, Græsstraa og Tang; de to sidste Bestanddele har vel samme Bestemmelse som Rørene, man bruger at pudse paa i Bygninger. — Der er nu bygget en Vold paa ca. 3 cm. Højde. Svalerne kommer ind, selv om man sidder i Værelset, holder dog ikke af, at man sidder lige under Reden. 26 Maj: Svalerne over mit Bord vedbliver ihærdigt at bygge med det samme Materiale, Dynd, Kogødning, Bladalger, Straa, Tang og Sand. En Del falder ned, men Reden er dog

begyndt at antage Form. 1 Juni: Reden er nu fuldstændig bygget op med en Mængde Straa, der hænger ned udenpaa den. 2—4 Juni: Svalerne flyver stadig frem og tilbage til og fra Reden, men ligger kun paa den ganske kort Tid ad Gangen, af og til jager de efter hinanden og flyver lidt omkring inde i Stuen. 5 Juni: Der er 4 Æg i Reden, og Hunnen ligger nu stadig, men flyver, saa snart man kommer hen under den; naar den ligger paa Reden, sidder Hannen ofte paa det aabne Vindue lige udenfor og kvidrer lidt. 12 Juni: Vejret har i de sidste Dage været koldt med Storm af Vest og Nordvest samt Regn; det har været ondt for Svalerne, der øjensynlig har haft Besvær med at finde Føde og har holdt sig paa beskyttede Steder i Skoven og Parken. Imorges var Svalerne ikke ved Reden, som de plejer, og først op ad Formiddagen kom Hannen ene tilbage, saa meget forpjuksket og medtaget ud, satte sig paa Vinduet og kvidrede lidt; dette gentog sig adskillige Gange i Dagens Løb, men kun en enkelt Gang fløj den ind i Værelset og op til Reden, som den straks igen forlod; den sad derefter paa Vinduet og krøb sammen, udstødte et Skrig, naar en anden Svale fløj hen over den. Uden Tvivl er Hunnen gaaet til Grunde i Regnen og Kulden. 14 Juni: Igaar var Svalerhannen her mange Gange, sad paa Vinduet og kvidrede noget stærkere end Dagen før men kom slet ikke ind i Værelset; i Formiddag havde den øjensynlig atter fundet sig en Mage; den kom sammen med en anden Svale, og de sad først paa Vinduet udenfor, fløj dernæst op i Reden, hvor de sad skiftevis, højlydt udtalende noget, maaske Betænkelighed over Æggenes Tilstand; dette gentog sig nogle Gange i Dagens Løb. — 16 Juni: Svaleparret var igen igaar ved Reden, stærkt skændende, naar de sad oppe paa den; det samme gentog sig i Dag, og jeg lod da Æggene tage bort fra Reden; det var øjensynlig for sent, Fuglene viste sig ikke siden.« (Fra 2 til 16 Juni laa jeg syg i mit Arbejdsværelse og havde derfor rig Lejlighed til at iagttage Svalerne).

Jeg har omtalt Materialet, Svalerne bygger af; naar det uvendige er færdigt, fores Reden med fine Græsstraa og tilsidst med et Lag bløde, ret store Fjer, mest af Ænder. Disse Fjer ligger ikke blot i Bunden af Reden, men staar op omkring Kanten; paa dette Underlag lægges saa de 4—5 Æg. At Svalen absolut vil bygge inde er af gode Grunde. Tager man en Rede i Haanden, er den vel tung og haard, men smuldrer let; en

Regnbyge vilde faa den til at falde fra hinanden og løsnes fra Stedet, hvorpaa den er klinet. Svalen slipper ikke saa let til at bygge Rede som f. Eks. de smaa Sangere; de kan bygge Reden færdig paa 2 Dage og saa begynde at lægge Æg med det samme. Svalen derimod er mindst 8 Dage om sin Rede-

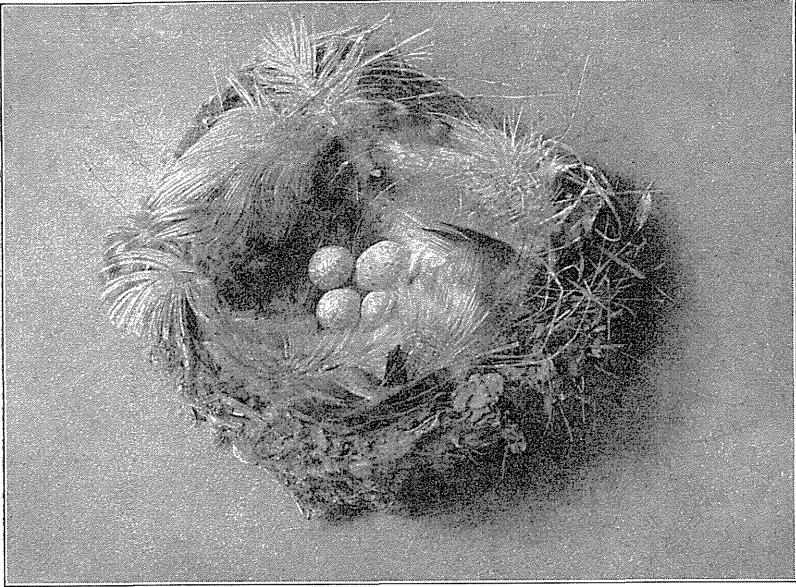

Fig. 51. Rede af Forstuesvale set ovenfra.

bygning, og saa gaar der endda nogle Dage med Husets Tørring. Man kunde derfor tænke sig, at de gjerne gjorde Brug af de gamle Reder, hvis disse var bleven siddende Vinteren over, endnu mere, at de benyttede den samme Rede til det andet Kuld. Begge Dele sker ogsaa, men hos os er det Undtagelser; i de fleste Tilfælde bygger de en ny Rede op.

Naar nu Redebygningen ofte først begynder for Alvor midt i Maj og tager en halv Snes Dage, Reden derpaa skal tørres nogle Dage, og Æglægningen varer 4—5 Dage, er det klart, at normalt kan Rugningen først tage sin Begyndelse omkring ved 1 Juni; den varer som hos de fleste Smaafugle 12—14 Dage, men saa gaar der en lang Tid, inden Ungerne forlader Reden, betydeligt længere end hos de fleste andre Spurvefugle, mindst 3 Uger, ofte mere. Gang efter Gang finder jeg i min Dagbog

udtrykt Forbauselse over, hvor længe Ungerne bliver i Reden. Ved en Rede anstillede jeg nøjagtige Iagttagelser; Ungerne kom ud af Ægget 5 og 6 August og fløj først af Reden 26 August, men i mange Tilfælde bliver de adskilligt længere Tid. Og selv om de er flyvefærdige og forlader Reden, vender de dog

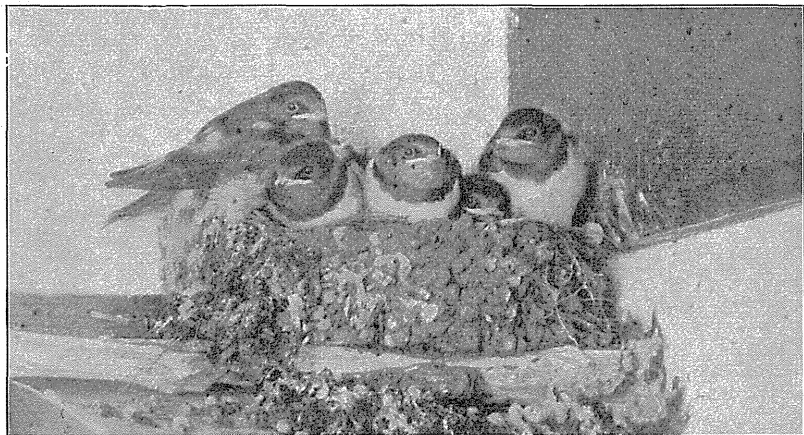

Fig. 52. Unge Forstuesvaler paa Reden.

om Aftenen, særlig i daarligt Vejr, tilbage og overnatter i den. I 1912 var der 18 Juli fuldvoksne Unger i Reden i min Undersøgelsesstue, og jeg skrev netop i Dagbogen, at det undrede mig, hvor længe de blev; endnu 8 August kom om Aftenen i Regn 3 af Ungerne og krøb ind i Reden. I 1916 staar der for 1 August: »Svalerne, som yngler i min Stue, og hvis Unger er udføjne for flere Dage siden, bor stadig om Natten i deres Rede,« og for 8 August: »I min Stue er Forstuesvalens Unger af og til inde om Aftenen. Et Par Aftener havde de været borte, men igaar Aftes kom de tidligt ind; de maa øjensynlig have haft Fornemmelsen af det Regnvejr, som kom et Par Timer efter.«

Omkring 1 Juli kan man sige, at de fleste Unger af første Kuld er flyvefærdige, nogle før, andre senere. Saa er Reglen, i hvert Tilfælde her nede, at Fuglene tager fat paa det andet Kuld ret snart efter, naar de udføjne Unger kan klare sig selv. Det er ikke alle Par, der faar et andet Kuld frem — nogle er sent paa Færde med det første — men jeg vil regne, at det er ca. Halv-

delen, der yngler anden Gang og oftest bygger ny Rede; nogle yngler i den gamle Rede. Det tager Tid, inden de sidste Unger kommer ud; efter min Dagbog er Reglen, at de er flyvefærdige i sidste Halvdel af August, men en Del flyver ogsaa først ud i første Halvdel af September. 28 August 1916 staar der i Dag-

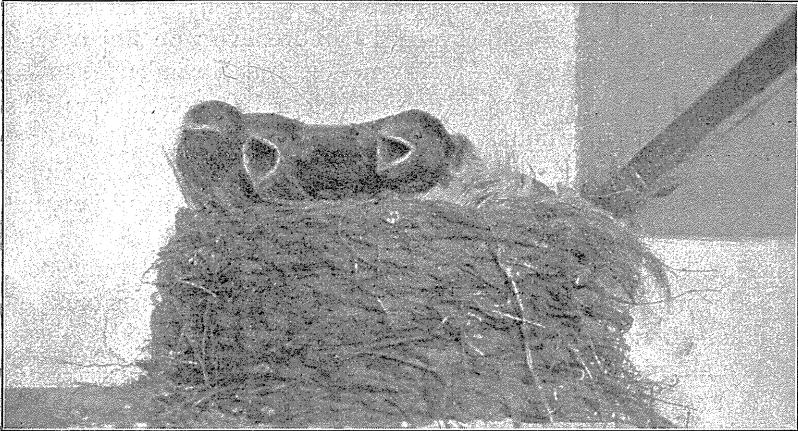

Fig. 53. Svalunger i Reden, gabende efter Mad.

bogen: »En Del har Unger for anden Gang, medens nogle endnu er i Færd med at bygge.«

Naar Ungerne saa i August er udføjne, ser man det kendte Syn af Svalerne, der samler sig i lange Rækker paa Telefoneller Telegraftraadene, og allerede før alle Unger her er fløjne fra Reden, kommer der Skarer andet Steds fra for en kort Tid at hvile ud, før Trækket sydpaa for Alvor begynder. Sidst i August og de første 3 Uger af September ses Svalerne i Masser her omkring. Om Morgenen sidder de i Hundredevis paa Satoriets Tag, om Dagen træffes de i Flokke i Inddæmningen og ved Stranden, paa Markerne og i Eskemose, Dagbogen taler om dem i Hundrede- undertiden i Tusindvis; holder Vejret sig mildt, bliver det store Tal September Maaned ud, men jævnlige hænder det, at der omkring 20 September kommer kølige Dage og Nætter, hvor Temperaturen om Natten gaar ned imod 0; det mærkes straks paa Svalerne, og sker det, forsvinder Hovedstyrken med det samme. Dette indtraf i Aarene 1913—1917, alle Aarene i Dagene fra 20—26 September, ganske overens-

stemmende. De fleste var og blev borte, men en Del blev dog tilbage, og Oktober Maaned igennem ses Svaler som Regel her. Hvor mange der ses paa denne Tid er meget forskelligt, i første Halvdel af Oktober ikke ganske faa; selv i de Aar, hvor Svalerne forsvandt sidst i September, dukker der i Oktober undertiden ret anselige Skarer op. Af og til nævnes bestemte Tal; 7 Oktober 1915 staar der saaledes i Dagbogen: »Paa en Tur til Faaborg saa jeg Forstuesvaler i Hundredevis; de fløj overalt omkring i Lavninger paa Markerne og ved Stranden, saa at man paa en lang Strækning dels saa dem i større Skarer; dels enkeltvis; jeg saa mindst 300.« Og 9 Oktober 1917 staar der: »Omkring Sanatoriet fløj en Flok paa mindst 100.« I sidste Halvdel af Oktober er de undertiden helt borte, men jævnligt ses dog nogle faa, op til en halv Snes; en Undtagelse er det, naar jeg 19 Oktober 1917 saa en Flok paa mindst Hundrede.

Tidligere har det i dansk Ornithologi været anset for en Sjældenhed, naar Svaler saas i November; henede er det ingenlunde ualmindeligt, selv om det ikke indtræffer hvert Aar. Omvend Svalerne har været borte sidst i Oktober, kan der dog i November dukke nogle op, undertiden ikke saa helt faa:

1910.	3	November,	der laa Rim imorges, men Temperaturen havde ikke været ved Nul. I Eftermiddag fløj 3 Forstuesvaler nede ved Stranden, efter at ingen havde været set i 14 Dage.
1911.	3	—	Vejret smukt, mellem 8 og 11 Grader. En lille Flok paa 6 saas nede ved Stranden.
	—	4	— stærk Storm, Tallet af Svalerne nu vokset til 12.
	—	5	— + 10°, Blæst. I Dag saas 15 Svaler, trods Regn og Storm holdt disse sig endnu den følgende Uge.
	—	15	— 3 fløj sammen ved Sanatoriet.
	—	17	— 2 saas endnu.
	—	19	— den sidste saas.

I en Artikel »Svaler i November« her i Tidsskriftets Aargang 6, S. 90, har jeg nærmere beskrevet disse Svalers Færd.

1912—13—14, ingen set i November.

1915. 12 November, i Dag fløj en omkring ved Sanatoriet, efter at jeg ingen havde set siden de sidste Dage af Oktober.

1916. 4 — i flere Dage er der ingen Svaler set, men i Dag fløj en om Sanatoriet.

1917. 2 — om Natten sidder nogle paa Sanatoriets aabne Vinduer; i Morges Kl. 7^{1/2} sad der endnu 2 sammen. I Dag fløj nogle omkring Sanatoriet, jeg saa 4 paa en Gang, blandt dem en gammel Fugl.

— 7 — imorges fløj 3 her omkring.

— 12 — endnu er en tilbage, som flyver langs med Stranden, ustandseligt frem og tilbage, af og til hvilende sig paa Baadebroen; jeg har stadig set den de sidste Dage; de 2 andre, som var her, er vist omkomne i det stærke Regnskyl 9 November.

— 13 — den sidste saas.

SPÆTMEJSE (*Sitta europæa*). Det er en Fugl med en mærkelig uregelmæssig Optræden her; den ses hyppigst i Vintermaanederne, men udebliver enkelte Aar. Af de 10 Aar, jeg har været her, har den kun ynglet et enkelt.

I Almindelighed viser den sig her hen i August, undertiden allerede i Juli; saa ses der Efteraar og Vinter igennem jævnligt Spætmejsler, og man hører deres kraftige Skrig. Den holder meget til omkring min Bolig, kommer flittigt om Vintren, henter Majs, der er lagt ud til Hønsene, eller andet Foder, som den flyver bort med, anbringer i en Sprække i en Stamme og hakker itu. I Bygning og Farve er Spætmejsen saa stærkt adskilt fra alle andre Smaafugle, at Folk, der ikke kender den, straks lægger Mærke til den, naar den kommer til Foderpladsen, og ofte er af den Anskuelse, at det drejer sig om en meget sjælden Fugl. Kun et enkelt Aar har Spætmejsen ynglet her, nemlig i 1913; den var her fra det tidlige Foraar, og dens kraftige Parringskrig, saa uligt al anden Fuglelyd, hørtes stadigt; jeg mener, at der den Sommer ynglede to Par her i Parken, og jeg glædede mig til, at det skulde blive stadigt, men den har ikke ynglet her siden, ikke heller i Skoven.

Hvorvidt Spætmejsen her er den typiske Form eller Racen *cæsia*, tør jeg ikke sige, men jeg mener, det er den første.

LÆRKE (*Alauda arvensis*). Naar jeg læser igennem, hvad jeg i sin Tid har skrevet om Lærken fra de Aar, jeg boede i Haslev, og sammenligner det med mine Optegnelser herovre fra, viser der sig den nøjeste Overensstemmelse. Lærkerne yngler her som der i Mængde, Trækket For- og Efteraar viser sig at foregaa ret ens paa begge Steder, og overvintrende Fugle forekommer ogsaa henede almindeligt nok. Dog synes jeg, at Lærken næppe er helt saa talrig som Ynglefugl her omkring, som den var ved Haslev.

Noget vanskeligt er det altid at afgøre, naar Lærkerne kommer om Foraaret, da en Del overvintrer; men disse overvintrende holder sig for det meste paa bestemte Steder, saa man kender Flokkene. I det hele og store kan man sige, at Foraars-trækket begynder sidst i Januar, at der kommer rigtig Gang i det hen i Februar, at Hovedtrækket falder mellem Midten af Februar og Midten af Marts, og at Trækket væsentligt er forbi med Ugangen af Marts. I Hovedsagen svarer dette ogsaa til, hvad man i Almindelighed har antaget, og hvad der smukt er bekræftet af S. M. Saxtorph's Redegørelse her i Tidsskriftet for Lærketrækket (12. Aarg., S. 1: »Studier over Fuglefald ved danske Fyr og Fyrskibe I. Lærken«).

Tiden, naar den første Lærke synger, er forskellig, retter sig gerne efter, naar det er den første Antydning af en Foraarsdag; i 1911 sang de 5 Februar, i 1912 28 Februar, i 1913 4 Marts, i 1914 4 Februar, i 1916 6 Februar, i 1917 18 Marts. Maaske det er mere oplysende at fremsætte et Uddrag af Dagbogen for et enkelt Aar, end at give en Oversigt for hele Tidsrummet, og nedenstaaende følger da en Beretning om Forholdene i 1915:

I Januar, hvor det afvekslende frøs og tøde, saa at der snart laa Is paa Vandet, snart var aabent overalt, saas i Begyndelsen af Maanedens enkelte og smaa Flokke rundt om paa Marken og i Inddæmningen; 26 Januar var her en Del mindre Flokke, og 31 Januar var der paa Marken adskillige Flokke, dels mindre, dels nogle paa et Par Hundrede Stykker; om Eftermiddagen saa jeg over Fjorden en Flok paa hened 100 komme sydfra. I Februar var Vejret ligeledes stadigt skiftende, snart Frost, snart Tø, i det hele køligt; der saas Lærker paa Marken, men ikke i store Flokke før den sidste Dag i Maane-

den, da de ogsaa sang første Gang. I Begyndelsen af Marts var det køligt; 5 Marts saa jeg paa Vejen til Faaborg Flokke paa 10—100 Stykker. Om Aftenen begyndte det at regne, frøs samtidigt, saa et mægtigt Isslag dækkede alt; Træer, Grene, Kviste, selv det tyndeste Straa stod med et centimetertykt Isdække. Nogle Lærker trak imod N. Ø., andre sad rundt om i Inddæmningen og paa Volden omkring den. Den næste Dag var Forholdet det samme, Frostvejr med Isslag overalt; jeg var den Dag ude at sejle en Tur med Damper i Farvandene Syd for Fyen, og jeg saa da et Fænomen, hvorom jeg jævnligt har læst i engelske Trækberetninger, men som jeg aldrig selv har iagttaget, nemlig Tilbagestrækket af Fugle, der om Foraaret paa deres Vej nordpaa møder ublidt Vejr. Der saas nemlig paa Turen mange Gange Lærker flyvende over Vandet, og de allerfleste af dem, man saa, havde Retning mod Syd, saa de øjensynligt var i Færd med at trække tilbage. En enkelt Gang var en Lærke lige ved at sætte sig paa Damperen, fløj i nogen Tid omkring den, tilsyneladende udmattet; den satte sig dog ikke paa Skibet men fløj videre. Den følgende Dag, 8 Marts, staar der i Dagbogen: »Vejret holder sig uforandret, Vinden er nordøstlig, det fryser et Par Grader men er klart Solskin. Isslaget er ganske uforandret, Fuglene har øjensynlig meget ondt ved at skaffe sig Føde. Lærkerne ses overalt paa Marken, langs Grøfter og Gærder og gaaende paa Vejen, hvor de søger Næring; de opgiver ganske deres almindelige Vaner, sætter sig paa for dem ganske uvante Steder, blot der er en Smule bar Jord; de sad saaledes i ret stort Tal paa Diget ind imod Skoven og var, hvad jeg aldrig før har set, i Mængde inde i Sanatoriets Køkkenhave, fandtes her rundt om, sad nede i Grusgraven, medens adskillige søgte Føde i Grønkaalen som noget af den eneste tilgængelige Næring.

Sommeren igennem ser og hører man Lærkerne overalt paa Marken. Den begynder at synge tidligt og slutter sent; en stor Del af Juli synger den flittigt, kan endnu høres de sidste Dage af Juli, ja ind i August; 9 August er sidste Gang, jeg har hørt den synge, hvad man kan kalde dens Foraarssang. Som bekendt synger Lærken jævnligt ogsaa paa klare Oktoberdage.

Omkring Midten af September begynder Efteraarstrækket; man ser da en Del flyvende over og hører deres Efteraarstrækkelyd; samtidig kan Markerne vrimle af Lærker. Saaledes er

Forholdet det meste af Oktober igennem; færdes man ude, ses og høres Lærker flyvende over mod Vest eller Sydvest, medens Flokke sidder paa Marken eller flyver omkring, lavt over Jorden; undertiden kan der ses i Tusindvis, og paa smukke Dage synger nogle. Henimod Slutningen af Oktober aftager Tallet kendeligt; i November kan stadig ses en Del trækkende over og nogle rundt om paa Marken. Saa bliver der for det meste nogle tilbage i December og Januar, enkeltvis eller i mindre Flokke, ofte holdende sig paa det samme Sted. Kun en Gang har jeg set dem i større Tal paa denne Tid, 26 December 1917, da jeg paa en Mark tæt herved saa en Flok paa henved 300; 29 December saas nogle mindre Flokke, ialt et halvt Hundrede Stykker.

TOPLÆRKE (*Alauda cristata*). Toplærken er her paa Syd-fyn ikke talrig som i Jylland, ingen Sjældenhed som paa Sjælland, træffes af og til rundt om ved Vejene, ikke hyppigt indenfor mit egentlige Jagttagselsesfelt. Det hjalp, da der kom Jernbane i den nordlige Del af dette, og paa Stationspladsen i Vester Aaby har jeg set et Par holde til.

STÆR (*Sturnus vulgaris*). Stæren er vor muntre Husfælle her paa Sanatoriet; her er ikke 5 eller 10 Par, men saa mange som vi vil have; der maa altid herske Bolignød blandt Stærene, thi sætter man Kasser op, bliver de for det meste straks boede. Stær og Forstuesvale er de to Arter, der yngler talrigst paa Sanatoriets Grund, maaske i omtrent lige stort Tal.

Det er ikke som med Lærkerne, at vi ogsaa her har overvintrende Stære, saa Ankomsttiden for de første bliver ikke vanskelig at angive. Men vi skal ikke langt bort for at træffe overvintrende Fugle; i Faaborg er der nogle hvert Aar. Maaske viser det sig tydeligere med Stærene end med nogen anden Fugl, hvor lidt man egentlig kan regne med en bestemt Dato for Fuglenes Ankomst. Den gennemsnitlige Ankomsttid for de første Stære er vel midt i Februar eller noget senere, men unægtelig er Svingningerne saa store, at de gør et Gennemsnitstal ret værdiløst, som det vil ses af det følgende; Ankomsten afhænger i første Række af, hvorledes Vejret er. Man kan sige i al Almindelighed, at de første Stære viser sig ved Kasserne, naar det er mildt Vejr efter den første Uge af Februar. Har saa de første Stykker vist sig, kommer der snart flere, medens

Flokke paa 20—100 ofte samtidig ses i Inddæmningen. Bliver det senere koldt igen, afbrydes Trækket, og der kommer ikke flere, før det atter bliver mildt; saa tiltager Antallet efterhaanden og er i Almindelighed fuldt omkring eller noget efter Midten af Marts. Jeg skal først give nogle Data for den første Ankomstdag og Dagen, hvor jeg mener de er fuldtallige, for derefter at berette om Afgivelserne.

1910. 18 Februar, + 3°, let diset. Is ligger intet Steds, i Dag sad Stære rundt om ved Kasserne i min Have og sang.
 — 11 Marts, er nu komne i større Tal ved Kasserne.
 — 24 — er nu fuldtallige.
1911. 25 Februar, første Antydning af Foraarsdag, omkring 5°; de første viste sig ved Kasserne.
 — 2 Marts, ses rundt om, dog ikke i stort Tal.
 — 8 — Flokke i Inddæmningen; synes nu at være komne i fuldt Tal.
1912. 22 Februar, hørtes synge første Gang ved Kasserne imorges.
 — 29 — findes i stort Tal her omkring.
 — 8 Marts, ses i Massevis, ogsaa fuldtallige ved Kasserne.
1913. 8 Februar, Nattefrost, klart, Vinden S. V., 3—4°. 2 sad fløjtende i et Træ.
 — 11 — 5—6 ved Kasserne, en Flok paa 30—40 i Inddæmningen.
 — 8 Marts, er komne i fuldt Tal ved Kasserne.
1914. 4 Februar, stille, klart, Solskin, Temperaturen omkring 0. Om Morgenen sad en Stær fløjtende i et af Træerne udenfor mit Hus.
 — 11 — er nu tiltagne, en enkelt Flok paa 50.
 — 5 Marts, er nu vistnok fuldtallige.
1915. 20 Februar, Vejret klart, + 3°. Enkelte Stære fløjtende ved Kasserne.
 — 2 Marts, nogle sidder rundt om men endnu ikke i stort Tal. (Isslag, Frost og Sne afbrød Trækket, saa at Fuglene først blev fuldtallige hen imod April).
1916. 5 Februar, i Dag sad 2 fløjtende Stære i Træerne udenfor.

1916. 12 Februar, Tallet var nu vokset til 8; saa skete imidlertid det ejendommelige, at Tallet i over en Maaned ikke tog til; de samme faa Fugle holdt sig stadig, men der kom ikke flere til, skønt Vejret slet ikke var særlig koldt; Temperaturen var jævnlgt over 0. Først efter Midten af Marts viste sig nogle flere, og først 2 April betegnes de som fuldtallige.

Foraaret igennem er Stærenes Optræden her den almindelig kendte; om Morgenen sidder de fløjtende ved Kasserne, som de har travlt med at rense, Dagen igennem søger de Føde paa Marken, ved Stranden og i Inddæmningen; henimod Aften kommer de atter til Redepladserne for at synge en lille Sang før de gaar til Hvile.

Hen imod Midten af April begynder Stærene, naar de gamle Reder er rensede, at samle Stof til en ny Rede og lægge Æg. Stærekasser er sat op overalt her i Egnen ogsaa paa Sanatoriet og i min Have. I mit Hus bygger de desuden inde under Tagstenene. Som jeg før har bemærket, er der altid Stære nok til at bebo omtrent et hvilket som helst Antal Kasser, der sættes op, og de er tidt meget nøjsomme med, hvad der bydes. I Begyndelsen af Maj ophører den første Sangperiode, Ungerne kommer ud af Ægget lidt hen i Maj, og de gamle har travlt med at samle Føde til dem; henimod Slutningen af Maj er Ungerne store, og man har saa det kendte Syn af Hovederne, der stikker frem af Kasserne, medens det hæse Skrig høres. 1 Juni er Gennemsnitstiden for Ungernes Udflyvning, men den kan veksle noget. I 1913 var Ungerne udflyjne 26 Maj, i 1917 var endnu ingen flyvefærdige 9 Juni. Saasart Ungerne er udflyjne, kommer atter en kort Tid, hvor man hører Hannens Sang, særlig om Morgenen. Det er Stærenes anden Sangperiode, der dog gerne er af kort Varighed, nogle faa Dage, og bemærkes forholdsvis lidt; iøvrigt er dette Træk noget, Stæren har fælles med talrige andre Arter.

Naar Ungerne er udflyjne, sidder de i nogle Dage rundt omkring i Træerne og makes af Forældrene, og saa drager Smaaflokke om i Skoven og søger Føden, træffes bl. a. i Egetræernes Kroner, hvor Larverne er stærkt efterstræbte. Paa denne Tid

er det ogsaa, de falder over Kirsebærtræerne, hvor de unægtelig kan være slemme.

Men saa kommer den mystiske Tid i sidste Halvdel af Juli og det meste af August, hvor Stærene efter den gamle Antagelse rejser til Tyskland og spiser Druer. Om det er rigtigt, ved jeg ikke, men sikkert er det, at der paa denne Tid ses forbausende faa Stære i Sammenligning med ellers. Det er ikke saaledes at forstaa, at der slet ingen ses her; man træffer en lille Flok paa Marken eller i Inddæmningen, nogle Stykker paa Svelmø, men det er altid forsvindende lidt imod Tallet For- og Efteraar. Jeg har lagt Mærke til denne Sag, saa længe jeg har givet mig af med Fugle, uden at kunne klare Spørgsmaalet; selv om nogle træffes rundt om, er det dog altfor faa, i Sammenligning med, hvad man ser til andre Aarstider. Det er jo muligt, at der findes Steder her i Landet, hvor Stærene paa denne Tid samles i stor Mængde; jeg har blot aldrig været saa heldig at støde paa disse Steder.

Sidst i August eller først i September indtræder saa det tredie store Afsnit i Stærens Ophold her, dens Genopdukken i Vinterdragt og dens Tilsynekomst ved Kasserne.

1910. 1 September, indfandt sig ved Kasserne.
 1911. 30 August, sang første Gang ved Kasserne men kun enkeltvis.
 1913. 24 — sad imorges i Træerne og sang.
 1915. 5 September, kom første Gang til Kasserne og sang.
 1916. 18 August, - — — - — - —
 1917. 3 September, - — — - — - —

Saa har vi Stærens tredie Sangperiode, og Sangen høres nu igen Morgen og Aften, saa længe Fuglene bliver hos os. Om Morgenen sidder de ved Kasserne, i Hyldebuskene eller paa Tagene og synger. Dagen igennem er der Flokke paa Markerne, ofte i stort Tal, saa at der i min Dagbog jævnlig tales om Hundreder og Tusinder, og det er ikke paa et enkelt Sted de holder sig; de findes overalt paa Markerne, i Inddæmningen, i Eskemose og paa Svelmø; ofte flokkes de med Viberne paa denne Tid. Henimod Aften samles de tidt i større Flokke, der vistnok overnatter i Rørene i Mosen. I første Halvdel af September tager Antallet til, og holder sig gerne nogenlunde uforandret til hen mod Midten af Oktober. Hovedstyrkens Af-

rejse er ret regelmæssig; sjældent drager den af før Midten af Oktober, men i Dagene fra 15—25 Oktober forsvinder den, selv om Vejret er smukt og Føden tilstrækkelig. Et Par Optegnelser fra Dagbogen viser dette tydeligt.

1909.	15	Oktober,	der saas endnu Flokke paa Tusinder.
—	23	—	endnu igaar sang Stærene ved Kasserne, men i Dag har jeg ingen set.
—	27	—	en Flok saas flyvende forbi.
1910.	12	—	saas i Masser.
—	19	—	stærkt aftagne, dog ses nogle rundt om.
1911.	19	—	næsten forsvundne ved Kasserne.
1912.	17	—	Stærene forsvundne fra Husene, ses i Inddæmningen i Flokke paa Tusinder.
—	23	—	i Flokke paa flere Hundrede.
1913.	17	—	sang endnu imorges ved Kasserne, men ikke i stort Tal.
1914.	15	—	er nu forsvundne herfra.
1915.	16	—	synes endnu at være fuldtallige.
—	25	—	er nu ganske forsvundne herfra.
1916.	17	—	sidder syngende udenfor Kasserne om Morgen.
—	22	—	nogle Flokke, dog ikke synderlig store.
—	29	—	er nu forsvundne og har ikke været set de sidste Dage.
1917.	16	—	saas paa Marken i et Antal af over Tusinde.
—	20	—	henimod Hundrede saas.
—	28	—	en Flok paa et halvt Hundrede.

Hvad der ses i November er kun ubetydelige Rester; ikke saaledes at forstaa, at det kun er enkelte, der ses, thi ofte træffes smaa Flokke paa 10—20, et halvt Hundrede eller flere, men det er kun lidt i Sammenligning med de Skarer, der ses tidligere paa Aaret. 8 November 1911 saa jeg endnu en Flok paa et Par Hundrede. 9 November 1916 50 sammen; senere i November har der kun været Smaaflokke paa op til 10. Fra December har jeg kun en enkelt Optegnelse, idet jeg i December 1911 saa en lille Flok paa 6; jeg regner ikke med en, jeg saa 25 December 1912, som havde det ene Ben beskadiget.

I det foregaaende har jeg søgt at tegne Stærenes normale Forekomst og skal til Slutning give et Par Billeder, som falder

noget udenfor Rammen. Da Verdenskrigen havde varet et Par Aar, begyndte det at blive en almindelig Antagelse, at Stærene var aftagne i Tal; det er nu altid en Sag, der ikke er saa let at afgøre, og som man skal vogte sig for at dømme om ud fra Forholdene paa et enkelt Sted; hvor forsigtig man skal være hermed, kan jeg give et Eksempel paa fra en anden Fugl. I de senere Aar har der her i Parken ynglet 3—4 Par Nattergale og ligesaa mange Par i Skoven; i 1918 var her slet ingen i Parken, kun et Par i Skoven. Det laa nær at tænke sig, at Nattergalene var fangede bort paa deres Træk sydefter eller havde været Genstand for en eller anden Katastrofe; men da jeg saa kom over til Nordsjælland i Juni, hørte jeg, hvorledes her vrimlede af Nattergale. Det vilde nu ikke være saa mærkeligt, om Stærene i Massevis var dræbte sydpaa under Krigen; naar man læste, vistnok allerede i 1916, at der var Maksimalpris i Tyskland paa Spurve 30 Pf., og paa Krager $1\frac{1}{2}$ Mk, kan man omtrent tænke sig, hvad Værdi en Stær maatte have. I min Dagbog for 1917 er jeg flere Gange inde paa Spørgsmaalet, kommer sluttelig til det Resultat, at Stærene her paa Sanatoriet yngler omtrent i samme Tal som sædvanlig, men at der i Egnen som Helhed var langt færre ynglende Stære; Resten af Aaret viste der sig ogsaa færre. Særligt i Optegnelserne fra Efteraaret kommer dette frem atter og atter, og der er vist ingen Tvivl om, at det er rigtigt nok. I 1915 derimod imponerede Stærene mig i Foraaret med deres store Antal. 19 April omtrent Kl. $7\frac{1}{2}$ Aften kom der flyvende over Sanatoriet nogle vældige Flokke, hvis Individantal jeg anslaaer til 5—6000; de slog sig ned i nogle høje Bøgetræer, der var saa tæt besatte, at Kvistene bøjede sig under Vægten og det ganske saa ud, som om de var fulde af store sorte Frugter. Stærene var meget urolige, sad kun kort, fløj op med en vældig Brusen, gjorde nogle korte Sving for saa atter at sætte sig. Da de havde været her et Kvarterstid, fløj hele Flokken nordpaa; det samme Fænomen havde vist sig Aftenen forud. Her paa Sanatoriet var ingensinde set noget lignende; vore egne Stære holdt til her som sædvanlig, var i Lag med Redebygning. Jeg er tilbøjelig til at tro, at den store Flok var Stære, som paa en eller Maade var bleven husvilde og nu havde samlet sig her; en lignende Mængde traf jeg 3 Juni i Inddæmningen; der fløj her en Flok omkring paa vistnok en halv Snes Tusinde om Aftenen. De foretog Flyveøvelser, som man hyppigt ser Stærene gøre om

Efteraaret, og syntes sluttelig at slaa sig ned i Rørene. Den næste Aften saa jeg, hvordan Stærene kom dragende i Smaaaflokke paa 10—100 fra Omegnen for at samle sig i store Flokke i nogle af de fritstaaende Egetræer i Skoven. Det kunde jo tyde paa, at det er hele Omegnens Stære, der saaledes samles her om

Fig. 54. Stæreflokke samlende sig i Træerne ved Sanatoriet. April 1919.

Natten, men besynderligt er det saa, at jeg aldrig før har set det; og det var ikke unge Fugle, thi disse var endnu ikke udføjne; 8 Juni saa jeg i Egetræerne Hundreder af Stære, væsentligst gamle Fugle, vistnok i Færd med at fortære Larver i Egebladene. »Der er noget mærkeligt ved Stærene i Aar, thi der synes at drage Flokke omkring, som ikke yngler. I min Have ses jævnlig foruden de ynglende Stære, der bringer Føde til Ungerne, en Flok paa 30«. Senere paa Sommeren saas ikke de store Flokke i Inddæmningen. — Flokke af den Størrelse som foran omtalt er ingenlunde ualmindelige om Efteraaret; tidligt paa Foraaret ses ogsaa store Flokke, men det besynderlige er Aarstiden, hvorpaa de blev truffet.

I Foraaret 1919 fik vi de store Stæreflokke endnu nærmere, hvorefter følgende berettes i Dagbogen. 14 April staar der:

»I den sidste Uge har der her ved Sanatoriet været stor Stæreforsamling hver Aften. Det begynder lidt før Skumring mellem 6¹/₂ og 7. De Stære, der hører til her ved Sanatoriet, sidder paa den Tid i smaa Flokke oppe i Toppen af Træerne, maaske Hundrede ialt. Saa kommer der i Løbet af en halv

Fig. 55. Stæreflokken letter.

Timestid dragende fra alle Kanter, mest nordfra, større og mindre Flokke; der kan komme 10—20—100, ja 1000 paa en Gang, og Flokkene slaar sig ned i Toppene af nogle høje Ege eller Bøge. Her sidder de saa, ustandseligt kviddrende; det store Kor lyder forøvrigt meget uharmonisk uden nogen som helst Melodi. Den ene Flok efter den anden kommer til, de fleste flyvende nordfra, og Træerne ser ud, som de er besat med sorte Frugter. Fuglene holder af at klumpe sig sammen, og de mindre Grene bøjes under Vægten. Af og til flyver hele Skaren op under vældig Brusen og slaar et Sving i Luften for hurtigt at vende tilbage, hvor de fløj op fra eller sætte sig paa Træer i Nærheden. Tilsidst er Antallet fuldt, og prøver man at tælle dem, vil man snart komme til Tusinder; jeg begyndte en Aften, da de sad i min Have, at udregne Antallet og kom til 4000, da

Fuglene fløj; jeg antager, der har været mindst 5—6000. Ganske morsomt er det at se, hvorledes selv høje og kraftige Træer svajer som i stærk Blæst, naar Fuglene er lettede. Hele Forestillingen varer en halv Timestid, i hvilken Tid de gentagne Gange flyver op og forandrer Plads, undertiden alle, undertiden kun en Del; tilsidst letter hele Skaren paa en Gang og drager bort mod Nord, rimeligvis for at slaa sig til Ro ude i Rørene i Mosen. Det er uden Tvivl alle Fuglene fra en vid Omkreds, der samles her, og jeg har tidligere set noget lignende«.

18 April. »Det er nu et fast Skuespil hver Aften, at Stærerne kommer paa den under den 14 April beskrevne Maade, og Antallet synes at være det samme. Der er nogen Forskel paa, hvor de sætter sig; oftest er det forskellige Træer hver Aften, men altid i Nærheden af Sanatoriet enten i min Have eller i Parken. Hvor de sidder om Natten, fik jeg at se i Aftes, idet jeg ved 8^{1/2} Tiden gik hen ved Inddæmningen og skræmmede hele Flokken op fra et Rørstykke, hvor de havde slaaet sig ned for Natten. Det lød ganske mærkeligt i Mørket at høre dem lette med en vældig Brusen«.

24 April. »Stærerne vedbliver endnu paa samme Maade at komme om Aftenen, men deres Tal er øjensynlig stærkt aftaget; jeg mener, at der nu kun er et Par Tusinde, hvor der før var 3 Gange saa mange.«

Denne Optræden af Stærerne varede til ca. 26 April, saa kom de ikke længere i Haven og Parken, men at de ikke helt var borte, saa jeg 28 April om Aftenen. Oppe mellem de lave Graner i Skoven saa jeg dem søgende Natteleje, og i Inddæmningen saas de i Tusindvis i Rørene, dels siddende nede paa Jorden, dels paa de fjorgamle Rørstængler; skønt det var halvmørkt — Kl. var over 8 — kvadrede de dog ustandseligt mellem Rørene.

GÆRDESMUTTE (*Troglodytes parvulus*). Den lille brune Fugl med det spidse Næb og den opstaaende Hale var igennem mange Aar meget almindelig baade Sommer og Vinter. Saa uanseelig den er, lægger man dog Mærke til den, fordi den Efteraar og Vinter færdes omkring ved Boligerne, hopper i Buske, i Espalier, paa Gærder og ind i Skure paa sin ustandselige Jagt efter Føde, vistnok Insektæg. Overfor Mennesket er den ganske frygtløs, men ogsaa uinteresseret. Adskillige andre

Fugle som Bogfinke og Rødhals kan man faa til at slutte sig til Mennesket, men Gærdesmutton passer kun sin egen Virken.

Blandt Ynglefuglene her hørte Gærdesmutton til de almindeligste; dens store, smukke kugleformede Rede med Indgangshullet paa Siden (se Fig. 36) fandtes i Buske, Trægrene, Risbunker, Kaprifolieranker, Graner, kort sagt de forskelligste Steder. Som bekendt bygger Gærdesmutton foruden Ynglereden ogsaa andre Reder til Ophold om Natten, saa der Sommeren igennem var nok af dens Reder i Parken; jeg har i 1916 fundet Rede med Æg 4 Maj og saa sent som 3 August; Fuglen yngler vist ofte 2 Gange. I Sommertiden ses den nu ikke saa meget, som man skulde tro; Løvet skjuler for en Del den og dens Færden, men Sangen høres, ualmindelig kraftig i Betragtning af at Fuglen er saa lille, og blandt dens Toner er en Trille som en Harzerkanariefugls. Gærdesmutton er en af de faa Fugle, der synger saa at sige hele Aaret igennem, naar blot Vejret er godt, men om Vintren lyder Sangen langtfra saa kraftig som om Sommeren. I August høres den jævnligt synge, i Oktober—November ikke sjældent; en enkelt Gang i Januar. 22 Februar 1910 sang den paa flere Steder.

Lige fra jeg kom hertil i 1908 var Gærdesmutton en almindelig Fugl, og jeg syntes, den tiltog i Antal; i 1916 fandt vi ialt 15 Reder her i Parken, hvoraf nogle dog ikke var Ynglereder. I Efteraaret var den ogsaa almindelig, men saa indtraadte der en Katastrofe af en eller anden Art, som havde til Følge, at Fuglen fuldstændig forsvandt i 1917. Den 1 April staar der i Dagbogen, at den ses af og til, 30 April, at den ikke ses i Dag; 13 Maj noteres, at den ses og høres forbausende lidt, og 17 Maj kommer den sørgelige Sandhed for Dagen, at den synes ganske at mangle her: »Ikke en Fugl set i Parken eller Skoven i Dag, ikke en Rede fundet.« Og saaledes vedblev Forholdet Sommeren igennem, den var og blev borte; den første viste sig igen paa Sanatoriet 3 December, men heller ikke i 1918 fandtes her nogen Ynglefugl. — Skal man søge Grunden til Fuglens Forsvinden, ligger det selvfølgelig nær at skyde Skylden paa den usædvanlig haarde langvarige Vinter 1916—17, og nogen Forbindelse maa der vel være; paa den anden Side var denne Vinter paa ingen Maade strængere eller langvarigere end Vintren 1908—09, som Gærdesmutton overstod godt. I Foraaret 1919

dukkede den op igen som Ynglefugl i Parken og Skoven men kun med enkelte Par.

TRÆLØBER, TRÆPIKKER (*Certhia familiaris*). Skønt der i Wings Liste i Foreningens første Hæfte bruges Navnet Træ-

Fig. 56. Beboet Træløberkasse. Kassens nederste $\frac{2}{3}$ fyldte med et grovt Redemateriale af Pinde og trøsket Træ, af hvilket en Del rager udenfor Kassen; øverst kun en snæver Indgangsaaubning mellem Kassen og Træet.

pikker, har jeg dog aldrig rigtig kunnet forsonse mig med dette Navn, fordi det i sin Tid, saaledes i Lützens Lærebøger, anvendtes som Navn for Spætterne; ganske vist tror jeg, aldrig man hører det brugt nu som Spættenavn. Træløberen er ikke nogen sjælden Fugl her Sommer og Vinter, jeg antager, den er Standfugl; den træffes i alle Aarets Maaneder, men er jo ikke en Art, man lægger meget Mærke til, uanselig og stilfærdig som den er. I en Park og Skov, hvor der ikke findes gamle Træer med løsnet Bark, er der ingen gode Redepladser for Træløberen,

og den tager gerne til Takke med kunstige Reder (som omtalt i Tredie Afsnit); efter at jeg har sat Redekasser op (Fig. 41), har den ynglet her hvert Aar, beboet en eller flere Kasser og jævnlgt udruget 2 Kuld Unger. Allerede sidst i April kan den begynde at bygge og har Æg først i Maj, udføjne Unger først i Juni. Ejendommeligt er det at se det Materiale, hvoraf den lille spinkle Fugl bygger sin Rede: Pinde, der er dobbelt saa lange som den selv, store Stumper af trøskede Grene og lignende, alt i ret stor Mængde fylder den Kassens Bund med; det maa se underligt ud at se den slæbe til Rede; ovenpaa dette Redemateriale, der ikke udfores yderligere, lægges Æggene. Forstyrrer man den under Rugningen, smutter den ud af Kassen og op ad Stammen, hvorpaa den sidder; man har Indtrykket af, at et enkelt Træ er tilstrækkeligt til at skaffe den Føde. Morsomt er det ogsaa at se, hvorledes Ungerne, første Gang de flyver ud, bærer sig ligesaadan ad, idet de ikke flagrer ud i Luften, men straks klatrer op ad Stammen, som om de aldrig havde bestilt andet. I 1919 var Fuglen ganske forsvundet herfra.

VANDSTÆR (*Cinclus aquaticus* var. *melanogaster*). Indenfor mit egentlige Jagttagesfelt har jeg ikke set den, men her er heller ikke Steder, der egner sig rigtigt for den; derimod har jeg set den noget Nord herfor, ved Brahetrolleborg.

BRUNELLE, JÆRNSPURV (*Accentor modularis*). Den hører til de almindeligt forekommende Fugle her, findes Aaret igennem, yngler enkelte Somre almindeligt i andre slet ikke. I Aarets første Maaneder ses den af og til, er en af de Arter, der mest trofast kommer og søger den Føde, man lægger ud; der kan være en eller to ad Gangen her, oftest hoppende i Skjul af de Graner, som danner min Fodringsplads. Ved den første Antydning af Foraar høres dens spinkle Sang, undertiden i Begyndelsen af Marts, oftest henimod Maanedens Slutning. I første Halvdel af April kommer en Del paa Gennemtræk, og de kan da undertiden træffes i ret stort Tal, syngende rundt om. Sidst i April begynder Redebygningen, og jeg har fundet Rede med Æg 29 April; ellers findes Reden almindelig hen i Maj, men nogle yngler øjensynligt 2 Gange. Som før nævnt er der stor Forskel paa det Tal, hvori den yngler; der kan være Reder ret almindeligt her omkring i Parken, men f. Eks. i 1913

fandtes ikke en eneste Rede i Parken eller Skoven. I 1918 saas den slet ikke, hvorimod den til Gengæld var yderst almindelig i 1919. Den byggede da adskillige Steder i Haven og Parken, og det var et almindeligt Syn at se den hoppe om paa Jorden. Reden er let kendelig, findes lavt i Buske, bestaar af

Fig. 57. Rede af Brunelle i Gran.

Mos med grove Pinde udenom, og de lyseblaa Æg er ikke til at forveksle med nogen anden fritbyggende Fugls. Men medens Hunnen ruger, ser og hører man kun lidt til Hannen; dens Sang synes væsentligst at høre det tidlige Foraar til. I August—September ses nogle igen paa Tilbagetrækket nordfra, og enkelte overvintrer her.

MUSVIT (*Parus major*). Musvitten er en Fugl, der i høj Grad ynder at færdes i Nærheden af Boligerne her; den holder Aaret igennem til i Have og Park, færdes om og i Husene, kommer til Fodringspladserne og bygger i de ophængte Kasser.

Det er i mange Tilfælde vanskeligt at sige, om en Fugl er Træk- eller Standfugl. Musvitten ses her Aaret rundt, Sommer og Vinter, men om det er de samme, er selvfølgelig ikke godt at afgøre; for en Del tror jeg nok, det er. En kendt Sag er det, at der i store Egne af Tyskland om Efteraaret gaar et be-

tydeligt Musvittræk over; der synes ogsaa her at vise sig noget af et Efteraarstræk, under hvilket Fuglen optræder i større Mængde end ellers.

Fra Aarets Begyndelse holder Musvitten til her, og dens Sang er et af de allerførste Varsler om Foraar. Kommer der en klar Dag i Januars første Halvdel, kan man allerede høre den.

1910. Har sunget fra sidst i Januar.
 1911. 8 Januar, som det første Foraarstegn har Musvitten begyndt at synge de sidste Dage.
 1913. 31 — af Sang høres intet andet end, at Musvitten et Par Gange har ladet Stemmen lyde.
 1914. har sunget siden Midten af Januar.
 1915. 8 Februar, begyndte at synge.
 1916. 14 Januar, høstes første Gang.
 1917. 6 Februar, — — —

I Aarets første Maaneder kommer Musvitten i Mængde til Foderpladserne; der kan vel nok ses en halv Snes ad Gangen, og selv om vi holder op at fodre, er der stadigt mange; i Dagbogen nævnes ofte i Aarets første Maaneder, at de ses »i Mængde« eller »i stort Tal«. I April træffer man dem parvis, og midt i Maaneden begynder de, naar Foraaret er mildt, paa Redebygningen. Naturlige Redepladser findes kun sparsomt her i Egnen, i en Træstub, et Stengærde, et enkelt Hul i et Træ. De fleste bygger i Kasser, og jeg har anbragt ret rigeligt i Parken og i min Have; der kan en Sommer yngle 6—8 Par her paa Sana-toriets Grund. Den fandtes ynglende paa følgende Tider:

1913. 1 Maj, 5 Æg.
 1914. 15 April, bygger i 2 Kasser.
 — 29 — ruger i 2 Kasser.
 — 3 Juni, udføjne Unger.
 1915. 30 April, i 2 Kasser er Rederne næsten færdige.
 — 4 Maj, 3 Æg i en Kasse.
 1916. 20 April, synes i Færd med at bygge.
 — 23 — 6 Æg i en Kasse.
 — 20 Maj, store Unger.
 — 30 — Ungerne udføjne.
 1917. 17 — 4 Kasser beboede, Kuldene endnu ikke udlagte.
 (Vintren havde holdt sig til hen i April).

Som Regel kan man sige, at Æglægningen begynder sidst i April, og at det første Kuld Unger er udføjne først i Juni. Naar man ser Reden, forbauses man over den Masse Materiale, Fuglen faar slæbt sammen; der lægges først et Underlag af Mos, Resten bestaar af Faareuld og Kohaar, en tæt filtagtig Masse. Ulden og Kohaarene maa den temmelig langt bort efter; undertiden søger den at komme lettere dertil. Jeg har siddet i min Spise-stue og set en Musvit flyve ind ad Vinduet ud i Verandaen og give sig til at plukke Uldtraade af en Sofapude. En Dag, da jeg kom forbi en af Boligerne, stod et lille Barn udenfor i en Barnevogn. Over Vognen var bredt et langhaaret Skindtæppe, som en Musvit havde fundet passende til sit Brug og ivrigt sad og trak Haar ud af.

Allevegne kan man læse om de mærkelige Steder hvor Musvitten falder paa at bygge: i Lygter, i Poste, Brevkasser, osv. Jeg har her i Parken og Skoven ved de faste Bænke anbragt paa en Stolpe en lille Kasse med Laag. Kassen indeholder en Klud til at tørre Bænken af og en Børste til at feje Sne bort. I en Kasse her i Parken, hvor Laaget gabede lidt, havde en Musvit i 1913 bygget Rede. Kassens Bund var udfyldt med Mos og Uld, og Reden bygget i det ene Hjørne. Fuglen rugede uanfægtet af, at Patienter stadig lukkede Laaget op og kiggede ned til den, fik sine Unger udføjne midt i Juni og var ikke blevet mere forskrækket end, at den straks efter lagde Æg igen i Kassen og fik 6 Unger ud af det andet Kuld. Som bekendt ligger Musvitten meget fast paa Reden, naar Rugningen først er i Gang; den hvæser og slaar med Vingerne, naar man ser til den. I en Kasse laa en, som rolig fandt sig i, at jeg gentagne Gange tog den op i Haanden for at se til Æggene og derefter lagde den ned igen, en Fremgangsmaade jeg dog ikke vil anbefale.

Det maa siges at være hyppigt her, at Musvitten yngler 2 Gange, undertiden i den gamle Kasse oftere i ny. I 1917, da Redebygning og Æglægning først var begyndt sent, var der dog ikke et eneste Par, der ynglede 2 Gange, men det første Kuld kom ogsaa først ud sidst i Juni.

Et ejendommeligt Træk hos Musvitten under Æglægningen har jeg iagttaget: naar den er begyndt at lægge Æg (og den lægger ofte 12—14), dækker den hver Gang, den har lagt et nyt, Æggene til med Redemateriale, saa man kun faar Øje paa noget af dette, naar man ser ned i Kassen. Dette er sikkert oftere

før bemærket; i dansk Litteratur nævnes det af Barfod i »Syd-sjællands Fugle«, men selv kendte jeg det ikke, blev første Gang opmærksom paa det 23 April 1916, hvor jeg skrev i min Dag-bog: »I en Kasse i min Have havde jeg set, at der laa en Del Mos, øjensynlig samlet af en Musvit, men Æg var der ikke.

Fig. 58. Kasse beboet af Musvit.

Igaar Aftes laa imidlertid Musvitten paa Reden og rørte sig ikke, men hvæsedede kraftigt, da jeg tog Laaget af Kassen; i Dag var der til min Forbauselse ingen Æg, atter kun lidt Mos; jeg fandt da paa at fjerne dette, og det viste sig, at der under Mosset laa 6 Æg«. Senere har jeg ofte set dette og overbevist mig om, at det er en fast Forholdsregel, Musvitten træffer.

Naar Ungerne er udføjne, ser man Familierne drage omkring

allevegne i Juni og Juli; i August ses de ikke saa meget, men saa kommer de igen i større Tal sidst i August, i September eller først i Oktober, maaske et Træk andet Steds fra, ofte samtidigt med at der ses Træk af andre Smaafugle.

1911. 4 Oktober, der synes at være kommen noget Træk nu; der sad en Del Musvitter i Haven imorges.
1912. 10 August, om Morgenen en Mængde Smaafugle i Haven, øjensynligt et Træk, blandt andre Musvit.
1913. 30 September, en Del i Haven.
1914. 4 Oktober, i stort Tal i Haven og Parken.
1915. 20 August, der var øjensynligt kommen et Træk af Smaafugle, efter at der ikke havde været mange i lang Tid; i min Have saas om Morgenen en Del Musvitter.
- 18 September, om Formiddagen en Mængde i min Have, ivrigt afsøgende Buskene.
1917. 14 August, efter stærk Regn var der imorges Musvitter i min Have.

I Aarets sidste Maaneder ser man dem saa i ret stort Tal allevegne i Parken, Skoven og ude omkring i Hegnene, af og til sammen med andre Mejsler.

Musvitten hører til de Arter, hvoraf en og anden bliver halv Husfugl, og hvad jeg har oplevet i Retning af dens Tilknytning til Menneskene, skal jeg berette lidt nærmere om. 20 August 1914 staar der i Dagbogen, at en Musvit hver Dag, medens vi spiser i Haven, sætter sig paa Bordet i kun faa Tommers Afstand fra os, meget ivrig efter at hakke Smør af Tallerkenerne. — Der hang i min Stue en stor Hvepsere, bygget paa en tynd Birkegren; jeg havde taget den hjem fra Skoven og hængt den op til Pryd. Paa en Gang opdagede jeg, at den saa medtaget og oplukket ud, men det var mig uforklarligt, hvad Grunden var. Sidst i September saa jeg en Dag 2 Musvitter komme ind i Stuen, nysgerrigt undersøge alt, hvad der var paa Skrivebordet, og sluttelig give sig til at hakke i Hvepsere; jeg var saa klar over Gerningsmanden. Til hen i November kom en stadig ind i min Stue, afsøgte den i alle Kroge og hoppede om paa Skrivebordet. Ja det hændte om Morgenen, naar jeg drak Kaffe, at den satte sig paa mit Knæ, derfra fløj op paa Bordet og

Fig. 59. Musvitrede i Bunden af Kassen i Fig. 58.

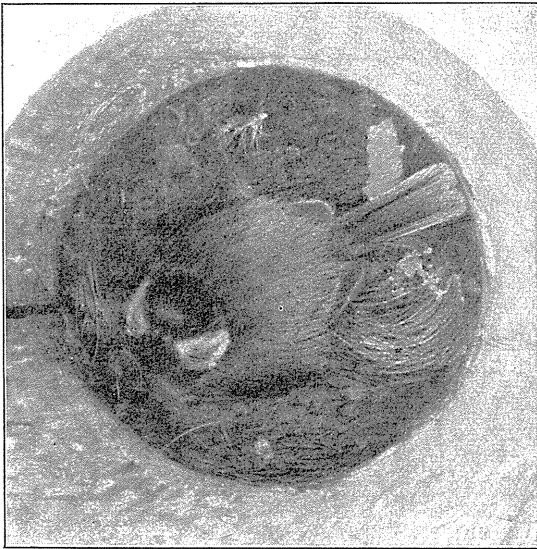

Fig. 60. Musvit paa Rede.

hakkede i Smørret, der stod foran mig; ogsaa ind i de andre Stuer fløj den, ovenpaa i Soveværelset og ind i Verandaen; herinde, hvor der var fuldt af grønne Planter, kunde den dog kun

komme ved først at flyve igennem Spisestuen, hvor der gerne stod et Vindue aabent; i Verandaen var der rigtig Tumleplads for den blandt Planterne; rundt om i Værelserne i Funktionærboligen kom den ogsaa.

Derpaa saa vi ikke noget til den før 14 Maj 1916, da den, som jeg foran har berettet, ganske husvant fløj ind i Verandaen

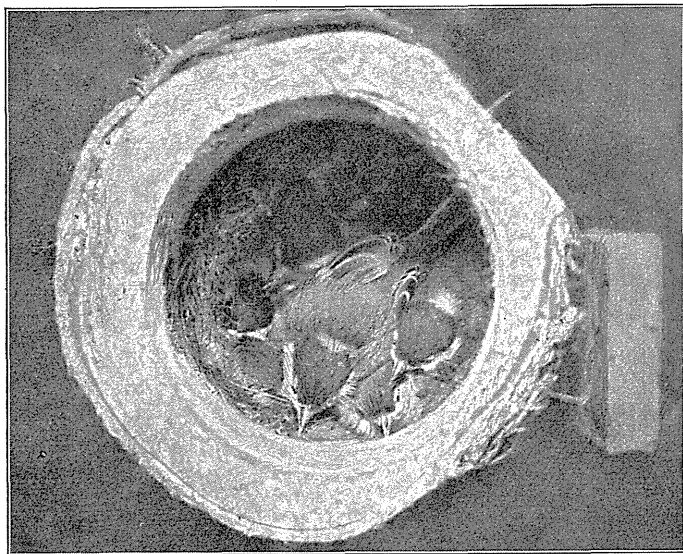

Fig. 61. Næsten flyvefærdige Musvitunger i Redekasse, hvis Laag er fjernet.

og samlede Uld til sin Rede; herefter kom den stadig ind i Stuerne, var fuldstændig tillidsfuld. Da vi lidt senere paa Aaret flyttede ud i Haven og spiste, var den en stadig Gæst ved Bordet sammen med Bogfinke, Gulspurv og Rødhals. Men i Efteraaret blev det værre end nogensinde; fra sidst i August til hen i November kom Musvitten daglig ind i min Stue og opførte sig højst besynderligt. Jeg har staaende en Kasse, hvori jeg lægger brugte Frimærker; de laa hver Dag strøede om paa Gulvet, og det varede noget, før jeg opdagede, at det var Musvitten, der gjorde det. 29 August staar der om den: »Imorges kom den ind i min Stue, fløj hen paa en Kasse med Brevpapir, derpaa ned og hakkede en halv Snes Gange i et Stearinlys, som laa paa Skrivebordet, fløj op paa Lampen og fortærede en død Natsværmer, som laa her, derefter hen paa en Hylde, hvor der

stod en Del forskellige Ting, som den undersøgte, for sluttelig at søge ned paa et Askebæger; da det vippede, blev den forskrækket og fløj ud af Vinduet; medens den var inde i Stuen, sad en anden paa Stormkrogen udenfor«. Den vedblev at komme ind baade hos mig og i de øvrige Huse, var forøvrigt ikke helt

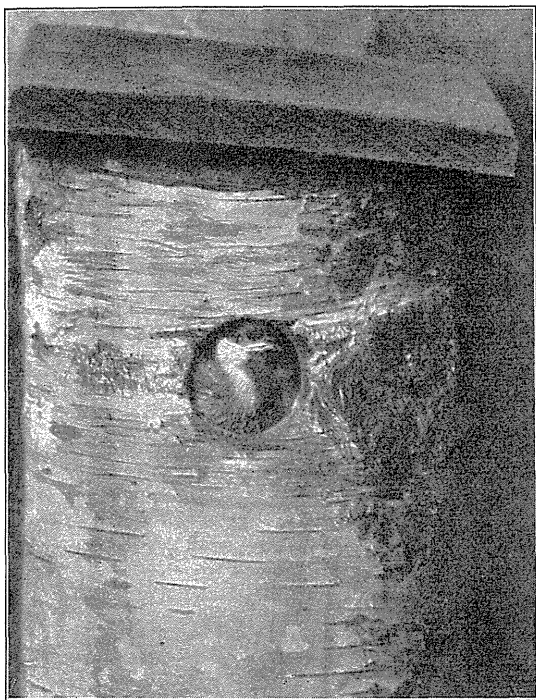

Fig. 62. Musvitunge siddende i Kassens Flyvehul.

uskadelig, idet den havde faaet for Vane at hakke og flænge i alt, hvad den kom over; i min Stue havde jeg en udstoppet Leguan, som den skamferede Halen paa, et andet Sted trak den de halve Haar ud paa en Haarbørste, og hakkede og flængede i Bindene paa Bøger, navnlig hvor der var Skinddryg, saa at den undertiden ødelagde dem ret slemt. — Efterhaanden var jeg vant til at høre dens Raslen med Papir paa mit Skrivebord, hvilket unægtelig forvirrede mig den første Gang, da jeg hørte det fra Værelset ved Siden af og dog sikkert vidste, at der ingen var i Stuen; men en Dag overraskede den mig dog yderligere; jeg sad i Stuen ved Siden af mit Arbejdsværse og havde godt

hørt Musvitten være paa Færde derinde; saa bankede det ret kraftigt paa Skrivebordet en halv Snes Gange; da jeg gik derind, saa jeg, hvad Fuglen havde for. Der stod paa Bordet en Æske med de almindelige Patroner til Salonrifler, 22 short; der var nogle tilbage i Æsken, og Laaget var taget af; Musvitten havde saa taget Patronerne en efter en og kastet dem ud paa Bordpladen, derefter givet sig til at flænge i Bunden af Æsken. I Løbet af Vintren omkom nok den dristige Fugl, thi jeg har ikke haft Besøg af den senere.

BLAAMEJSE (*Parus coeruleus*). Den pragtfulde lille Blaamejse er en ret hyppig Fugl her Sommer og Vinter. Ved Fodringskassen kommer den villigt om Vintren, omend i adskilligt mindre Tal end Musvitten, begynder at synge først i Februar, naar Vejret ikke er altfor koldt og ses saa Foraaret igennem paa sin ivrige Fangst i Grenenes og Kvistenes yderste Spidser, ustandseligt i Bevægelse. Den er maaske lidt senere paa Færde med at yngle end Musvitten, har for det meste først Æg lidt hen i Maj. I Kasser gaar den yderst villigt, men har dog noget lettere end Musvitten ved et skaffe sig naturlige Boliger, hvortil den benytter Træstubbe, ofte halvraadne, eller naturlige Aabninger mellem Trærødder. I Parken ynglede den i de første 3 Aar paa et bestemt Sted nede i en Træstamme, hvor der lidt over Jorden var en ganske snæver Indgangsaa bning ind til en Hulhed; Hullet voksede til, og senere benyttedes en Stub i Nærheden (Fig. 63), hvor den har ynglet nogle Aar. Ligesom Musvitten bygger den gjerne ved alfar Vej, og, ligesom den, samler den sikkert oftest til Rede i de tidlige Morgentimer, da man ikke ser den byggende meget midt paa Dagen. Den 21 Maj 1915 saa jeg noget bevæge sig i en Kasse ligeoverfor mit Hus; ved at se derned opdagede jeg en Blaamejse liggende i Kassen; senere paa Dagen saa jeg efter igen men fandt intetsomhelst Redemateriale. Dagen efter saa jeg den slæbe ivrigt til Rede, og den følgende Dag var Reden færdig og et Æg lagt — en meget hurtig Fremgangsmaade, som jeg slet ikke havde tænkt mig mulig. Reden kan imidlertid heller ikke maale sig med den omhyggelige Rede, Musvitten bygger. Det Aar byggede den 3 Steder i min Have og 2 Steder i Parken, det største Antal Ynglefugle der har været her ved Sanatoriet. I en Kasse havde den 14 Æg og fik 14 Unger ud, et Tal der dog blev overgaaet

i 1917, da der i en Kasse var 15 Æg og kom 15 udføjne Unger, et mærkeligt Mylder at se paa, da Ungerne var store. Paa Reden ligger Blaamejsen endnu fastere end Musvitten og er endnu værre end den til at hvæse, naar man nærmer sig. Mennesker, der ikke er kendte med Blaamejsen, farer uvilkaarligt tilbage, naar den lader sin vrede Hvæsen høre og samtidig slaar

Fig. 63. Stub med Hul; Ynglested for Blaamejse.

med Vingerne. Den afbildede Blaamejse vilde jeg gerne have til at fjerne sig for at fotografere Æggene, men det var umuligt at faa den til at forlade Reden; jeg tog den da op i Haanden, medens der blev taget et Billede af Æggene og lagde den saa ned igen, hvorpaa den roligt rugede videre. Iøvrigt er det besynderligt, saa lidt Hannen ses og høres under Rugningen. Medens f. Eks. Sangerne ustandseligt synger i Redens Nærhed, naar Hunnen ruger, ser man i den Tid grumme lidt til Mejerne.

Efter Yngletiden strejfer Blaamejsen omkring med sine Unger, træffes Resten af Aaret i Skoven og Parken, dels alene, dels i Selskab med Musvitten og andre Mejser.

SORTMEJSE (*Parus ater*). Dagbogen indeholder kun den ene Bemærkning, at jeg saa en i Skoven her 14 April 1911. Jeg har set den en Gang i Yngletiden i Skoven ved Holstenshus.

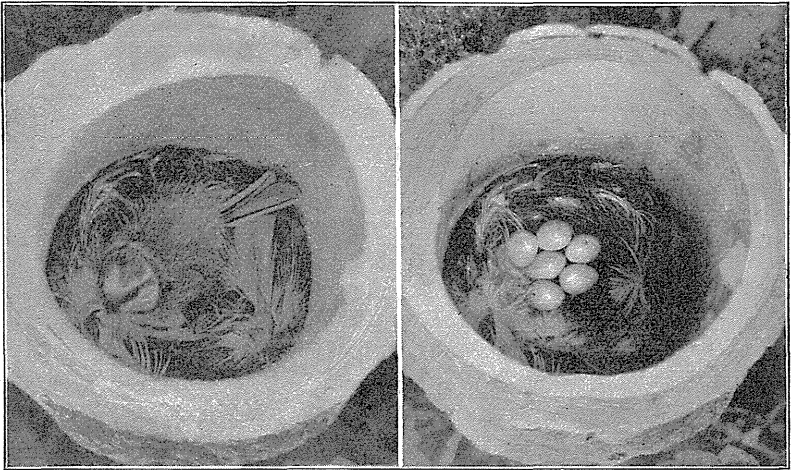

Fig. 64. Blaamejse rugende i Kasse; til højre Æggene, efter at Fuglen er fjernet.

GRAAMEJSE, SUMPMEJSE (*Parus palustris*). Af de 3 almindelige Mejsesarter er denne den mindst talrige, men ses dog hele Aaret igennem, kommer om Vintren til Fodringspladsen. Sidst i April eller først i Maj begynder den at bygge, gaar viligt i Mejse- eller Træløberkasser; i Almindelighed bygger dog kun et eller to Par her. Den hvæser ikke, naar den ligger paa Reden, som de andre Mejser men trykker sig ned i den, saa langt den kan komme. Den Tid paa Aaret, hvor den gør sig mest bemærket, er om Efteraaret; saa kommer den ihærdige Frøspiser til Solsikke- og Hampeplanter, der staar med Frø, tager et ad Gangen og flyver med det for straks efter at komme igen, og dermed kan den vedblive længe. Det er umuligt, at den kan fortære alt dette Frø paa en Gang; den maa sikkert samle Forraad. Jeg har set en halv Snes Stykker komme paa en Gang til et Bed med Solsikker; ogsaa Majskorn har jeg set den tage, naar de var kastet ud til Hønsene, men den fløj op med hvert Korn i et Træ, hakkede lidt i det og lod det falde.

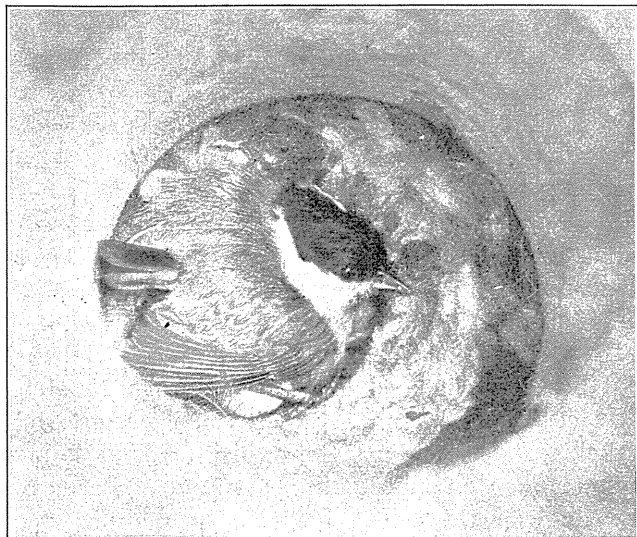

Fig. 65. Sumpmejse rugende.

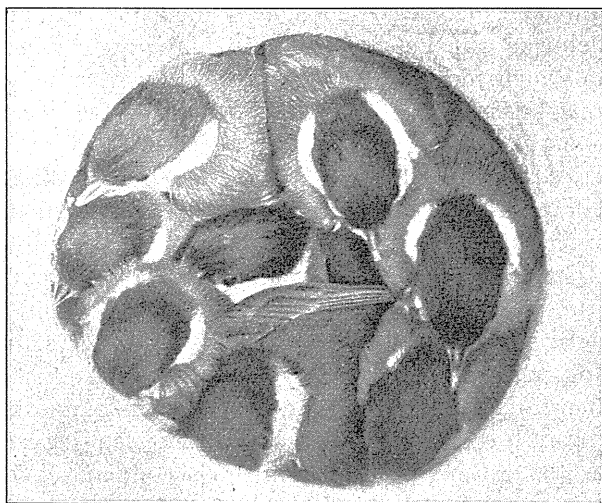

Fig. 66. Flyvefærdige Unger af Sumpmejse.

HALEMEJSE (*Acredula caudata typica* & var. *rosea*). Der er noget lunefuldt ved dens Optræden her; den yngler men ikke hvert Aar, den kommer flokkevis om Vintren, men ikke hver

Vinter. I de første Aar, jeg boede her, saa jeg den saa godt som ikke; første Gang jeg traf den, var i Vintren 1911—12, da der her ved Sanatoriet nogle Gange saas en Flok. 30 Juni 1912 saa jeg i Parken en Flok udføjne Unger, og et Par Gange i Løbet af Efteraaret saa jeg nogle. I 1913 yngede den vistnok om Sommeren i Parken, saas enkelte Gange om Efteraaret. I Vintren 1914—15 færdedes stadig i Parken og Haven en Flok af de smaa rastløse Fugle paa henvend en Snes. De er ikke til at iagttage i Ro som andre Fugle, idet de ustandselig er i Bevægelse i Toppen af Træer og Buske.

13 Maj 1915 fik jeg i Skoven her Øje paa 2 Halemejsler, der var travlt beskæftigede med at bygge Rede, ca. 13 Meter oppe i en Kløft i et Egetræ. I min Kikkert saa jeg snart, at Fuglene var forskellige, den ene var en typisk Halemejse med hvidt Hoved, den anden en meget udpræget Fugl af Racen *rosea*. Jeg nedskrev Fuglens Udseende, medens jeg saa paa den: Langs Hovedets Sider gik 2 sorte Længdebaand, der forenede sig i Nakken. Undersiden var stærkt rosafarvet, medens Skulderfjerene var kraftigt rustrøde. Jeg havde Lejlighed nok til at iagttage Fuglene, dels ved Reden, dels medens de fløj omkring i nogle Pilebuske ganske nær mig; 16 Maj byggede begge Fugle ivrigt paa Reden, der var halvfærdig; 22 Maj var Reden færdigbygget men desværre ødelagt; en Maar eller et Egern havde været oppe ved den og flænget den paa Siden.

Det viser sig heraf, hvad iøvrigt ikke var ukendt, at der her i Landet kan træffes Halemejsler med de Kendetegn, som Halemejslerne paa de britiske Øer og i en Del af Vesteuropa og de vestlige Dele af Mellemeuropa har — først og fremmest den brede sorte Stribe paa hver Side af Hovedet. Men min Oplevelse viser yderligere, at de to Former ikke blot lever sammen her, men endog parrer sig, hvad i hvert Tilfælde ikke før er offentliggjort her fra Landet. Da jeg nu var bleven opmærksom paa, at den mørkhovedede Form fandtes her, saa jeg selvfølgelig nøje efter, hver Gang jeg traf Halemejsler siden, og ikke uden Resultat; jeg skal blot her indskyde den Bemærkning, at de unge Fugle, ogsaa af den almindelige Form, indtil den første Fældning alle har mørkt Hoved. I December samme Aar saa jeg først en Flok med lutter hvidhovedede Individuer men 22 December 3 sammen, hvoraf de 2 havde mørkt Hoved; 14 Marts 1916 atter en lille Flok med mindst en mørkhovedet imellem.

I 1916 ynglede Halemejsler i hvert Tilfælde to Steder i Skoven; 2 Maj fandt jeg en lige færdigbygget Rede og 20 Maj en Flok udflyjne Unger paa $\frac{1}{2}$ Snes. De gamle fodrede ustandseligt Ungerne men havde øjensynligt Besvær med at skaffe Føde til dem, thi Ungerne fløj stadigt efter de gamle, naar de nærmede sig; den ene af de gamle havde svagt mørke Striber paa Hovedets Sider; 4 November saa jeg en Flok paa $\frac{1}{2}$ Snes, hvoraf omtrent Halvdelen havde mørkt Hoved. I 1917 saa jeg kun en eneste Gang Halemejsler her, nemlig 4 Februar, men ingen ynglede, og i Efteraaret traf jeg ingen.

TORNSANGER (*Sylvia cinerea*). Omkring ved Sanatoriet og i Skoven ses Tornsangeren ikke almindeligt og yngler ikke hvert Aar, men den er en yderst hyppig Fugl i Hækkene langs Vejene indenfor mit Jagttagelsesomraade. Den er en af de senest ankommende Sangere, men mine Optegnelser om dens Ankomsttider er spredte; jeg har hørt den et Aar 5 Maj, et andet 13 Maj, men ellers regner jeg, at den først ankommer i større Tal omkring eller efter Midten af Maj. Tornsangeren er en af de Arter, der holder længst ud med Sangen; den høres til langt hen i Juli, ja i Begyndelsen af August. Den bliver her til Slutningen af August, og nogle ses i første Halvdel af September.

GÆRDESANGER (*Sylvia curruca*). Gærdesangeren hører til de Fugle, af hvilke de første ses omkring 1 Maj, og naar man ser den, hører man den gjerne med det samme.

- 1908. 3 Maj, hørtes synge.
- 1910. 4 — saas og hørtes.
- 1912. 5 — sang om Morgenen.
- 1913. 29 April, 2 sang i min Have.
- 1914. 1 Maj, hørtes synge.
- 1915. 27 April, hørtes synge om Morgenen.
- 1916. 29 — sang i Dag.
- 1917. 5 Maj, sang imorges i min Have.

I den første Uge af Maj eller lidt senere kommer der saa en Del trækkende, og den synger almindeligt overalt i Parken og Skoven; derefter bliver kun Ynglefuglene tilbage. Det er nu ikke mange Par, der yngler her ved Sanatoriet, i de første Aar, vi boede her, kun et enkelt Par, i de senere Aar 3 Par, deraf

de 2 Par i min Have. Den er tidligere paa Færde med at yngle end de andre Sangere, idet Æggene i Almindelighed lægges omkring Midten af Maj; i 1915 fandt jeg færdigbygget Rede 9 Maj, 11 Maj indeholdt den to Æg; i 1916 var Reden færdigbygget 13 Maj. Det er vistnok Regel, at Fuglen yngler to Gange. Sangen hører tidligt op, allerede først i Juni, men saa begynder den igen en Overgang, og høres saa atter en kort Tid, naar det andet Kuld er udfløjet. I 1915 hørte jeg den saaledes foruden om Foraaret synge fra 30 Juni til 10 Juli; i 1917 var de op-hørt at synge 9 Juni men hørtes saa igen 21—26 Juni.

I Træktiden i August ses og høres jævnlig nogle; det seneste Tidspunkt, jeg har set den, er 3 September.

Her i min Have holder den mest af at bygge i en tæt Hæk af vilde Roser men har forøvrigt ogsaa bygget mange andre Steder. Man kan let kende Gærdesangerens Rede; den er bygget af Græsstraa eller Rodtrævler, er saa løs, at man saa at sige altid kan se igennem Bunden; og saa er der altid indvævet noget hvidt Insektspind eller andet hvidt; det er Farven ikke Stoffet, der er bestemmende, som det vil ses af det følgende. Nogle Reder, jeg har undersøgt i 1917, viste følgende Forhold:

1. Rede i Rosenbusk. Vægt 9,5 g indvendig Diameter 6 cm; gennemsigtig. Næsten udelukkende bygget af Rodtrævler, de inderste lidt finere end de yderste, lidt hvidt Insektspind rundt om i Reden.

2. Rede i Brombær; et Æg var lagt, saa blev den forladt. Vægt 5 g, meget tynd og løs, fuldstændig gennemsigtig i Bunden. Foruden af lidt Insektspind bestod Reden kun af to Bestanddele i omtrent lige stor Mængde: Plantestængler af Blomsterplanter og Rodtrævler, begge Dele indvævede i hinanden.

3. Rede i vild Rose, vistnok forladt efter at der var bygget noget. Vægt 7 gr, betydelig fastere vævet end foregaaende. Lidt hvidt Insektspind, ellers næsten udelukkende Rodtrævler, yderst grovere, inderst finere, saa ud til at stamme fra et Træ. Kun meget faa Plantestængler. Inderst i Redeskaalen ganske enkelte fine Hestehaar.

Disse 3 Reder var dog væsentlig af samme Type; Nr. 4 var noget forskellig; den var bygget i en Vildvinranke paa mit Hus, forladt af ukendt Aarsag. Vægt 10 g; ret fast, dog gennemsigtig i Bunden. I det Ydre afveg den stærkt fra de tidligere, ved at den udvendige Del var dannet af grønne Græsstraa; den

bestod af Rodtrævler og Græsstraa i omtrent lige stor Mængde (Græsset paa Engen lige ved var netop slaet). Mest mærkeligt var det, at det hvide i denne Rede ikke bestod af Insektspind, men dels af smaa hvide Fjer, dels — og fornemmelig — af hvid Sytraad, mindst 100 smaa Traadender. Tæt ved hvor Fuglen byggede, syedes der flittigt, og Affald fra Syningen kom vist ofte ud af Vinduet; foruden Traaden havde Gærdesangeren fundet og vævet ind i Reden en Trævl paa ca. 25 cm Længde af et let kendeligt, blomstret Stof.

MUNK (*Sylvia atricapilla*). Navnet Munk er vist ikke noget dansk Fuglenavn men Oversættelse fra Tysk; og hvorfor den egentlig har faaet Navnet paa noget af Sprogene, ved jeg ikke, da den sorte Hætte, den har paa Hovedet, ikke minder i mindste Maade om Munkes Dragt; Italienerne kalder den meget mere betegnende »Capinero« = Den sorthovedede. Munken er en Skovenes og Parkernes Fugl, holder af at være, hvor der er lidt fugtigt, og her paa Sanatoriet er der gode Betingelser for den. Tallet, hvori den yngler, er forskelligt, men det kan vistnok gaa op til en halv Snes Par her i Parken, og i Skoven er den meget hyppig. Den hører ogsaa til de omkring 1 Maj ankommende Fugle.

1908. 27 April, en Han saas.
 — 1 Maj, nogle.
 1910. 4 — hørtes paa flere Steder i Parken.
 1912. 2 — hørtes synge flere Steder.
 1913. 1 — 1 saas og hørtes.
 1914. 22 April, sang i Skoven.
 — 24 — ses og høres rundt om. Det var i disse Dage fuldstændigt Sommervejr med Temperatur paa 15—17°.
 1915. 3 Maj, hørtes synge.
 1916. 29 April, — —
 1917. 9 Maj, sang første Gang. Foraaret var i 1917 usædvanligt køligt.

Naar saa de første er hørte eller sete, kommer snart flere, og i første Halvdel af Maj har ofte Munken Overvægten blandt Sangerne, idet der findes en Del paa Træk; saa høres dens let kendelige Strofe Sommeren igennem til langt ind i Juli. I 1911

sang den endnu 23 Juli, i 1915 25 Juli, i 1916 21 Juli og i 1917 15 Juli.

Man skal nu vogte sig for at tro, at Fugle af samme Art altid synger den samme Sang; Undtagelserne er sjældne, men de findes. Jeg har hørt Gærdesangeren synge ganske som en Havesanger, og 13 Maj 1915 stod jeg længe i Skoven og hørte

Fig. 67. Næsten udvoksne Unger af Munk i Reden.

en Munk synge en Sang, der slet ikke lignede Artens sædvanlige; havde jeg ikke iagttaget Fuglen, som jeg stod lige ved Siden af, vilde jeg have været i Tvivl om, hvilken Sanger jeg havde for mig; Maj 1919 hørte jeg i Skoven en Munk, hvis Sang i høj Grad mindede om Droskens.

Reder træffes først efter Midten af Maj. Sidste Trediedel af Maj og første af Juni er dens Hovedyngletid; dog træffes hyppigt Reder hen i Juli, og nogle Par yngler sikkert 2 Gange.

I August og et godt Stykke ind i September er den hyppig her omkring; blandt Sangerne er der ingen, der lever i saa høj Grad af Bær som den; Rønne- og Hyldebær øver en stærk Til-

trækning paa den, og den sidder ganske stille og piller ustandseligt Bærrerne af, ofte forøvrigt de grønne eller kun halvmodne Hyldbær. Paa denne Tid af Aaret hører man ogsaa paa klare Dage dens Efteraarssang, der bestaar af en sagte jævn Kvidder, ikke som Foraarssangen af to bestemt adskilte Dele. Undertiden kan Fuglen optræde overraskende sent. Her i Tidsskriftet, Aarg. 1, S. 45 fortalte H. Chr. C. Mortensen om Munkefugle, der holdt sig i Viborg til i Begyndelsen af December. Saa sent har jeg nu aldrig truffet dem her, men en saa jeg 17 Oktober 1912 en anden 12 November 1917.

To undersøgte Reder viste følgende Forhold:

1. Anbragt i Hyld, med en Brændenælde indflettet; Unger udføjne. Vægt 9 g, indvendig Diameter 7 cm. Materialet næsten helt igennem fine Straa og Stængler af Blomsterplanter, inderst fine Rodtrævler, enkelte Hestehaar.

2. Anbragt i ung Bøg, Vægt 7,5 g, indvendig Diameter 7 cm. Udelukkende fine Plantestængler og enkelte Rodtrævler, ingen Forskel paa indre og ydre Lag.

HAVESANGER (*Sylvia hortensis*). Havesangeren hører ogsaa til de almindelige Ynglefugle her og til dem, der i høj Grad opliver Park og Skov med deres Sang; den er blandt de senere ankommende Arter.

1910. 19 Maj, hørtes første Gang.
 1911. 16 — saas.
 1912. 12 — hørtes flere Gange synge.
 1913. 13 — Havesangerens Toner lød i Dag overalt i Skoven, Parken og i min Have.
 1914. 5 — sang i Dag, en ualmindelig tidlig Ankomst.
 — 6 — høres syngende i Parken.
 1915. 12 — sang første Gang.
 — 13 — flere hørtes.
 1916. 8 — hørtes flere Steder i Skoven og i Parken.
 1917. 15 — sang overalt.

En Ugestid efter, at de første er komne, viser Hovedstyrken sig paa Gennemtræk, og Park og Skov kan da overalt lyde af deres Sang. Særlig holder de til i ung, tæt Bøgeopvækst, og det er et rent Væld af Toner, der kan strømme ud herfra. Sidst i Maj drager de gennemtrækkende bort, og vore egne begynder

at yngle, men den egentlige Yngletid er Begyndelsen af Juni; i det ualmindelig varme Foraar 1914 fandt jeg 2 Reder allerede 24 Maj, men det er Undtagelser. Havesangeren har ligesom Munken det besynderlige Træk at bygge »Narrereder« i Nærheden af det Sted, hvor den virkelige Rede ligger; man finder lidt Græsstraa lagt til Rette i en Busk som Begyndelse til en

Fig. 68. Rede og Æg af Havesanger.

Rede; hvad Hensigten er, forstaar jeg ikke; var det Forsøg paa at finde et egnet Sted, skulde man synes, at mange andre Arter maatte gøre det samme; finder man Fuglens Narrerede kan man iøvrigt blot søge videre, saa vil snart den virkelige Rede vise sig. Havesangeren yngler vist kun undtagelsesvis to Gange om Aaret; i 1917 fandt jeg Rede med Unger 31 Juli; men den vedbliver at synge flittigt en stor Del af Juli.

1910.	5 August,	en sang i Skoven.
1911.	6 Juli,	synger hver Dag flittigt i min Have.
1912.	18 —	endnu synger Havesanger.
1915.	20 —	holdt op at synge.
1916.	29 —	høres endnu jævnlgt.
1917.	29 —	synger endnu ret flittigt i Skoven.

I August ses den jævnlige paa Træk særligt i Maanedens første Halvdel; i September har jeg kun truffet den et Par Gange, 2 September 1915 og 10 September 1913.

Jeg ved ikke, om man kan skelne Rede af Munk og Havesanger fra hinanden; selv kan jeg ikke se Forskel paa dem; vil man sammenligne nedenstaaende Analyse af Havesangerrede med Analyserne af Munkerede, kommer man vist til samme Resultat.

1. Rede i Hindbær, Vægt 10 g, meget løs og gennemsigtig, bestaar næsten udelukkende af Plantestængler, mest af Tokimbladede; i selve Redeskaalen enkelte mørke Rodtrævler.

2. Rede i Hindbær; forladt efter Bygningen. Vægt 11,5 g. Indvendig Diameter 7 cm. Ingen tydelig Adskillelse i Lag, bestaar af Plantestængler, Rodtrævler og enkelte Hestehaar.

3. Rede i Hindbær, Vægt 8 g. Adskilt i 2 Lag; udvendig Plantestængler og Rodtrævler, indvendig et tættere Lag af fine Rodtrævler. Det yderste Lag vejer 5 g, det inderste 3 g.

4. Vægt 8 g, indvendig Diameter 6 cm; bestaar udelukkende af Straa, yderst et Lag stivere, inderst et Lag finere; desuden nogle Hestehaar. Overgangen mellem de to Lag er ikke skarp.

GULBUG (*Hypolais icterina*). Før Sanatoriet blev bygget, fandtes, hvor der nu er Kroketplads, en stor Pilekultur, hvor flere Par ynglede; da her blev ryddet, mistede Gulbugen sit Yndlingssted, og der yngler nu aarlig kun 2—3 Par paa Sanatoriets Grund, maaske ligesaa mange i Skoven.

Det er næppe 3 Maaneder, Gulbugen tilbringer her i Landet, den er maaske den af alle Fugle, der bliver her kortest, viser sig først omkring 20 Maj.

1910.	22	Maj,	en	enkelt	saas.
1913.	18	—	sang	i	Skoven og min Have.
1914.	»	—	hørtes	første	Gang.
1916.	17	—	—	—	—
1917.	22	—	—	—	—

Saa kommer der undertiden et større Træk nogle Dage efter; 22 Maj 1913 staar der i Dagbogen: »Af Sangere dominerer næsten Gulbugen, høres overalt«, og 31 Maj 1916: »I Parken og Skoveh findes for Øjeblikket en Mængde Gulbug paa Træk«; undertiden er det hændet, at de Fugle, der bygger her, først kommer lidt hen i Juni.

Reden findes i Juni, er et lille Kunstværk, fast vævet, dyb og prydet med hvide Fjer, Insektspind og bleget Tang, saa vidt forskellig fra de foregaaende Arters kunstløse Bo; den yngler kun en Gang om Aaret.

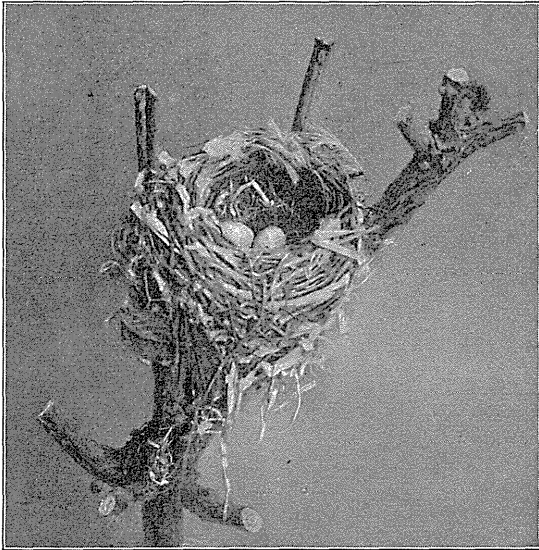

Fig. 69. Rede af Gulbug i Hyld. Grene og Kviste omkring Reden fjærned.

Vil man rigtig høre Gulbugens smukke og ejendommelige Sang, skal det være tidligt om Morgen; opad Dagen synger den kun spredt og brudt, medens den i de tidlige Morgentimer kan synges ustandseligt i lang Tid.

Hen i Juli træffes nogle paa Træk, men den drager tidligt bort; det seneste Tidspunkt, jeg har set den, er 9 August 1911.

KÆRSANGER (*Acrocephalus palustris*). Den forekommer kun spredt og uregelmæssigt indenfor mit lagttagesomraade. I Sanatoriets første Aar holdt den sig her i et Pilekrat i Parken; senere har den kun vist sig enkelte Gange; saaledes hørte jeg den synges i Dagene fra 8—10 Juli 1915. I et Hegn, der staar langs en Vej, som fører over et Engdrag ved Nakkebøllegaard, har jeg hørt adskillige.

RØRSANGER (*Acrocephalus arundinaceus* Briss¹). I den tætte Rørvækst i Inddæmningens sydlige Del er Arten en almindelig Ynglefugl, træffes i Mængde Sommeren igennem. Naar den kommer om Foraaret, er Rørene ofte ganske lave, og saa træffer

¹ For at undgaa Misforstaaelse, skal jeg bemærke, at jeg bruger det Navn, hvormed Arten tidligere almindelig betegnedes; moderne Ornithologer kalder den i Almindelighed *A. streperus*, medens de ved *A. arundinaceus* betegner Drosselrørsangeren.

man de først ankommende i Have og Park og ikke i Rør. Høres dens Sang ikke, men man ser den smutte om i Buskene, er den ikke altid god at faa Øje paa, saa mine Optegnelser om dens Ankomsttider, er noget uregelmæssige.

1910. 5 Maj, saas og hørtes synge i en Busk.
 1912. 19 — en enkelt i Inddæmningen.
 — 23 — nogle saas.
 1913. 2 — saas i min Have.
 1914. 11 — nogle hørtes i Inddæmningen.
 1915. 13 — Rørsanger er kommen.
 1916. 18 — hørtes.
 — 19 — i større Tal.
 1917. 2 — sang flere Steder i Parken.

Den høres syngende langt hen i Juli, ofte ogsaa i Begyndelsen af August; efter Midten af denne Maaned har jeg ikke set den.

DROSSELRØRSANGER (*Acrocephalus turdinus*). Tiltrods for at Forholdene skulde synes ypperlige for den i Inddæmningen, har jeg aldrig med Sikkerhed truffet den der; jeg har en Gang, 4 Juni 1908 hørt Hannen synge i Sundet ved Faaborg men ikke set den senere.

SIVSANGER (*Acrocephalus phragmitis*). Blandt mine Optegnelser finder jeg ikke en eneste om Sivsangeren, saa den forekommer i hvert Tilfælde kun sparsomt her paa Egnen. Jeg har dog en Erindring om at have set et Par her i Nærheden i en Kornmark.

LØVSANGER (*Phylloscopus trochilus*). Af ingen Sanger ses der i Træktiden saadanne Mængder som af denne, og den yngler i Skov og Park i ikke ringe Tal. Blandt Sangerne er den tidligst paa Færde om Foraaret, idet den almindelig begynder at vise sig i Dagene fra 20—25 April.

1908. 1 Maj, nogle hørtes.
 1910. 22 April, sang i Skoven.
 — 26 — der høres nu ret mange.
 1911. 21 — flere hørtes i Skoven.
 — 27 — synger i Mængde.
 1912. 23 — flere sang i Haven.

1913. 23 April, en hørtes synge i Skoven.
 — 25 — høres nu overalt.
1914. 16 — i Dag saas i Haven en Løvsanger — Art, vistnok den almindelige, men da jeg ikke hørte den synge, kan det have været Gransanger.
 — 18 — I Dag sang Løvsangeren, saa det har sikkert været den, jeg saa iforgaars.
1915. 26 — talrige sang.
1916. 24 — en hørtes synge i Skoven.
 — 25 — flere sang i Parken.
 — 29 — høres synge overalt.

Sidst i April og de første Dage af Maj indtil omkring den 10de kan saa Skov og Park være fyldt med Løvsangere, hvis Toner kan lyde næsten fra hver Busk og hvert Træ; henimod Midten af Maaneden er kun Ynglefuglene tilbage, og Redebygningen begynder; i 1912 fandt jeg den første Rede 12 Maj, og i 1915 var den i Færd med at bygge 13 Maj; i 1916 var en Rede færdigbygget 8 Maj, i 1917 byggede et Par 13 Maj. Saa træffes Rederne ellers hen sidst i Maj og Juni. Der er nok af dem i Parken og i Skoven; i 1912 havde jeg fundet 8 Reder ialt. Jeg tror ikke, det er Reglen, at den yngler 2 Gange, men det hænder vist ikke sjældent; 18 Juli 1912 var der endnu Unger i 2 Reder. 31 Juli samme Aar fandtes en Rede med store Unger. — Løvsanger yngler mest paa Jorden med Reden, der har Indgangsaa bning paa Siden, dækket godt mellem Plantevækst. Dog har jeg fundet den anbringende sin Rede paa en Plæne tæt ved mit Hus, hvor der kun voksede sparsomt Græs, og Reden laa her ganske aabenlyst mellem Græsset. Undertiden yngler den oppe i Buske, lavt over Jorden; jeg har fundet den baade i Løvbuske og i Gran, en Gang 2½ m tilvejs i et Vedbendespalier opad mit Hus.

Sangen hører i Almindelighed ret tidligt op, sidst i Juni, kan enkelte Aar høres ind i Juli, men de i Eftersommeren gennemtrækkende Skarer er meget villige til at synge, saa at der ikke af nogen anden Sangerart høres saa livlig Efteraarssang.

I sidste Trediedel af Juli begynder Efteraarstrækket. Det er ikke altid let, hvor det drejer sig om Fugle, der yngler paa Stedet, at sige, hvad der er Ynglefugle, og hvad der er Træk, men Løvsangeren optræder paa den Tid i saa stor Mængde, at

der kun kan være Tale om gennemtrækkende Fugle. I Almindelighed er det først mod Maanedens Slutning, at Trækket begynder; kun en Gang har jeg noteret det før 20 Juli; 19 Juli 1917 staar der i min Dagbog: »Efter lange Tidens Tørke faldt iaftes og i Nat en rigelig Regn, der har givet sig Udslag i, at der i Dag ses en Del Smaafugle. Løvsangere, som der i de sidste Dage har været mange af, vrimler i Dag i min Have«.

Fig. 70. Rede af Løvsanger paa Jorden under en Gran.

Saa vedbliver Trækket gennem det meste af August; der kan være flere eller færre, men de ses stadig, undertiden i stor Mængde; 13 August 1909: »Det vrimlede af Løvsangere i Haven«; 5 August 1910: »I min Have Masser af Løvsangere«; 24 August 1911: »Løvsangere i Mængde overalt«; 22 August 1912: »Her har i de sidste Dage stadig været Masser paa Træk«; og saaledes lyder det bestandig. Henimod Maanedens Slutning aftager Trækket, men endnu først i September kan der findes nogle, dog mest enkeltvis eller faa Stykker sammen. Omkring ved 10 September kan man regne, at Trækket er forbi; i 1912 og 1914 saas de sidste 13 September. I Oktober har jeg aldrig set den, derimod en Gang i November; 8 November 1916 saa jeg i Træerne i min Have en Løvsanger, der længe hoppede

omkring, og jeg havde den ganske nær i Kikkerten, kunde se Benenes Farve, saa Forveksling med Gransanger var umulig; endnu 9 November saas den.

Rede paa Jorden under en Gran. Vægt 14 g, største indvendige Diameter 8 cm, mindste 7 cm. Reden er i Forhold til sin Størrelse meget let og bestaar udelukkende af tørre Plantedele, Stængler og Blade. Bundlaget indeholder rigeligt med Bøgeblade, der ogsaa sidder opad Siderne, dannende som en Skål uden paa Stænglerne; man skræller let et løst Yderlag fra et indre, meget fastere og finere sammenflettet Lag, der indeholder talrige Dun; Yderlaget vejer 6 g. Inderlaget er meget smukt vævet af Plantetrævler, der er fast sammenflettede i alle Retninger. Plantestraaene er gennemgaaende ca. 10 cm lange.

GRANSANGER (*Phylloscopus collybita*). Det er kun sjældent, at den træffes indenfor mit Jagttagelsesomraade; i nogle af Skovene Nord herfor skal den være ret almindelig i Yngletiden. Her i Skoven hørte jeg den synge 23 Juni 1912 i en Granplantning og hørte den atter 7 Juli; jeg saa den ogsaa, men den holdt stadig op at synge, naar jeg kom i Nærheden af den. Derefter saa jeg ingen før 15 Oktober 1913, da to opholdt sig i min Have, og 22 April 1914, da jeg saa den her i Skoven, og adskillige Gange hørte den synge.

GRØN LØVSANGER (*Phylloscopus sibilatrix*). Jeg har truffet den her i Skoven i Juni 1908, da jeg flere Gange saa og hørte den og fandt dens Rede. Siden har jeg aldrig set den. Hverken ynglende eller paa Træk.

FUGLEKONGE (*Regulus flavicapillus*). Den ses her ikke sjældent om Vintren fra Oktober til Marts, holder til i Granerne, hvor den søger sin for vore Øjne mest usynlige Føde. Kun en Gang har jeg truffet den i Færd med at yngle, idet den midt i Maj 1912 havde begyndt at bygge Rede i Granerne i Skoven, men Reden fandt jeg en Dag nedrevet af et Dyr, maaske et Egern; senere hen i Maj blev der set Fuglekonge i Nærheden.

ENGPIBER (*Anthus pratensis*). I Inddæmningen holder Engpiberen til hele Aaret; det er noget vanskeligt at sige, naar den kommer om Foraaret, da der Vintren igennem kan ses enkelte, undertiden smaa Flokke paa en halv Snes. Men i første Halvdel af Marts begynder der at komme flere, saa der rundt om i

Inddæmningen ses en Del spredte, i Almindelighed dog ikke større Flokke. De gaar paa den Tid ofte paa de oversvømmede Engstrækninger sammen med Rørspurve, og man kan allerede nu høre deres Sang. Fra Begyndelsen af April er der kun Ynglefuglene tilbage; hen i Maj har de Rede og ses saa ved Ynglepladserne Sommeren igennem.

I sidste Halvdel af September begynder Efteraarstrækket. Paa denne Tid træffes Engpiberne enkeltvis, faa sammen eller i Flokke paa henimod et halvt Hundrede i Inddæmningen, i Eskemose og ved Stranden. Oktober igennem ses det samme, men det Antal, hvori de træffes, er meget uregelmæssigt. Der kan paa en Tur ses faa, nogle Flokke, eller der berettes enkelte Dage, at de findes spredt i stort Tal over hele Inddæmningen. Med Oktober er Trækket vel væsentligt forbi, i November ses af og til nogle i Inddæmningen, ligeledes i December.

SKOVPIBER (*Anthus arboreus*). Den yngler, men ikke særlig hyppigt; her findes heller ikke saa mange af de Steder, som den ynder: aabne Pladser omgivne af høj Skov. Nogle Par yngler dog hvert Aar. Den saas første Gang 30 April 1916, 1 Maj 1913, 2 Maj 1908 og 5 Maj 1910—11—17.

SKÆRPIBER (*Anthus obscurus*). Skærpiberen ses her paa Trækket Foraar og Efteraar, men ret uregelmæssigt, kan i nogle Aar helt mangle. Den langt overvejende Del træffes om Foraaret fra lidt hen i Marts til lidt hen i April; den er ikke set senere end 15 April; i Februar er den kun truffet en Gang, 15 Februar 1914. Om Efteraaret er den langt mindre almindelig, kan træffes fra Midten af September til Begyndelsen af Oktober. I 1911 saas den saa sent som 18 og 25 December. Den træffes ved Stranden, paa Svelmø og i Eskemose, men det Sted, hvor den langt overvejende Del findes, er i Inddæmningen. Her holder den om Foraaret særlig til paa de oversvømmede Engstrækninger, ofte i Smaaselskaber. Den første Gang, jeg traf den her, var i Begyndelsen af April 1910. I min Dagbog staar for 5 April: »Ganske stille, varmt, op til + 12°, fuldstændig Sommervej. Paa en Tur ud i Inddæmningen anvendte jeg væsentlig Tiden til at iagttage et lille Træk af Skærpibere, som holdt sig paa et bestemt Strøg, en flad Engstrækning, gennemskaaret af Grøfter. Spredt over hele Strækningen — af og til forenende sig — fandtes en halv Snes Skærpibere, som gik om-

kring paa Engen; de var uafsladelig i travl Beskæftigelse med at søge Føde. Blev de jagede op, fløj de et lille Stykke, ofte hen og satte sig paa et Lægtehegn i Nærheden, men fløj derpaa ned i Engen igen, ganske nær ved hvor jeg laa. Forholdt jeg mig rolig, var de ikke sky, og jeg fik dem i Kikkerten saa nær, at det var, som jeg havde dem i Haanden. — Paa Afstand minder de i Foraarsdragten med den graa Overside og den gullige Underside svagt om Gul Vipstjert, og det var denne Lighed, der henledte min Opmærksomhed paa dem, da jeg første Gang saa dem. De var alle i smuk Sommerdragt, men der var en Del Forskel i Farven paa Undersiden, idet denne hos nogle var ret stærkt hos andre kun svagere rødgul. Iøvrigt adskilles de let alene ved Størrelsen og hele deres Adfærd fra Engpiberen, af hvilke en kom og lod sig betragte til Sammenligning«

Af Skærpiberen ses ofte nogle faa Stykker sammen, en halv Snes er det højeste Tal, jeg har set paa en Gang; i Almindelighed holder de sig for sig selv, kan dog færdes sammen med Engpibere.

GUL VIPSTJERT (*Motacilla flava*). Hvert Aar yngler den i Inddæmningen og paa Svelmø, men mange Par er der ikke. Paa Træk ses nogle baade For- og Efteraar, men de store Flokke, som jeg har set andet Steds, f. Eks. ved Kjøbenhavn, træffes her ingen af. Dens Ankomst falder gjerne i de sidste Dage af April.

- 1910. 22 April, en eller to saas i Inddæmningen.
- 1911. 30 — 3 saas i Inddæmningen.
- 1912. 9 Maj, de første saas.
- 1913. 29 April, en enkelt saas.
- 1914. 29 — saas.
- 1915. 3 Maj, en Flok paa 10 saas ved Aaen.
- 1916. 30 April, saas i Inddæmningen.
- 1917. 1 Maj, en saas.

Den yngler vist 2 Gange, i hvert Tilfælde har jeg paa Svelmø set den med lige udføjne Unger sidst i August. Paa denne Tid og hen i September ses der jævnlig nogle i mindre Flokke paa højst en Snes Stykker, ofte sammen med hvid Vipstjert; ved Udgangen af September er de borte, kun en Gang har jeg set dem i Oktober, 8 Oktober 1917.

Den mørkhovedede Form *Motacilla flava borealis* Sundev. har jeg kun truffet 2 Gange, i 1912 og 1915, begge Aar 14 Maj; den sidste Gang var under en stærk nordøstlig Storm med voldsomme Regnskyl, da 1 maaske 2, havde søgt Læ nede i min Have.

HVID VIPSTJERT (*Motacilla alba*). Mennesker, der ikke lægger videre Mærke til Fugle, kan erklære, at det er dem umuligt at kende Forskel paa de smaa graa Sangere; men den mærkelige sorte og hvide Fugl med den ustandseligt vippende Hale er der ingen Undskyldning for ikke at kende. Det Sted her i Egnen, hvor den hyppigst findes som Ynglefugl, er i og ved Sanatoriet. I Almindelighed holder den ikke til i Skov, men Bygningerne her og Parken med de brede Gange er den øjensynlig godt tilpas. Allerhyppigst, synes jeg, den var her i 1907, da Opførelsen af Bygningerne var paabegyndt; al denne Graven i Jorden maa have tiltalt den. Den holdt til allevegne, hvor der blev gravet ud, selv om det var midt i Skovstykkerne. For nogen Tid siden læste jeg i et tysk Tidsskrift som en mærkelig lagttagelse, at Hvid Vipstjert var bleven set siddende i Træer; jeg har set det her mangfoldige Gange, hyppigst i 1907.

Den hvide Vipstjert hører til Foraarsbebuderne her. Slutningen af Marts og de første Dage af April er Tiden for dens Ankomst, men den kan rigtignok vise sig adskilligt tidligere, som det vil ses af følgende:

1910. 26 Marts, stille, klart + 10°; første Hvide Vipstjert set i Dag; den skal have været her i nogle Dage.
 — 3 April, der er nu kommen flere.
 1911. 7 — i Dag saa jeg den første Gang, men den skal være set i Marts.
 1913. 12 Marts, smukt, klart Foraarsvejr med rigt Fugleliv i Inddæmningen; en Hvid Vipstjert saas, den tidligste Dato jeg nogensinde har set den.
 — 16 — der saas 6 paa de oversvømmede Enge.
 1914. 24 — en saas i Køkkenhaven.
 1915. 3 April, 4—5 saas.
 1916. 19 Marts, ingen videre Antydning af Foraar. I Inddæmningen fløj en Hvid Vipstjert op og forsvandt i nordlig Retning.
 — 26 — Vejret ganske vinterligt, vi har i hele Marts

ikke haft en eneste Foraarsdag; Inddæmningen dog isfri; paa en Tue sad en Flok paa en halv Snes.

1917. 1 April, stadig vinterligt, Isen ligger langt ud, men er tøet op i Bugten; en Hvid Vipstjert gik hele Formiddagen langs Isranden, 2 andre saas i Inddæmningen.
- 3 — nogle Stykker saas.

Omtrent samtidigt med, at de første viser sig, kommer de, der yngler her omkring; og de er trofaste mod Redestederne, der iøvrigt kan være højst forskellige. Jeg har fundet Reden i en Risbunke, paa Jorden, paa et Bjælkehoved i en af Bygningerne og oppe paa et Straatag; i Taarnet paa Sanatoriet (ses paa Fig. 1) har der i de sidste 6 Aar ynglet et Par oppe paa en Bjælke, og nede i en Brink ved Stranden har regelmæssig hvert Aar ynglet et andet Par i en Fordybning ind i Brinken. Tyskerne regner den for »Halbhöhlenbrüter«, som man kan faa til at yngle i de halvaabne Kasser, hvad den dog aldrig har forsøgt paa her. I »Kjærbølling« staar, at Hvid Vipstjert paa Ærø kaldes Baadfugl, og at den af og til bygger i Baade, et Forhold som er kendt nok, og som vi ogsaa har set her. Ovre paa den anden Side af Fjorden ligger en Fiskerkvase, hvor den har ynglet i et Skab i Lukafet i næsten 10 Aar; selv har jeg ikke set det, men min yngste Søn har været ombord og konstateret Rigtigheden. I 1915 byggede den i et Fartøj, der laa paa Fjorden ud for min Bolig; den fik et Kuld ud, og den næste Rede anlagde den i en lille Jolle, der laa ved Baadebroen; den byggede her i en tom Konservesdaase, fulgte med Baaden, naar den drog ud, og fik sit andet Kuld frem. Den yngler to Gange, og det første Kuld kan allerede være flyvefærdigt i de første Dage af Juni, det andet ses hen i Juli eller i første Halvdel af August, i 1916 saa sent som 28 August.

Det er en morsom Fugl at have ynglende i Nærheden; den færdes tillidsfuldt om ved Bygningerne, paa Vejen og i Parkens Gange. Den, der byggede i Taarnet, havde jeg rig Lejlighed til at hilse paa, thi naar Ungerne var komne ud, søgte de gamle altid Føde paa Kørevejen eller Gangstien, der gaar ned til min Bolig, færdedes senere her med Ungerne. Det Par, der yngler i Strandbrinken, holder til i Parkens Gange, hvor man Sommeren

igennem stadig træffer dem spadserende. Hen i August, og September igennem færdes Vipstjert skarevis her omkring allevegne: paa Sanatoriets Tag, paa Marken, langs Stranden, i Eskemose og paa Svelmø. Undertiden er det tydeligt nok Familien, der slutter sig sammen, undertiden bliver det til større Flokke, dog sjældent over 20—30; ofte blander de sig med Gul Vipstjert; sidst i September mindskes Flokkene, men som Regel ses nogle i første Trediedel af Oktober. Det seneste Tidspunkt, jeg har set dem her, er 13 Oktober (1915), da en Flok paa 8 kom flyvende langs Stranden. Optegnelserne fra et enkelt Efteraar, 1915, ser iøvrigt saaledes ud:

5 August,	ses i Mængde langs Stranden.
7 —	nogle paa Svelmø.
4 September,	ses i denne Tid overalt ved Stranden, paa Marken og Sanatoriets Tag.
12 —	ved Stranden ses talrige.
18 —	i stort Tal rundt om.
20 —	i Eskemose gik 5—6 sammen med en Del andre Smaafugle.
26 —	nogle saas forskellige Steder.
7 Oktober,	saas paa Vejen til Faaborg.
13 —	de sidste som ovenfor anført.

VINDROSSEL (*Turdus iliacus*). Den er ikke hyppig at træffe her, ses enkeltvis eller nogle faa sammen i Maanederne Oktober—Marts. Men der trækker en Del over, og af og til har jeg set Flokke af Drosler flyvende, som vistnok har været denne Art. To Gange er det hændet, at ublidt Vejr om Foraaret har bragt Forstyrrelse i Vindroslernes Træk, og tvunget nogle af dem til at gøre et kort Ophold her; den første Gang var 31 Marts og 1 April 1909. Efter at det havde været mildt Vejr, blev det nu koldt med Blæst fra N. Ø. og Sne. Der saas den Dag et livligt Træk af Vindrosler og Sangdrosler, ganske lavt over Træerne eller hen over Fjordens Vandspejl; en Del af dem slog sig ogsaa til Ro i Træerne eller ved Stranden. Den næste Dag, da Vejret var godt, forsvandt de. Den anden Gang, de saas paa Træk, var 12 April 1912. Dagbogen siger herom: »Efter at det i flere Dage havde været koldt med skiftende stærke Vinde, blev det iaftes Storm af N. V.; Vinden gik senere om til Nord med stærkt Snefald; imorges var det Frost, og der laa ca. 30 cm

Sne overalt. Det ublide Vejr har jo øjensynlig afbrudt en Del af Trækket, saa at Fuglene slog sig ned her. Desværre var jeg forhindret i at komme omkring andet Steds end i den mest umiddelbare Nærhed. Nogle Vindrosler gik hele Dagen i min Have og søgte Føde i Græsset og mellem Løvet. Næste Dag blev det Tøvejr; to Vindrosler saas i Haven og kom til Foderpladsen, Dagen efter var de borte.

SANGDROSSEL (*Turdus musicus*). Her, som vel over det meste af Landet, er Sangdroslen en hyppig Ynglefugl og træffes i Mængde under Trækket. Den hører til de tidligt ankommende Arter, ses allerede fra først i Marts.

1910.	5	Marts,	Temperaturen op til + 5 ^o , smukt Solskin; Drossel sang.
1911.	16	—	mente at høre Drossel.
—	27	—	hørtes første Gang med Sikkerhed.
—	31	—	et lille Træk sad ved Bredden af Aaen.
1912.	4	—	mener at have hørt den synge i de sidste Dage, men har ikke sikkert set den.
—	7	—	sang i Dag kraftigt og vedholdende hele Dagen.
—	9	—	et Par færdes hjemmevant paa Plænerne i Sanatoriets Gaard.
1913.	13	—	en sang i Skoven.
—	19	—	3 saas i Haven.
—	23	—	talrige sang i Skoven.
1914.	13	—	den første hørt.
—	31	—	synger nu overalt.
1915.	6	—	i det barske Vintervejr med Sne og Isslag saas en ved Inddæmningen.
1916.	24	—	÷ 4 ^o Jorden snedækket, 2 saas ved Stranden.
—	31	—	Vintervejr Maaneden ud; Droslen er nu kommen og synger flittigt.
1917.	5	April,	første Antydning af Foraarsdag. Drossel saas og hørtes rundt om; der synes nu pludseligt at være kommen et Træk.

Sidst i Marts og hen i April har man saa de gennemtrækkende Drosler, der holder sig i nogen Tid og foranstalter den skønneste Morgen- og Aftenkoncert. De her ynglende Drosler kommer tidligt, holder sig til de gamle Pladser. I Begyndelsen

af Maj træffes de første Reder; adskillige yngler i Granerne i Skoven og nogle rundt om i Parken, i Buske og lave Træer. Betydende nok er det, at Hannen i nogle Tilfælde slet ikke synger i Nærheden af, hvor Hunnen ligger og ruger; i 1916 havde jeg en rugende lige ud for mit Hus, men hørte aldrig Hannen synge. Sangen vedbliver til sidst i Juni; jeg har aldrig hørt den ind i Juli. De først udføjne Unger træffes i Begyndelsen af Juni, saa kan man træffe nogle hen i Juli, antagelig andet Kuld.

I Juli og August ses Drosler i ret stort Tal i Parken og i min Have; de færdes allevegne omkring paa Gangene, flygter ind mellem Buskene, naar de skræmmes, og kommer flittigt til Drikkekarret. Der ses saa mange, at jeg ikke kan tro, de alle er Fugle, som er udrugede her; men maaske søger ogsaa Drosler fra Skoven her ind til Parken. September igennem ses stadig en Del, vel nok de samme, som har været her hele Sommeren, men nogle kommer til paa Træk; de søger paa den Tid flittigt Føde i Rønne- og Hyldebærrerne i min Have. I Oktober ses stadigt nogle i min Have, andre omkring i Hække, paa Markerne og ved Inddæmningen; der foregaar øjensynligt paa den Tid et Træk over, og noget af det ses undertiden. 29 Oktober 1911 var det svag nordøstlig Vind; om Formiddagen nogle Regnbyger, senere klart, ret køligt. I Parken saa jeg en enkelt Sangdrossel, men desuden saa jeg en Del trække over mod SV. i Flokke paa 10—30. Paa de under Kragefuglene omtalte store Trækdage, 17—19 Oktober 1916, saa jeg ogsaa en Del Drosler trække over mod SV., men er ikke helt sikker paa, at det var Sangdrosler. Efter Udgangen af Oktober har jeg kun set den en enkelt Gang 5 November 1911, da jeg traf en i Parken.

Droslerens Rede er jo let kendelig paa den dybe glatte Skaal, der gør Indtryk af, at være klinet af Ler. Et Par undersøgte Reder viste følgende Forhold:

1. Rede i Gran, Vægt: Hele Reden 137,5 g; den klinede Skaal 63 g, Straa 18,5 g, Mos 42,5 g. Indvendig Diameter 11 cm, Dybde 7 cm. Yderst var der et Lag af stive Straa med iblandet Mos, derefter et Lag Mos og inderst den klinede Redeskaal.

2. Rede i Gran, Ungerne udføjne, Vægt: Hele Reden 76 g; Skaal 27 g, Blade og Mos 32 g, Pinde 16 g. Yderst var der et Lag af Pinde, mest af Bøg; en enkelt er 80 cm lang men foldet sammen nogle Gange; derefter et Lag Blade og Mos og

inderst den klinede Skaal, der er meget elastisk og let taaler at sammentrykkes ret stærkt.

SJAGGER (*Turdus pilaris*). Den kommer ret regelmæssigt hvert Efteraar paa Gennemtræk i Tiden omkring 1 November. Nogle Flokke kan ses flyvende over, og paa Marker og i Hegn ses mindre Flokke paa højst et halvt Hundrede.

1909.	3	November,	de første saas.
1910.	23	Oktober,	en enkelt.
—	30	—	en Flok paa Halvhundrede fløj over.
1911.	5	November,	en lille Flok paa 7—8.
1912.	1	—	en Flok paa henved en Snes.
—	2	—	30—40 Stykker.
1914.	1	—	en Flok paa mindst 50.
1916.	29	Oktober,	4 fløj hen over Inddæmningen.

I de egentlige Vintermaaneder ses af og til nogle enkeltvis eller i mindre Flokke, men alt i alt kun sparsomt. Tilbage-trækket om Foraaret ses ikke meget her, væsentlig observeres kun noget af det, naar det afbrydes af ugunstige Vejrforhold; 12 April 1912 under Nordenstorm og stærkt Snefald sad i min Have om Morgenen en Flok paa 30—40; 24 Marts 1916, da det efter i nogen Tid at have været mildt Vejr, blev Vinter med Sne og Frost, sad der om Aftenen nede i Strandkanten en Mængde i mindre Selskaber, vel ialt Hundrede.

SOLSORT (*Turdus merula*). Af al Fuglesang er der ingen, jeg fra mine tidligste Aar har lyttet til med den Glæde som Solsortens herlige dybe Fløjtetoner. Men i mine Dreng- og første Studenteraar maatte man bort fra Byen og beboede Steder for at høre den, helst ud i tætte Granskove. Solsorter byggende i Haver kendtes ikke den Gang, endnu mindre ved og paa Boliger og inde i Byer. Det er først fra sidst i Firserne i forrige Aarhundrede, at Solsorten begyndte saaledes at ændre Opholdssted og Vaner.

Her omkring hører Solsorten til de hyppigste Arter Sommer og Vinter og er kendt af alle. Intet Menneske kan undlade at lægge Mærke til den; dens Størrelse, dens Skrig, dens Sang og dens ejendommelige Dragt, paatvinger sig uvilkaarlig Opmærksomheden. Ingen Fugls Dragt er vel nemmere at beskrive end

den gamle Hansolsorts; paa Prosa lyder det maaske noget tamt, i Poesi kan det udtrykkes saa skønt, som naar Shakespeare i Skærsommernatsdrømmen kalder den:

»The Ousel-cock so black of hue
With orange-tawny bill«.

eller Ludvig Holstein noksaa malende tiltaler den:

»Dit Næb blev som det blanke Guld
og sort som Sod din Skjorte«.

Saavidt jeg kan skønne, er den for en væsentlig Del Standfugl; maaske trækker nogle bort om Vintren, men der bliver i hvert Tilfælde et anseeligt Tal tilbage.

Solsortens Sang hører til de første Tegn, der varsler Foraarets Komme; man kan sige, at er vi komne ind i Februar, synger den, naar den første klare, milde Dag oprinder. Men Sangen er ingenlunde fuldt færdig straks. Fuglen maa øve sig paa den, og er man heldig, kan man overraske en Solsort, der sidder og kvidrer ganske svagt og kun hørlig i umiddelbar Nærhed. Der kan godt gaa 14 Dage eller mere, fra den begynder at synge, til Sangen er fuldt færdig.

1909. 21 Februar, sang.
 1910. 18 — begyndte at synge.
 — 11 Marts, Sangen fuldt udviklet.
 1911. 26 Februar, sang første Gang.
 — 3 Marts, enkelte har næsten deres fulde Sang.
 1912. 29 Februar, i første Halvdel af Februar kunde man jævnlig høre den kvidre ganske svagt, naar man var nær ved den, men nogen virkelig Sang blev det ikke til; først i Dag sang den med fuld Tone.
 1913. 5 Marts, første Foraarsdag, Solsort sang.
 1914. 9 Februar, stille, mildt Vejr, Solsort sang.
 1915. 9 Marts, Landskabet fuldstændig vinterligt, men klart Solskin. Solsorten lader første Gang sin Røst høre.
 — 13 — synger overalt.
 1916. 14 — sang svagt i Haven første Gang i Aar.
 1917. 27 Februar, stadig Frost, sang første Gang.

1917. 4 April, Marts Maaned var meget kold med stadig Frost; Solsort synger flittigt i Dag, men der er dog endnu ikke den rigtige Klang i Stemmen.

Er Sangen først kommen i Gang, har man Solsorten syngende Foraaret og en Del af Sommeren igennem til hen midt i Juli, undertiden længere. I 1917 hørte jeg 25 Juli 4 syngende her omkring; endnu 31 Juli sang nogle flittigt, og 4 August sad der to nede i min Have og svarede hinanden; 8 August hørte jeg den syngende sidste Gang. Det er øjensynligt ikke med Solsorten som med adskillige andre Sangere, at Hannen ophører at synge, naar Ungerne er komne ud af Ægget, og saa kun har travlt med at fodre dem; den vedbliver med Sangen, til Ungerne er fuldvoksne. Saa lidt som andre Sangere synger de forskellige Solsorter ens; men i Sangen er der oftest saa stor Lighed, at det ikke er helt let at kende den ene fra den anden; det kan dog hælde, at en enkelts Sang er saa udpræget, at den ikke kan forveksles med nogen anden. I 1916 sang en her i Parken, let kendelig paa dens ualmindelig smukke Toner; især havde den en ejendommelig Strofe der endte med nogle dybe Fløjte-toner, mindende om Pirolens; jeg lagde første Gang Mærke til den hen i Juni og hørte den endnu 25 Juli. Fra først i April 1919 sad der hver Dag udenfor mit Hus en Solsort og sang med ualmindelig dyb og skøn Stemme, og dens Sang var let kendelig fra alle andre Solsorters, idet den ofte sluttede Strofen med et Led paa 3 Toner, overordentlig smukt og let at efterligne ved Fløjten; og disse 3 Toner gentoges endda 3 undertiden 4 Gange; jeg vilde kunde kende dens Sang blandt Hundreder; et musikalsk Menneske har forsøgt at gengive den med Noder som nedenstaaende:

Senere hen i April staar der om denne Solsort, at den er bleven langt flittigere til at synge, saa at den ikke blot synger Morgen og Aften men ogsaa kan høres midt paa Dagen. Sangen er fyldigere og skønnere end nogensinde, men den ejendommelige Slutningsstrofe høres sjældnere end forhen. Iøvrigt er den nu meget forskellig; den bestaar vel oftest af de 3 Toner, men

baade deres Højde og Længde kan variere og saa kommer der endda undertiden en ejendommelig Dobbelttone som Afslutning.

Efteraarssang har jeg kun hørt en Gang hos denne Art, 13 Oktober 1916, da en om Morgenen lod Stemmen høre ret kraftigt i min Have.

Solsortens Ynglen strækker sig over en lang Periode, kan gaa over de 6 af Aarets Maaneder; her hjemme er der vist kun Gulspurv og Ringdue, der yngler i et lige saa langt Tidsrum. Paa vor Egn er det normale, at der lægges 2 Kuld; jeg vilde dog antage, at 3 ikke var helt sjældent. Men man skal vogte sig for den Tanke, at alle Fugle af en Art begynder at yngle samtidig eller blot nogenlunde samtidig. Solsorten kan begynde Redebygning og Æglægning sidst i Marts, men almindeligvis findes det første Hold Reder i sidste Trediedel af April eller først i Maj. Det tidligste Tidspunkt, jeg har set Rede her, er 31 Marts 1914; Reden fandtes i en Risbunke, og der var 4 Æg i den, saa Æglægningen maa altsaa være begyndt senest 27 Marts, Redebygningen flere Dage før. Jeg havde i 1912 i München set en færdigbygget Rede af Solsort 20 Marts og tænkte, at dette tidlige Tidspunkt var Følge af den sydligere Bredde; men noget lignende kan altsaa hænde hos os. I Reden fra Marts var der 18 April halvvoxne Unger, og samtidig fandtes der Rede mange andre Steder. 1915 fandt jeg den første Rede 15 April, og 4 Maj 3 Reder. 4 April 1916 var en begyndt at bygge i min Have; Reden blev først færdig en Uges tid efter, stod saa og tørrede nogle Dage; det første Æg blev lagt 16 April, det fjerde 19 April; den første Unge kom ud 2 Maj, Resten 3 Maj; der var altsaa ruget ca. 14 Dage, og Ungerne var næsten flyvefærdige 13 Maj, maaske helt udvoxne 3—4 Dage senere. Sidst i April og først i Maj er der mange Reder i Parken og Skoven. Fra Midten af Maj, hele Juni og Juli igennem finder man da allevegne i Skov og Park nybyggede Reder, Reder med Æg og Unger og udfløjne Unger. De senest ynglende har jeg set paa følgende Tidspunkter: 8 August 1913 saa jeg en lige udfløjen Unge, og 8 August 1917 hoppede omkring i min Have en Unge, som lige var flyvefærdig men heller ikke mere. Samme Dag fandt jeg i Parken en Rede med Unger; jeg overraskede Hunnen netop, som den var i Færd med at made Ungerne; da den opdagede mig, blev den siddende ubevægelig paa Redens Kant, øjensynlig i den Tro at den kunde

undgaa min Opmærksomhed — og den sad saaledes, til jeg næppe var en Meter fra den.

Solsorten anbringer her sin Rede alle mulige Steder: i unge Graner og Løvtræer, i Tuja'er og andre stedsegrønne Træer, i gamle Ege og Bøge op til Stammen, i Espalier, i en Risbunke, paa en oversavet Stamme, paa Jorden og paa Bjælkehoveder. Under Liggehallernes Tag gaar øverst i Bagvæggen lange Bjælker,

Fig. 71. Rede og Æg af Solsort.

som Fuglen undertiden har brugt at bygge paa; hvad der har forbauset mig mest er, at den, før den begyndte at bygge Reden, lagde nogle Pinde som Grundlag paa en Masse forskellige Steder; jeg har talt op til 40 saadanne »Narrereder«, hvis Hensigt jeg ikke forstaar.

Reden er en vældig Bygning, den største og tungeste af alle de mindre Fugles Reder. Dens Bestanddele vil ses af følgende:

1. Vægt 339 g yderst et Lag af Rodtrævler og Blade; dernæst et klinet Lag, iblandet de samme Stoffer; inderst et Lag af fine Stængler og Blade. Vægten af det klinede Lag 224 g.

2. Vægt 202 g, Diameter indvendig 10 cm. Yderst et Lag Ege- og Bøgeblade; indvævet heri var 3 Stykker Traad, ca. 20 cm lange og 2 Hønsesvingfjer, indenfor et Lag Pinde paa 10—20 cm,

desuden Rodtrævler. Derpaa et Lag af Blade (Eg og Bøg), korte Straa og Rødder, svagt sammenklinede af noget, der ligner Ler. Indenfor dette et tredje Lag, der længst ind imod Redehulheden bestaar af Traad, Trævler og Mos, udenfor hvilket et tæt Lag af Blade, iblandet et Par Fjer og lidt Mos.

3. Rede i Gran, Vægt 206 g, indvendig Diameter 11 cm, Dybde 7 cm. Yderst et Lag Løv af Eg og Bøg med iblandede Græsstraa. Indenfor et klinet Lag, uden paa hvilket laa en Hind-

Fig. 72. Solsortunger i Rede.

bærgren, 23 cm lang, og et Par Kviste; inderst et Lag af fine Straa, der dannede Underlag i Redeskaalen. Det klinede Lag naaede intet Steds ind i denne. Vægten af de forskellige Dele var: Løv 19,5 g, Straa 34,5 g, det klinede Lag 97,5 g, det inderste Lag af fine Straa 37,5 g.

I Modsætning til hvad der er Tilfældet hos Droslerne, dannede det klinede Lag ikke Redeskaalen i disse tre Reder; men der findes ikke sjældent hos Solsorten Reder, hvor dette er Tilfældet. Det er altsaa et ikke ringe Arbejde Solsorten har for at bygge sin Rede; det maatte synes fristende for den at benytte samme Rede 2 Gange, men dette har jeg kun oplevet i et enkelt Tilfælde, hvor den, umiddelbart efter at Ungerne var udføjne, lagde Æg igen i samme Rede (nærmere omtalt her i Tidsskriftet Aargang 6, XIII).

Det Antal, hvori Solsorten yngler her, er forskelligt fra Aar til Aar. De fleste Aar har jeg optegnet, at den yngler i Mængde. I 1916 fandtes paa Sanatoriets Grund sidst i Juni 16 Reder; der kan være kommen adskillige til siden, men jeg har ogsaa optegnet, at den i det Aar syntes at ruge i større Tal end nogen-sinde. I 1915 har jeg skrevet, at den var sparsommere end ellers, og i 1917 staar der: »Der er i Aar unægteligt færre end tidligere; det ses ogsaa bedst af, at der i de foregaaende Aar næsten ikke var til at have Ribs for Solsorterne trods alle Anstrengelser, medens der iaar er en Mængde Ribs, og de kun i ringe Grad angribes«.

Sidst i August og i en Del af September færdes den ret skjult i Skov og Park, holder sig inde mellem den tætte Under-vækst; det er Fældningstiden, og af og til ser man Unger i den mærkelige Overgangsdragt fra Rededragtens graabrune til de gamle sorte Fjerklædning. Paa denne Tid søger de ivrigt til Rønne- og Hyldebær i min Have, og man ser dem sidde der i stort Tal; de tager altid fat paa et enkelt Træ ad Gangen, og først naar det er fuldstændig tomt, gaar de til det næste. I Vintermaanederne er her ogsaa nok af dem allevegne; de ses daglig i større eller mindre Tal, nogle her omkring Sanatoriet, andre i Skoven. Paa Marken holder de til i Hækkene, hvor der er Bær, eller søger Føde ude paa Græsmarkerne; naar jeg fodrer Fugle, holder de ivrigt til ved Foderpladsen, er blandt de stadige Gæster. Tallet, hvori de ses, er ret betydeligt; der nævnes, at der ses en Del her i Parken, en halv Snes i Køkken-haven, at en Flok paa 30 saas i en Tjørnehæk, at 10 paa en Gang viser sig ved Foderpladsen, o. s. v. De, der om Dagen færdes ude omkring paa Markerne, ser man hen i Skumringen flyve ind til Skoven, ikke i samlet Flok, men dog ret nær paa hinanden. Jeg har før omtalt, hvorledes Kragerne i Skumringen flyver mod NØ. over Bugten for at søge Nattekvarter andet Steds; jeg har staaet i mit Vindue og set dem paa denne Tur møde Solsorterne, der har tilbragt Dagen ovre paa den anden Side af Fjorden, og nu flyver tilbage til Skoven her; i Januar og Februar 1917 saa jeg jævnlig dette Syn, og talte en Aften 14, der kom umiddelbart efter hinanden.

STENPIKKER, DIGESMUTTE (*Saxicola oenanthe*). De Sten-gærder, som mange Steder hegner Markerne her i Egnen, er

Digesmuttens Hjem. Her træffes den straks ved Ankomsten i April, holder til Sommeren over, og langs Gærderne ser man de udfløjne Unger. Den er en iøjnefaldende Fugl; dens graa, sorte og hvide Farver og urolige Væsen falder selv ikke fuglekundige i Øjnene. Oftest kommer den i første Halvdel af April.

1910.	14	April,	en	Han	saas.
1911.	20	—	2	Hanner	saas.
1912.	21	—	nogle	saas.	
1913.	3	—	2	Hanner.	
1915.	5	—	1	Han.	
1916.	13	—	2	Hanner.	

I Sanatoriets Køkkenhave ynglede den de første Aar i nogle Stendynger, men da Træerne voksede op, forsvandt den herfra; og er et Hegn langs Marken bevokset med Buske, vil den heller ikke være der. Den yngler vistnok jævnlig 2 Gange om Aaret. Allerede hen i Juli men særlig i August ses der rundt om Fugle i Efteraarsdragt paa Træk; de holder til alle vegne: ved Gærderne, langs Vejene, paa Markerne, fornemmelig dog ved Kysten og paa Svelmø, hvor de hører med til Eftersommerbilledet. I September træffes endnu nogle, men aftagende i Tal; senest er den set 4 Oktober (1914).

BYNKEFUGL (*Praticola rubetra*). Nogen almindelig Fugl her paa Egnen er den ikke; der ses nogle ved Foraars tid paa Træk, og enkelte Par yngler paa Engene. Først i de sidste Aar er den bleven almindeligere som Ynglefugl, og Grunden er den, at et Stykke Jord ved Inddæmningen »Fiskholmen« (se Kort 3) er bleven beplantet med Gran og Birk, der nu er meterhøje; her er rigtig et Sted for Bynkefuglen, og her bygger der nu hvert Aar adskillige Par.

RØDSTJERT (*Ruticilla phoenicura*). Jeg har aldrig truffet den ynglende her; derimod er det mig meddelt, at den har ynglet ved Korinth Nord herfor. Paa Trækket ses den sparsomt om Foraaret i første Halvdel af Maj, hyppigt i Eftersommeren fra sidst i August til sidst i September. Den ses da paa Marken mellem Kaal og Roer, ved Hække, i Haven og Skoven, undertiden enkeltvis, undertiden ret mange sammen. 26 August 1913 vrimlede det med Rødstjarter i Granerne i Skoven; hvor man gik, fløj nogle op og lod den røde Hale lyse et Øjeblik.

Fig. 73. Rødhals paa Rede. Reden bygget i Vinklen mellem to Bjælker i en Liggehal.

Fig. 74. Rede af Rødhals paa Skrænt. Reden fortil lukket med Mos saa kun et lille Indgangshul er tilbage.

13 September 1914 siger Dagbogen: »Efter en Del Regn den foregaaende Dag var Vejret om Formiddagen smukt, stille, varmt. Ved et Hegn, hvor Solen skinnede, var der en Masse Smaafugle, der øjensynligt hvilede sig ud paa Trækket. Af Rødstjert var

Fig. 75. Samme Rede som Fig. 74; Mosset omkring Indgangsaaeningen fjærnet.

der mindst en halv Snes, dels unge Fugle, dels gamle i Vinterdragt; de sad paa Hegnet og fløj ud derfra for at fange Insekter ganske som Fluesnappere«. — Jeg har truffet den saa sent som 15 Oktober (1909).

RØDHALS, RØDKÆLK (*Erithacus rubecula*). Naar Rødhalsen i England er en saa afholdt Skabning, næsten en national Fugl omtrent som Svalerne hos os, saa forstaar man det let, naar man har haft Lejlighed til at leve sammen med den, som vi har det her. Dens Tillidsfuldhed overfor Mennesket er større end nogen anden Fugls; de fleste Arter — selv om de er vant til Menneskets Nærhed — fjærner sig dog, naar man nærmer

sig; Rødhalsen derimod kommer ofte hoppende eller flyvende hen imod et Menneske, der viser sig. Jeg har oplevet, at en kom hen til mig, saasomt jeg begyndte at grave i min Have, ja satte sig paa Bladet af Spaden, som jeg stod med i Haanden; i min Køkkenhave var en saa tam, at den kom og spiste af Haanden paa dem, der arbejdede. Og naar vi sidder ude i Haven og spiser om Sommeren, kommer ikke en, men flere,

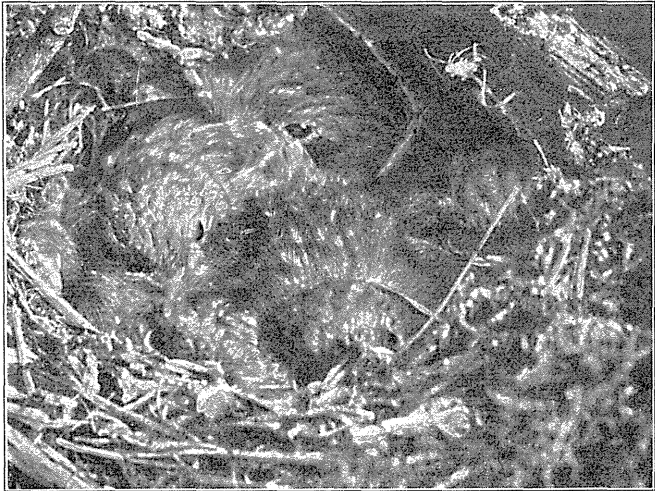

Fig. 76. Næsten flyvefærdige Unger i Rødhalsreden.

tager Brødsmler, som kastes til dem, hopper op paa Bordet og søger Føde der og færdes ustandselig nede under og ved Siden af Bordet, saa jeg ofte har været bange for at træde paa dem, naar jeg rejste mig; til Badekarret lige ved Siden af søger de meget flittigt. En Dag saa jeg en morsom Konkurrence imellem en Mus og en Rødhals. Rødhalsen hoppede paa Havegangen lige ved Siden af Bordet og havde fundet et lille Stykke Franskbrød, som den sad i Færd med at hakke i; op fra sit Hul i Nærheden kom en Rødmus, fik Øje paa Franskbrødet og var ikke sen til at tage det i Munden og forsvinde med det lige for Næbbet af Rødhalsen.

Rødhalsen begynder at synge, naar Vejret er mildt i Marts, men heller ikke før; jeg har hørt den synge 9 Marts paa en klar, smuk Dag, men oftest venter den til de sidste Dage af Maaneden. I sidste Halvdel af April høres en livlig Sang rundt

om i Skov og Park; det er de Skarer, der kommer en Tid paa Gennemtræk, viser sig lidt før eller ved Midten af April og holder ved Maaneden ud. Saa høres Sangen igennem Maj og Juni til lidt ind i Juli; kun en Gang har jeg hørt den synge Efteraarssang, 10 November 1911.

Rede af Rødhals findes fra midt i Maj til hen i August; en Del af dem yngler vel 2 Gange; jeg har fundet Rede med store

Fig. 77. Udflyen Unge af Rødhals.

Unger 1 August, medens i en anden Rede Ungerne først paa denne Tid var komne ud af Ægget. Den yngler meget almindelig her i Skoven og Parken, men Reden hører til dem, der er vanskeligst at finde; den ligger paa Jorden, skjult under en Busk, paa en Grøftkant eller en Skrænt, kan være aaben eller næsten lukket (Fig. 74). Nemmest at finde er den, naar Fuglen yngler i Kasse; i min Have har jeg haft den ynglende baade i en Træløberkasse (med ret stort Indgangshul) og i en halvaaben Kasse. Det var morsomt her at se, hvorledes Underlagets Højde var saaledes, at Fuglen akkurat havde Næbbet og Øjnene over Indgangshullet nederste Rand.

I Juni og Juli ses baade gamle og unge i ret stort Tal her,

hoppende omkring paa Jorden. Men allerede midt i Juli begynder øjensynligt Trækket nordfra, thi der kan i sidste Halvdel af Juli findes saadanne Mængder her, at det umuligt kan være Fugle, der alle er udrugede paa Stedet. I August begynder de unge Fugle fra Rededragten at gaa over i de gamles Dragt, hvormed de vedbliver ind i September, i hvilken Maaned der stadig ses nogle. Saa tror jeg, at der i Oktober kommer et nyt Træk, i hvert Tilfælde ser man en Del i denne Maaned. I Vintermaanederne bliver her nogle, og de ses da jævnlige rundt om i Parken og ved Boligerne. Ved Fodringspladsen er Rødhalsen en stadig og flittig Gæst, som hurtig finder sig til Rette. Saaledes fortæller Dagbogen for 9 Januar 1916: »Da det var Frostvejr i Dag, begyndte jeg at stille en lille Granlund op til Fuglene; morsomt var det at se, hvorledes en Rødhals, som har færdedes her i lang Tid og er let kendelig ved kun at have en Fod, kom hen og sad lige ved Siden af mig, da jeg arbejdede; og medens jeg endnu var i Gang med at sætte Træerne ned, var Fuglen allerede inde imellem dem; den maa sikkert have kunnet huske Foderpladsen fra tidligere Aar, hvilket ogsaa gælder andre Fugle. De første Aar, naar jeg lavede Foderplads, varede det altid flere Dage, inden Fuglene fik sig vænnet til at gaa der ind; i Aar kom de straks, skønt der ikke var særlig Trang for dem til Føde, da Jorden næppe var frosset, og der ingen Sne var; et Par Timer efter at jeg havde sat Lunden op, var der foruden Rødhalsen: Gulspurve, Bogfinker, Solsorter og Blaamejser«.

NATTERGAL (*Luscinia philomela*). Man kan vist godt aflive Historien om den sydlige Nattergal, der skulde yngle paa Sydfyn; jeg har rundt om her paa Sydfyn hørt Snese af Nattergale men aldrig den sydlige; og dens Sang er yderst let kendelig, saa en Forveksling er ikke mulig.

Nattergalen yngler indenfor mit Iagttagelsesomraade i Skoven og Parken og i forskellige Smaakrat her i Nærheden. Følgende Ankomsttider har jeg optegnet:

1908.	6	Maj,	hørtes.
1910.	13	—	—
1911.	10	—	—
1912.	15	—	2 sang.
1913.	2	—	sang i Parken.

1914. 6 Maj, sang i Parken.
 1915. 6 — — — —
 1916. 7 — en sang i min Have, en eller to i Parken.
 1917. 11 — saas første Gang.

Det er ikke med Nattergalen som med saa mange andre af de trækkende Sangere, at der, naar de første har vist sig, saa kort efter kommer et stort Træk, der bliver en kort Tid; de, der kommer her og synger, bliver for Størstedelen med det samme, det er vore Ynglefugle. Det hænder, at der lidt hen i Maj kan komme et Par Stykker hist og her, der synger en Aften eller to, og saa forsvinder igen, men det er alt. Sagen er ganske simpel, idet Nattergalen nemlig har sin Nordgrændse i Danmark og Sydsverige; der er ingen Skarer, der skal længere nordpaa, og opholder sig her en Stund.

I de første Aar, jeg kendte Stedet her, var der i Parken et Par Nattergale, der byggede i Pilekrattet, som voksede paa Tørvebund med rigelig Undervækst af Brændenælder og Humle (se Fig. 34). I Aarene 1907—12 kom der regelmæssigt et Par hertil, og der ynglede aldrig flere; i 1913 steg Tallet til 3 Par i Parken, og i de følgende Aar var der hvert Aar 3—4 Par indtil i 1918, da de ganske udeblev. I Skoven er der vel en 4—5 Par, der regelmæssigt Aar efter Aar høres paa de samme Steder.

Angaaende Sungen har jeg haft Lejlighed til at gøre nogle Iagttagelser. I 1910 og 1911 var den Nattergal, som ynglede her i Parken, næsten fuldstændig tavs. I 1910 sang den de første Par Aftener efter Ankomsten og siden næsten ikke, saa jeg troede, den var forsvundet, indtil jeg fandt dens Rede med næsten fuldvoksne Unger hen i Juni. I 1911 staar der for 19 Juni: »Ganske ejendommeligt er det, at den næsten er fuldstændig tavs. Den sang de første Aftener, efter at den var kommen, derpaa meget lidt før nu i de sidste Par Aftener, efter at Ungerne er udføjne, da den atter synger kraftigt«. Senere hen blev der mere Sang at høre. 20 Maj 1916 hedder det: »Nattergalen er i de senere Aar tiltaget stærkt i Tal her i Parken. Medens det tidligere var saaledes, at man gik ud for at høre den og var henrykt over, at den sang, er der nu 4—5 Par i Parken og Køkkenhaven, og den synger hele Natten igennem, nogle ogsaa en stor Del af Dagen«. I 1914 var der en i min Have, der havde en højst ejendommelig Sang. Den første Morgen, jeg

hørte den, vaagnede jeg ved, at nogen slog med en Hammer, men da jeg blev rigtig vaagen, hørte jeg, at det var Nattergalens Slag der lød saaledes; jeg skrev senere om den: »Dens Sang mangler ganske de bløde Kluk, medens den derimod har en højst ejendommelig og let kendelig Strofe, der minder om en lille Hunds Bjæffen«.

Reden bygges sidst i Maj eller først i Juni; i 1910 kom Nattergalen 13 Maj og begyndte straks at bygge Rede, som delvis var færdig 2 Dage senere men saa blev forladt. Dette er dog ualmindeligt; oftest bygges Reden først i Slutningen af Maj. I 1910 var der store Unger i Reden 20 Juni, i 1911 udfløjne Unger 16 Juni; i 1913 fandtes færdigbygget Rede 3 Juni. Den yngler kun en Gang. Hen i Juni og i en Del af Juli ser man den saa færdes med de udføjne Unger. Den holder sig tidt meget aabenlyst, idet den søger Føden paa Gangene, hvor man stadig kan se den hoppe afsted. Mange Mennesker, der kommer her, forbavses over at se Nattergalen, som oftest antages for en sky og skjult Fugl, færdes rolig omkring i Menneskenes umiddelbare Nærhed. Sidst i Juli forsvinder den herfra, kan ses enkeltvis til Midten af August; hvad man ser paa denne Tid, er maaske Fugle paa Træk.

BROGET FLUESNAPPER (*Muscicapa atricapilla*). Det Træk af denne Art, som vel gaar over det meste af Danmark, naar ogsaa her ned til vort lille Skovstykke, og Fuglen viser sig Foraar og Efteraar men ret uregelmæssigt. I første Halvdel af Maj kommer der af og til nogle men ikke mange; saa ses den paa Efteraarstrækket men ligeledes spredt og uregelmæssigt fra sidst i Juli til henimod Midten af September, ofte sammen med Graa Fluesnapper, Løvsanger og andre Smaafugle; den sidste Dato, jeg har set den, er 18 September.

I to Aar 1915 og 1917 ynglede den hos os i Kasse. I 1915 var der nogle fra først i Maj, og i min Have sang en Han flittigt fra henimod Midten af Maj. Dens Strofe er ikke lang, men der er noget yderst friskt og fornøjeligt ved den, og Fluesnapperens Sang hilste mig Dagen igennem, naar jeg nærmede mig min Bolig; 19 Maj havde den lagt et Æg i en Mejsekasse paa meget sparsomt Underlag men opgav at yngle videre her. Saa forsvandt Parret i nogle Dage men kom igen sidst i Maj og tog fat paa at bygge i en anden Kasse nær ved Jorden. Før

Redebygningen sang Hannen uafsladeligt og viste sig ganske aabenlyst; medens Bygningen stod paa, tav den, og da Rugningen begyndte, hørtes den vel synge men langt mindre end tidligere; den holdt sig nu skjult, saa at den kun sjældent saas. Reden i Kassen blev til min Sorg forstyrret, men nogle Dage efter hørte jeg Fuglen synge i Parken, hvorhen Parret var flyttet; her sang den nu igen flittigt i nogen Tid og byggede saa i en Kasse her.

Fig. 78. Æg af Broget Fluesnapper i Kasse.

I 1917 var der ligeledes nogle først i Maj, og 3 Par blev tilbage og begyndte at bygge i Kasser; 28 Maj hedder det: »I min Have er den begyndt at bygge, og i en Kasse i Parken har den 4 Æg«. Kun det ene Par fik sine Unger udruget, og Ungerne var udføjne 26 Juni. Familien saas saa i nogle Dage rundt om i Parken og forsvandt i Begyndelsen af Juli.

I 1919 optraadte til min store Overraskelse Arten som hyppigt ynglende. I Parken var der paa en Gang ikke mindre end 5 Kasser med Æg af den. Æggenes Tal var 5—7, i en Kasse kun 3. Reden er yderst kunstløs, en tynd Kurv af Straa, Blade og Basttrævler ganske løst sammenvævet. Medens den Fugl, der byggede her i 1915, var en yderst flittig Sanger, var det egentlig kun lidt, jeg i 1919 hørte til alle de Hanner, der havde Bo her. Fuglene ynglede villigt i de ganske lave Kasser; Ungerne var flyvefærdige i de sidste Dage af Juni eller lidt før.

GRAA FLUESNAPPER (*Muscicapa grisola*). Paa Foraars-trækket kommer ikke saa mange flere end Ynglefuglene, paa Efteraarstrækket er den yderst almindelig. Adskillige Par bygger her hvert Aar, men enkelte Aar kan den blive helt borte, saaledes staar der 20 Juni 1910: »Graa Fluesnapper har jeg slet ikke set yngle her iaar«. Den kommer ret sent, i Almindelighed først i den anden Trediedel af Maj.

1911.	16	Maj,	saas.
1912.	10	—	sad i Haven.
1913.	14	—	saas flere Steder i Park og ved Bygningerne.
1914.	6	—	saas ved Stalden.
	—	7	— nogle saas.
1915.	11	—	saas i min Have.
	—	14	— nogle Stykker.
1916.	16	—	3 sad paa Staldbygningen.
1917.	10	—	nogle saas.
	—	17	— flere saas.

Hen sidst i Maj begynder Redebygningen; 22 Maj 1913 fandtes Rede med 3 Æg, 24 Maj 1914 havde et Par bygget, samme Dato 1915 var den begyndt, 31 Maj 1916 var der 3 Æg i en Rede. Den yngler 2 Gange, og det sidste Kuld Unger flyver ud sidst i Juli eller hen i August. Jeg kender ingen Fugl, der bygger paa saa forskellige Steder som denne, og der er god Lejlighed til at iagttage det her. Den kan bygge i Træer, hvor der fra Stammen springer Kviste frem, som danner Underlag for Reden, eller i en lille Fordybning inde i en Stamme; paa en Brink ved Stranden byggede den paa et lille Fremspring, i Kasser gaar den villigt, baade i Træløberkasse og halvaabne; Bjælkehoveder er et yndet Underlag for dens Rede, og af dem er der nok her paa Sanatoriet; et Aar var en Hvid Vipstjert begyndt at bygge paa et Bjælkehoved, men Fluesnapperen forjog den og byggede selv videre; paa en Bjælke inde i Liggehallen bygger den hvert Aar, og som Fig. 79 og 80 viser, har den bygget bag Ledningerne til det elektriske Lys. I et Espalier opad mit Hus holder den stadig til. Hvad Reden bestaar af, skal siden berettes.

Naar Ungerne er udføjne, færdes Familien sammen i nogen Tid, men jeg tror, de her udrugede ret hurtigt drager af Sted. De erstattes imidlertid af Skarer, der kommer trækkende andet

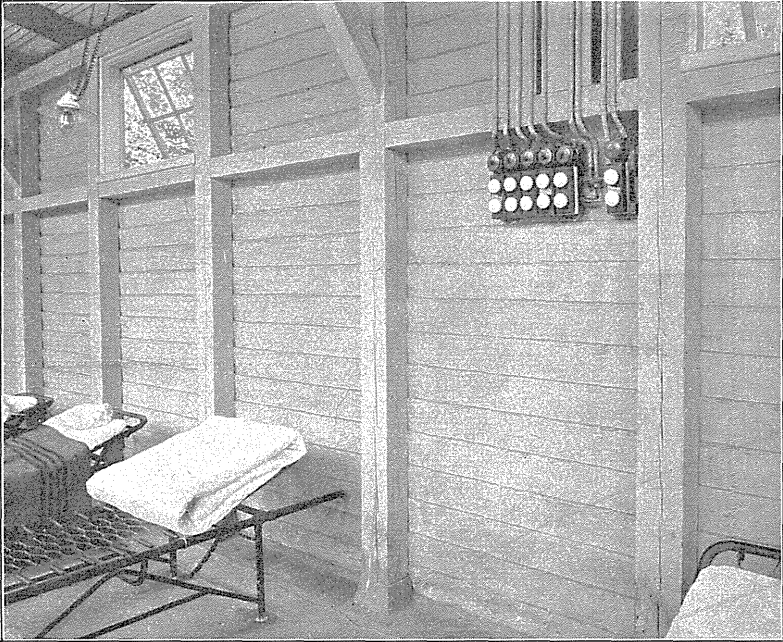

Fig. 79. Rede a Graa Fluesnapper over en Kontakt (længst til højre) i Liggehallen.

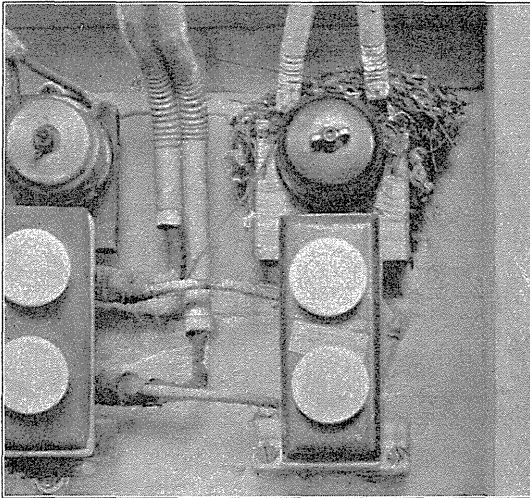

Fig. 80. Rede af Graa Fluesnapper. (Samme Rede som i Fig. 79).

Steds fra, og i August findes den i ret stort Tal her omkring; 3 August 1909: »Det vrimler i Haven af Graa Fluesnapper«; 14 August 1911: »En Masse i Have og Park«; 24 August samme Aar: »Ses stadig i meget stort Tal«; 23 August 1915: »Mange ses i Haven« o. s. v. I September tager Tallet af, selv om der i Maanedens første Halvdel stadig kan ses adskillige. Den tidligere paa Aaret insektfangende Fugl er nu bleven Bærspiser og søger ivrigt til Rønne- og Hyldebuskene. Efter Midten af September er der kun faa tilbage; de sidste er sete omkring 20 September.

Det nævntes foran, paa hvor forskellige Steder Fluesnapperen bygger sin Rede. Reden kan da ogsaa være meget forskellig, baade hvad Størrelse og Materiale angaar, men oftest er den ret stor og fyldig. En Ejendommelighed ved Materialet gør den let kendelig ved første Øjekast, nemlig at Fluesnapperen altid bruger at væve ind i Reden Traad, Seglgarn, Tvist, Trevler og lignende.

1. Rede i Espalier i min Have, forladt efter Opførelsen. I Reden var anbragt et stort Stykke Gazebind, som dog havde hængt fast i en Torn paa Rosen, hvor den byggedes, og kun delvis var indflettet i Reden. Uvendig ses en Mængde Traade og Trævler; det yderste Lag er ellers dannet af Mos, enkelte Dun, lidt Straa og Tang. Indvævet heri er 4 Stykker Seglgarn, det længste ca. 70 cm, en lang Trevl paa ca. 80 cm, $1\frac{1}{2}$ cm bred. Det inderste Lag, der danner selve Redeskaalen, bestaar af lidt Mos, Plantestængler, Tang, en Del tynde Seglgarnstraade, enkelte Dun. Vægt af Trævler, Traad og Seglgarn 53 g, af Mos og Resten af ydre Lag 10 g, af inderste Lag ÷ Seglgarn 4 g.

2. Rede anbragt paa en Bjælke. En Del af Materialet hang ned over Bjælkens Kant. Ret let adskillelig i et ydre og indre Lag; det ydre Lag dannet af Lav, enkelte Hestehaar, Traade, Papir, Bomuld, det indre dannet af lidt Mos, Plantestængler, Basttrævler, Hestehaar, Traad, og inderst foret med hvide Fjer. Vægt af Traad og Seglgarn 3 g, Fjer og Hestehaar $1\frac{1}{2}$ g, Mos, Lav og Plantestængler 11 g.

3. Ingen tydelig Adskillelse i Lag, Reden gennemvævet af hvid Traad, Hestehaar og enkelte Fjer. Vægt af Traad, Uldgarn etc. 2,2 g, Fjer og Haar 1,9 g, Mos og Plantedele 7,5 g.

4. Bygget paa en Stolpe ved Hønsegaarden. Adskilt i det ydre fra de andre Reder ved at indeholde en Mængde Hønsefjer

forholdsvis lidt Traad. Den bestod af en Mængde Fjer, nogle Plantedele og Hestehaar, lidt Mos og et enkelt Stykke Tvist.

Den graa Fluesnappers Sang har jeg ikke omtalt, thi jeg har ingensinde hørt den synge her; den er den tavseste blandt

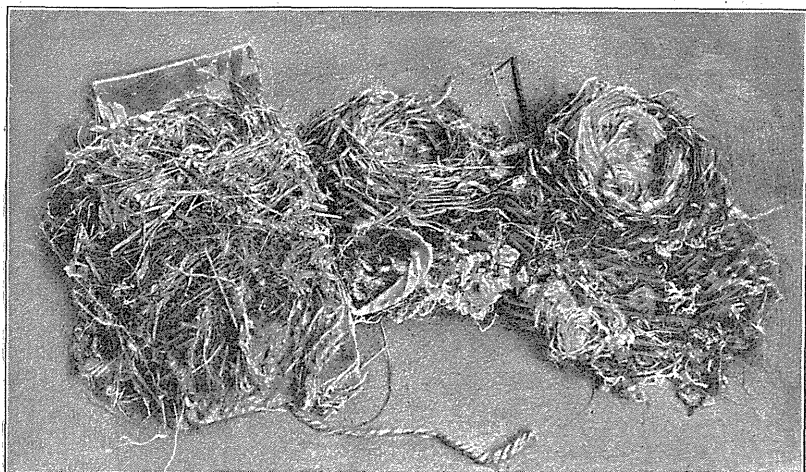

Fig. 81. Tre Reder af Graa Fluesnapper; der ses i Rederne indvævede Trævler, Tvist og Seglgarnsstykker.

alle vore Fugle. Naar den sidder i sin Yndlingsstilling paa en Pind eller Stolpe, slaar den med Vingerne og udstøder en lille Lyd som et Suk, men ellers giver den ingensomhelst Lyd fra sig, en mærkelig Modsætning til dens saa ivrigt syngende Slægting, den brogede Fluesnapper.

GRAASPURV (*Passer domesticus*). Overalt her i Egnen er Graaspurven meget almindelig, til en vis Grad en Plage. Her paa Sanatoriet har der været en Del, og de har ikke været gode at faa Bugt med, skønt deres Reder er nedrevne og de selv efterstræbte. Jeg har i Aarenes Løb med en lille Salonriffel skudt adskillige Hundrede; men under Krigen var det ikke muligt at faa Ammunition mere, saa Spurvene er nu blevne saa frække, navnlig i Køkkenet, at der alvorligt klages over dem, og jeg ogsaa nok selv er klar over, at der maa gøres noget imod dem. Her som overalt i Landet er Spurvene Standfugle men gør hver Eftersommer en lille Tur ud paa Markerne; naar det sidste Kuld — vel oftest det tredie — er udfløjet, og Kornet er modent, trækker Spurvene herud, og i August—September er

vi for en stor Del fri for dem, medens de saa kommer igen i Oktober og bliver her Vintren over.

Deres Reder anbringer de allevegne; inden Døre, hvor de kan komme afsted med det, i Mejskasser, under Taget, paa

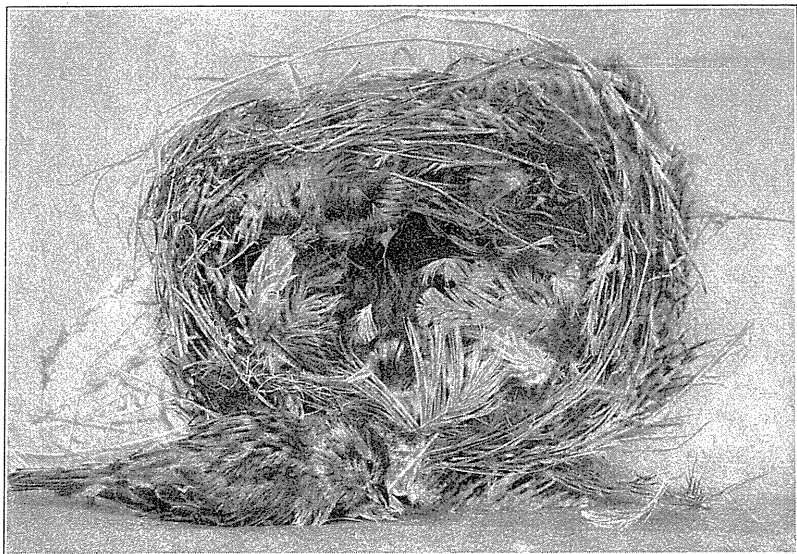

Fig. 82. Rede af Graaspurv nedtaget fra Stedet, hvor den var bygget (paa et Bjælkehoved); for at vise Redens Størrelse er en død Spurv anbragt nedenfor den.

Bjælkehoveder eller frit i Træer, saavel i stedsegrønne Træer som i Løvtræer; i en Nabogaard er der hvert Aar i et højt Pæretre adskillige Spurveheder. Reden er en i Forhold til Fuglens Størrelse mægtig Bygning; naar den anbringes frit, er den kuglerund med Indgangshul paa Siden, ligner mest en kæmpemæssig Løvsangerrede. En Rede taget i Juli 1917 paa et Bjælkehoved (Fig. 82) vejede 90 g, var ca. 20 cm høj, 25 cm bred, 30 cm dyb. Indgangsaaabningen paa Siden var omgivet af grove Fjer, der ogsaa forede hele Reden, og alt i alt udgjorde en mægtig Haandfuld. Underlaget bestod af ca. 30 g grove Rodtrævler, medens Resten af Reden mest dannedes af friske Græsstraa, væsentlig af Hundegræs (*Dactylis glomerata*); et stort Stykke Seglgarn var indflettet iblandt dem. — I Sommeren 1917 saas her en ganske ejendommelig Farveafændring, idet en Hunspurv var meget stærkt rød; den vilde bygge Rede, og jeg var interesseret i at se Afkommet, men den naaede ikke at faa udruget.

Ofte har Folk spurgt mig: Hvor er Fuglene om Natten? Jeg har da forklaret, at en Mængde af Smaafuglene sidder i Granbevoksninger, i tæt Bøgeopvækst og lignende Steder. Men Spurvene da; om Dagen ses de allevegne, hvor bliver de af

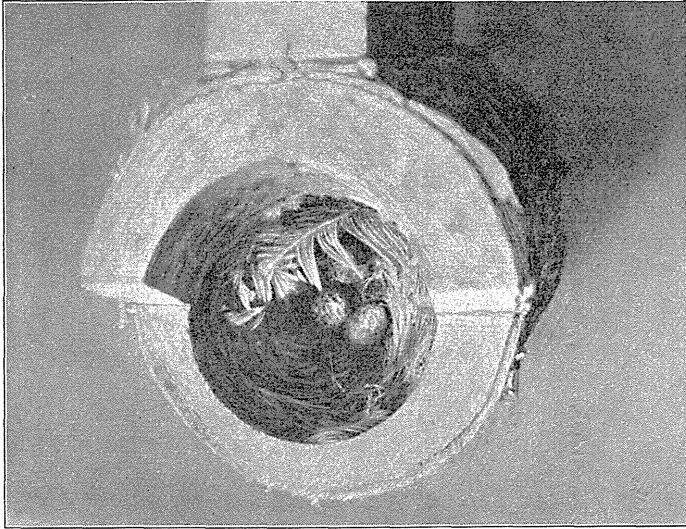

Fig. 83. Rede af Skovspurv i Kasse; en Del af Kassens Forside fjærnet.

naar det er mørkt? Ja, det er jeg istand til at vise her paa Sanatoriet, hvor Vinduerne staar aabne. Henimod Skumringen kommer nogle Spurve ind og søger sig et passende Nattekvarter paa skjulte Steder, siddende ovenpaa Rør, i Kroge, paa Fremspring ved Muren, allevegne hvor der er Læ, og hvor de er nogenlunde skjulte. I Gangen udenfor min Undersøgelsesstue paa Sanatoriet hænger højt paa Væggen en Kasse med et Batteri til et elektrisk Ringeapparat; her sad Vintren 18—19 hver Nat en Spurv omhyggelig gemt, kom først frem, naar det begyndte at gry ad Dag.

SKOVSPURV (*Passer montanus*). Skovspurven er nok en mere tiltalende Fugl end Graaspurven, men der er ikke noget rart ved at have for mange af dem. De er nu ogsaa ret lette at holde nede i Tal, idet de, langt mere end Graaspurven, er indskrænkede i Valget af deres Redeplads. De bygger kun i Træhuller eller i Mejssekasser; hænger man disse lavt, og har

aftageligt Laag paa dem, er man altid Herre over at fjerne ubudne Gæster. Kun en Gang har jeg set Skovspurven bygge Rede frit paa en Bjælke i Liggehallen, ganske paa Graaspurve-maner, men det maa vistnok betragtes som en sjælden Undtagelse. I den første Tid, den ruger, er den meget villig til at forlade Reden, allerede før man er henne ved den, i den sidste ligger den meget fast, og man kan tage den med Haanden. Da jeg i sin Tid begyndte at hænge Mejskasser op, begik jeg den Fejl at hænge dem ret højt; de blev alle beboede af Graa- og Skovspurve. Skovspurve gaar vel ogsaa i Kasser, der hænger temmelig lavt, dog ikke gerne lavere end 1—1½ m fra Jorden.

Kigger man ned i de ophængte Kasser, ser man ved første Øjekast, om Reden tilhører Skovspurven; i saa Tilfælde er der nemlig altid i Randen af Reden ret store opstaaende Fjer, der dækker ind over Reden, saa at man næsten ikke kan se Æggene. En Rede i en Kasse vejede 19 g, bestod overvejende af ret store Fjer, hovedsagelig af Høns, nogle af Paafugle, desuden af en hel Del fine Kokustrævler fra en Maatte (Længde ca. 5 cm), nogle Græsstraa indtil 10 cm lange, ikke saa faa Hestehaar, et Par Uldtraade og lidt Mos. Alle Bestanddelene undtagen Fjerene inderst i Reden var blandede ganske tilfældig sammen. Aller nederst ved Kassens Bund fandtes en noget fastere Kage, bestaaende af korte (ca. 5 cm) finere Græsstraa, Uldtraade og Hestehaar, enkelte smaa Fjer. Helt anderledes var en fritbygget Rede, der laa paa et Bjælkehoved i Liggehallen. Det var en uordnet Masse af Hø og Blade, der laa frit paa Bjælken, ikke bygget op i et Hjørne. Reden vejede 218 g, bestod af Rajgræs, Blade og Blomster af Bøg som Hovedbestanddel, heri blandet en Del Fjer. Alt dette var dog kun Underlaget, der ialt vejede ca. 160 g, medens selve Reden vejer ca. 50 g. Dens indvendige Diameter er 9 cm. Den bestaar af en Del Græsstraa med større Fjer iblandt, indvendig er der en Skaal af store bløde Fjer, mange af dem Hønsefjer, indtil 10 cm lange; enkelte Hestehaar er iblandede.

BOGFİNKE (*Fringilla coelebs*). Naar vi regner Stær og Svale fra, er der ingen Art, som yngler saa talrigt her ved Sanatoriet som Bogfinken, og ingen Fugl optræder udenfor Yngletiden i saadanne Skarer — Kvækerfinkerne fraregnede. Ogsaa ind i Huset kommer Bogfinkerne og finder sig godt til Rette i nært

Samkvem med Mennesker, hvorom nedenfor skal berettes. Bogfinken hører til de aller tidligste Sangere, kan begynde allerede de første Dage af Februar; derimod har jeg aldrig hørt den synge i Januar, hvad jeg i Firserne af og til hørte i Kjøbenhavn. Som de fleste andre Sangfugle skal Bogfinken hvert Foraar begynde forfra igen og øve sig en Tid, før Sangen er rigtig fuld og kraftig.

1910.	12	Februar,	hørtes første Gang synge her i min Have.
—	22	—	sang i Massevis hele Dagen.
1911.	23	—	begyndte at synge enkeltvis.
—	25	—	sang kraftigt allevegne.
1912.	3	—	begyndte at øve sig paa Sangen; alting var isdækket, Isen laa fast over til Øerne.
1913.	6	—	der var noget foraarsagtigt over Vejret; Bogfinkerne begyndte at øve sig.
—	8	—	sang.
—	11	—	sang kraftigt.
1914.	4	—	Klart Solskin, let diset, man havde mest Indtryk af en tidlig Aprildag; Bogfinkerne begyndte at synge.
—	10	—	sang kraftigere.
1915.	14	—	Bogfinker ses i stort Tal, er mærkeligt nok ikke hørt synge endnu.
—	20	—	begyndte at synge flere Steder.
1916.	7	—	begyndte at øve sig.
—	12	—	øver sig allevegne paa deres Sang, saaledes som de har gjort hele Ugen, men i fuld Sang er de intet Steds endnu.
—	22	—	synger flittigt, men kan endnu ikke siges at være i fuld Sang.
1917.	22	—	Isen ligger fast overalt, i Nat ÷ 8°; mente at høre Bogfinkerne begynde at øve sig.
—	25	—	sang for første Gang.

Naar saa Sangen er begyndt, lader Fuglen ufortrødent sin korte Strofe høre Dagen igennem, hele Foraaret og en Del af Sommeren men holder ret tidligt op, allerede sidst i Juni eller først i Juli. De seneste Tidspunkter, jeg har optegnet Sangen, er 18 Juli 1909, 6 Juli 1911, 10 Juli 1915, 4 Juli 1917; i 1910 er bemærket, at den slet ikke sang i Juli. Saa kan den imid-

lertid tage fat senere paa Aaret og høres ikke helt sjældent syngende om Efteraaret men meget uregelmæssigt. Jeg har Indtrykket af, at det undertiden er de unge Fugle, som begynder at øve sig for første Gang, undertiden de gamle.

1909. 29 September, ganske stille + 10°, Bogfinkerne sang svagt imorges.
 1911. 8 — sang kraftigt om Morgen.
 1913. 31 Juli, Bogfinker sang i den tidlige Morgen, vistnok unge Fugle som øver sig.
 — 12 August, synger jævnlgt om Morgen.
 1915. 13 Oktober, sang i Parken i det smukke varme Vejr.
 1917. 12 — sang i min Have.

Nogen stor Forskel paa Sangen hos de forskellige Bogfinker her er der ikke; det er meget faa Variationer, man hører, og der er ingen rigtige Mestersangere iblandt dem.

Redebygningen begynder i sidste Halvdel af April for nogles Vedkommende, medens det store Flertal først bygger i Begyndelsen af Maj. Undertiden kan Reden bygges først i April; saaledes fandt jeg 4 April 1916 en Rede i min Have, hvorpaa der øjensynligt var bygget et Par Dage; 5 April fandtes en anden, der omtrent var ligesaa vidt fremskreden; den ene blev ødelagt, den anden var færdigbygget 15 April, og foruden den fandtes da en til. Men denne tidlige Redebygning er Undtagelser og skyldtes nok, at Vejret i de første Dage af April var næsten sommerligt med op til 10—12° Varme og klart Solskin; ellers findes Rederne i Maj og Juni; de sidste Unger flyver ud i første Halvdel af Juli. Bogfinkernes Rede af Mos, udvendig beklædt med graat Lav, er kendt nok; hyppigst, kan man vel sige, findes den i et større Træ, Eg eller Bøg, ret højt oppe mellem Stammen og en Gren eller Kvist, der gaar ud og danner Understøttelse for Reden. Men den kan findes lavt nede i Træet, dog sjældent under 2 Meters Højde. Desuden kan den findes i unge Træer, i Buske, f. Eks. Hyld, og ikke helt sjældent i Graner; ejendommeligt er det, at de Reder, der findes i Graner, kun bestaar af grønt Mos, ikke er klædte med Lav, hvilket tydeligt viser, at Lavet er benyttet som Vildledningsmiddel. Nogle Gange har jeg set Fuglen bygge paa Espalier op ad en Mur. Hvor mange Par, der bygger her omkring ialt, tør jeg ikke sige; i 1917 fandt vi 17 Reder her i Parken, men der havde været flere; i

Skoven, der er 5 Gange saa stor, fandtes nok forholdvis et lignende Antal; jeg gaar næppe meget forkert, ved at antage, at der i Skov og Park tilsammen hvert Aar bygger op til Hundrede Par.

Det hævdes undertiden, at Bogfinken yngler 2 Gange aarlig; jeg tror ikke, det er Regel, men man kan vel ledes til at tro det ved dens meget uregelmæssige Ynglen. Sagen er nemlig, at

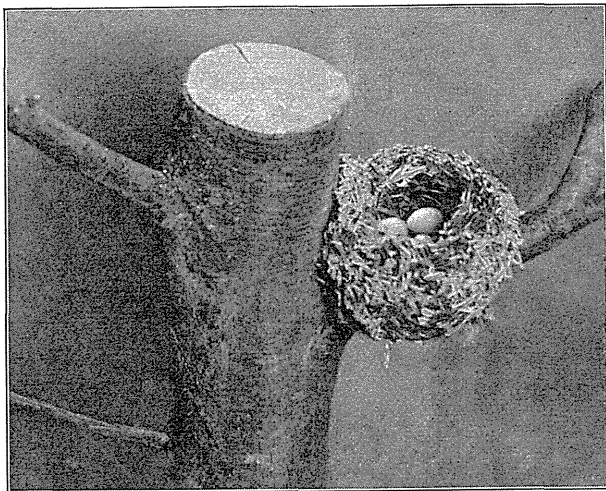

Fig. 84. Rede af Bogfinke besat med smaa Træsplinter. (Ikke fotograferet paa det Sted, hvor den var bygget).

en overordentlig Mængde af de først byggede Reder gaar til Grunde, ødelægges af Kat, Krage, Egern og Maar. I sidste Halvdel af April og først i Maj er det let nok at finde Bogfinke-reder, byggede som de da er paa meget iøjnefaldende Steder, men af disse Reder ødelægges den største Del, og Fuglene bliver nu forsigtigere, bygger den næste Rede mere skjult; senere paa Aaret findes Rederne saa mest i større Træer, hvor deres Ud-seende næsten falder sammen med Barkens, og de opdages langt vanskeligere. Jeg nævnede foran, at det Lav, der findes uden paa Rederne, maa betragtes som anbragt der for at gøre Rederne lidet synlige er, hvad man i Krigstiden kaldte »Camouflage«; men det hænder undertiden, at Fuglene tager Fejl og istedetfor Lav anbringer andet, som netop gør Reden meget tydelig. I en af de Reder, jeg omtalte som fundet 4 April, var der indvævet smaa

Stumper af Avispapir, der gjorde Reden iøjnefaldende; til en anden Rede (Fig. 84) havde Fuglen faaet det uheldige Indfald at benytte smaa hvide Træskaar istedetfor Lav, hvad der gav Reden et meget paafaldende Udseende. Fuglen maa vist selv have haft Fornemmelsen heraf; den benyttede i hvert Tilfælde ikke denne Rede. Paa en Rede, der ligger foran mig, er baade som Foring og udenpaa mellem Lavet anbragt smaa grønne Fjer af nogle Undulater, vi havde i Bur i Parken.

I min Have havde en Bogfinke 23 April 1916 bygget en Rede i Hyld, meget synligt; den maa imidlertid være bleven ked af denne Rede, thi da jeg Dagen efter kom, havde Reden et underligt løst Udseende, og Grunden fik jeg snart at se; Bogfinken byggede nemlig nu et andet Sted, oppe i et Egetræ, mellem Stammen og nogle Kviste, og den benyttede hertil Materialet fra den gamle Rede, pillede det af, og fløj op med det til den nye; det er eneste Gang, jeg har iagttaget en Fugl saaledes flyttende sin Rede.

I Sommertiden ses Bogfinkefamilier i Massevis allevegne her omkring; saavel i Parken som i Køkkenhaven synes der at være Føde nok til dem; ved Rønnebærtræerne er de flittige Gæster; de plukker ikke som Sangerne og Droslerne Bærrene af men samler dem, der er faldne paa Jorden. Paa ingen Tid er Bogfinkerne helt borte fra Sanatoriet, men er sparsomst sidst i August og i September, da de opholder sig flokkevis ude paa Markerne, hvor de træffes i vældige Skarer. I første Halvdel af Oktober vender de tilbage til Skov og Park, og Aaret ud ses hernede omkring en Mængde, ofte store Flokke; jeg nævner et Sted i min Dagbog Tallet Tusinde, og det er vist ikke helt ualmindeligt. Omkring min Bolig har jeg dem hele Dagen, men det synes ogsaa, som om de særlig holder til her; i hvert Tilfælde ses der ikke i Skoven saadanne Mængder som her omkring. En Del af dem, der kommer om Efteraaret, er maaske vore egne Ynglefugle, men sikkert kommer en stor Del til nordfra. Linné kaldte Bogfinken »*coelebs*« den ugifte, fordi de Flokke, han saa overvintrende i Sverig, næsten kun bestod af Hanner; i Vinterflokkene her er Hannerne vel ogsaa overvejende, men der findes dog talrige Hunner. Nu er det ikke blot i Skov og Park, Bogfinkerne findes hen paa Efteraaret; de træffes ogsaa i Hække langs Vejene, omkring Boligerne og ved Stranden, hvor man altid kan være sikker paa at se nogle. Paa denne Tid holder

de sig blandede med Kvækerfinkerne, af hvilke der nogle Aar findes faa, enkelte Aar ingen, andre Aar særdeles mange. Føden, Bogfinkerne søger om Efteraaret, bestaar af alle Slags Bær og Frø, men Fuglen bærer ikke sit Navn med Urette; er det et Aar, hvor der er Bog, saa udgør dette dens Hoved- og Yndlingsnæring; ganske vist er det noget besværligt for den at komme igennem Skallen ind til Kærnen, men det gaar dog. Vintren igennem bliver Bogfinkerne saa her omkring og søger meget ivrigt til Fodringspladsen.

Egentlig Træk af Bogfinker har jeg aldrig set her lige ved, men jeg har iagttaget det et Par Mil Vest herfor, paa Lyø og i Farvandet der omkring, om Foraaret.

At Bogfinkerne kan blive meget frygtløse, er en kendt Sag; jeg har dog af og til set noget i den Retning, der gaar ud over det almindelige. Det varede ikke længe, før Bogfinkerne fandt paa at komme ind ad Sanatoriets stadig aabne Vinduer og aflægge Besøg hos de sengeliggende Patienter, som selvfølgelig fodrede dem. En Dag stod jeg selv fjerde ved en Seng paa en af Stuerne, da en Bogfinke fløj ind, satte sig paa Sengen og sang uden at bekymre sig om os. Forestillingen med at lade Bogfinken tage Føde af Haanden er bleven mig beredvillig vist, saa tidt jeg ønskede det, og det gik ogsaa godt, naar jeg selv prøvede paa det ved Bordet i min Have; dog var de ikke nær saa villige til det som de tamme Gulspurve. En Dag, jeg stod hos en Patient, kom en Bogfinke-Han flyvende ind ad Vinduet, satte sig paa Sengen og udstødte et kraftigt, meget udfordrende Skrig. Jeg spurgte, hvad dens Mening var, og fik den Besked, at det skulde jeg faa at se. Patienten rejste sig op og tog paa sit Bord en Blikdaase; saasnart Bogfinken saa dette, fløj den hen imod hendes Hænder og holdt sig svævende her med hurtige Vingeslag; hun tog et Stykke Kiks ud af Kassen, og det huggede den ud af Fingrene paa hende og satte sig hen at fortære det.

Inde i Sanatoriets Dagligstue staar nogle Palmer; en Vinter havde en Bogfinke fundet paa at tilbringe Natten her, og jeg saa den flere Aftener sidde i en Palme lige ved Spisestuedøren, hvor der var stadig Færdsel ud og ind. Tændte man det elektriske Lys i Stuen, var den Haand, der rørte Kontakten, ikke en halv Meter fra Bogfinken; jeg prøvede at faa den fotograferet, men den holdt ikke af den dertil nødvendige Opstilling og flyt-

tede saa hen til en anden Palme. Det var morsomt at se om Morgenen ved 8 Tiden, naar Patienterne kom ned i Stuen, og der blev tændt Lys, hvorledes den saa vaagnede og fløj omkring; udenfor var der mørkt, saa den ikke kunde finde ud ad Vinduet, før Lyset blev slukket. — En Dag i Julen saa jeg en anden Bogfinke midt om Dagen inde i Dagligstuen, hvor den hjemmehavende hoppede omkring i det pyntede Juletræ uden at lade sig skræmme af Træets dog noget ejendommelige Udseende.

Forskellige Reder, jeg har faaet undersøgt, viste følgende Forhold:

1. Vægt 19,5 g. Det yderste af Reden bestaar væsentlig af Mos, Lav og Hestehaar, en enkelt lille Fjer, nogle Bomuldstraade. Derefter følger et Lag af grovt Mos og tykkere Plantedele, væsentlig en Snes indtørrede Plantestængler, næsten alle lige lange, ca. 5 cm, desuden nogle Uldtraade, hvoraf den længste var 43 cm. Udforingen er næsten udelukkende smaa Fjer, de fleste af Høns, men ogsaa et Par af Paafugle. Umiddelbart under Fjerene er et Lag næsten kun af Hestehaar med ganske fine Dun og Uldtraade imellem.

2. Vægt 20 g, indvendigt Maal 6,5 cm, største udvendige Maal 11 cm. Det yderste Lag bestaar af Mos, Lav, Rester af Bøgeblomster, Plantetrævler, enkelte Tangtrævler og et Par Smaafjer; særlig i nederste Del findes hele Klumper af Bøgeblomster. Ingen skarp Grænse imellem Yderlaget og Udforingen; selve Udforingen der bestaar af Smaafjer, vist af Høns, og i rigelig Mængde sammenfiltrede Hestehaar, vejede knapt 5 g. Af Yderlaget udplukkedes ialt 3 g tørre Bøgeblomster.

3. Vægt 23,7 g, yderst Mos og Lav, vævet ind imellem hinanden, enkelte Hestehaar, et Par Bomuldstraade og nogle smaa Paafuglefjer, enkelte Knopskæl af Bøg, et lille Stykke »Sølvpapir«. Vægt af Yderlaget 12,5 g. Et mellemste Lag bestaar af Mos, fine Plantetrævler, ganske lidt Lav, en Del korte Hestehaar og et enkelt langt, nogle korte Uldtraade, nogle smaa Paafuglefjer. Selve det inderste Lag af Udforingen bestaar væsentlig af smaa Fjer, alle af Paafugl; man ser tydeligt den grønne og blaa Farve af disse overalt. Desuden findes en Del fine og korte Hestehaar, der danner et sammenhængende Lag lige under Dunene; der er kun faa fine Plantetrævler i dette Lag, men foruden dette findes nogle faa korte Bomuldstraade, sorte, hvide og brune, de største 10—11 cm.

4. Vægt 19,5 g, kun lidt Lav udvendig, ellers Mos, Uldgarn, Knopper af Bøg, enkelte Smaafjer, fine Plantetrævler. Bunden er meget fast, en hel Plade af Mos og Plantedele. Hele Yderlaget er meget jævnt i sin Sammensætning og skilles let fra Udforingen; denne bestaar mest af Hestehaar, paafaldende faa Dunfjer af Høns.

5. Vægt 7,5 g, gør et lille og slet bygget Indtryk, * er meget løs. Yderst findes kun ganske lidt Lav eller Mos, Uldtraade, Plantetrævler og Dun, nogle brede Basttrævler flettede løst ind i hinanden; ingen skarp Adskillelse imellem et Yderlag og Udforingen. Selve Udforingen er udelukkende Dunfjer, sammenholdte med Hestehaar og enkelte røde Uldtraade, nogle Knopskæl af Bøg og et lille Stykke Papir.

KVÆKER (*Fringilla montifringilla*). De findes nogle Aar i vældige Flokke, i andre Aar saa at sige ikke. De plejer at vise sig i første Halvdel af Oktober; et enkelt Aar (1910) saas en 27 September. Naar saa de første er komne, kan der nogle Aar følge store Skarer efter, medens der andre Aar overhovedet ikke kommer flere. I 1909, 11 og 13 var der Efteraaret igennem Kvækere i stor Mængde, medens de i Efteraaret 1912 slet ikke saas, 1910, 14, 15 og 16 kun enkeltvis eller i spredte Flokke. Selvfølgelig venter man dem særlig de Aar, da Bøgen bærer rigelig Frugt, og det slaar i Almindelighed ikke Fejl, at de saa kommer, men i 1915 var der Masser af Bog, og kun meget faa Kvækere; dog kom de efter Nytaar 1916. Nu er det naturligvis ikke saaledes, at Kvækerne oppe i det nordlige Norge og Sverige har paa Fornemmelsen, at der er godt med Bog her i Danmark og saa drager hened. Forholdet er vel det, at de hvert Aar henimod Efteraaret trækker sydpaa og slaar sig ned paa de Steder, hvor Føden er rigelig. Findes der ikke nok i Sydsverige eller Danmark, drager de længere sydpaa for saa hen imod Foraaret at trække imod Nord igen. De tiltager i Almindelighed i Tal hen paa Efteraaret, og til Tider kan der ses Flokke paa Tusinde eller mere; jeg har dog aldrig her set saadanne Kæmpeskarer, som jeg saa i sin Tid ved Haslev. Efter Nytaar tager de gjerne af i Tal, saa at der ofte kun bliver nogle faa tilbage. I 1916 viste de store Flokke sig som nævnt ikke før i Januar, men var allerede borte i Februar; i Begyndelsen af Marts er de gjerne helt borte, saa ses af og til nogle i April, øjensynligt paa

Tilbagetrækket imod Nord; den sidste Dato, jeg har set en, er 21 April (1916). 12 April 1912 under det flere Gange tidligere omtalte stærke Snefald viste der sig adskillige i min Have, søgende Føde omkring Huset; 13 April saas endnu nogle i Haven, deriblandt paa en Gang 4 Hanner i pragtfuld Sommerdragt; 14 April var de borte.

Kvækerne kan holde sig alene, men i de allerfleste Tilfælde er de i Flok sammen med Bogfinker, og Blandingen kan veksle paa enhver Maade, saaledes at der kan være enkelte Kvækere i en stor Flok Bogfinker og omvendt, eller ogsaa saaledes at der omtrent kan være lige mange af begge Arter i Flokken.

8 December 1909 staar der følgende i min Dagbog: »I Dag var der kommen store Flokke af Kvækere i min Have paa flere Hundrede; det var første Gang, at de havde Overvægten over Bogfinkerne. De søgte ivrigt Føde i den nedfaldne Bog under Træerne ved Stranden, og det var morsomt at se, hvorledes de bar sig ad; med Næbbet kastede de det ene Blad til Side efter det andet, indtil de fandt en Bøgenød, som passede dem; saa tog de den i Næbbet, saa det saa ud, som om de vilde synke den hel, hvad de imidlertid ikke forsøgte paa, men de »tyggede« paa den, idet de øjensynlig bestræbte sig for at knuse den; derpaa vendte og drejede de den og havde den flere Gange ude af Næbbet, før det lykkedes dem at faa Bugt med Skallen og komme ind til Kærnen. Forøvrigt var det ganske interessant at se, at medens Bogfinkerne ligesaa gerne hopper omkring paa Gangene og paa Bedene som inde under Træerne, bliver Kvækerne næsten altid inde mellem Løvet, som jo ogsaa passer saa godt til deres egne Farver«.

Til Fodringspladsen kommer Kvækerne ret villigt.

KÆRNEBIDER, KIRSEBÆRFUGL (*Coccothraustes vulgaris*). Jeg har kun to Optegnelser om den, 6 Marts 1915 og 7 Juni 1917, hvilken Dag jeg saa den i Egetræerne i Skoven. Tidspunktet kunde jo tyde paa, at den ynglede, men jeg saa den ikke siden.

SISKEN (*Chrysomitris spinus*). Ogsaa denne Art finder kun sjældent herved; jeg saa en i Skoven 11 Januar 1914 og 5 Februar samme Aar en Flok paa 10—15 Stykker i nogle Elletræer.

STILLIDS (*Carduelis elegans*). Blandt alle Spurvefugle her i Danmark findes vel ingen pragtfuldere end Stillidsen, som i det

hele maa siges at være en af de mest tiltalende Fugle, vi har; dens Ydre er skønt, dens Sang smuk og dens Rede et lille Kunstværk; hertil kommer, at der hersker det vidunderligste Sammenhold mellem Magerne. Man kan se Bogfinker i Snesevis, men vil kun sjældent se Han og Hun følges; hos Stillidsen er derimod dette Reglen, de følges ad, er altid sammen; sidder den ene paa Jorden, er den anden lige ved, kommer de til Drikkekarret, er de altid i Følge. Jeg kender ingen anden Fugl, hvor Sammenholdet er saa udpræget som hos den. — Den er ikke nogen sjælden Fugl her; der yngler i Almindelighed 2—3 Par her ved Sanatoriet, og de yngler 2 Gange aarlig. Reder findes i Maj og senere paa Sommeren, de sidste er fundne i Begyndelsen af August, og Sangen høres ligesaa længe. Rederne bygges højt oppe i gamle Træer eller ret lavt i Frugttræer, unge Bøge eller lignende, oftest i Træer, der staar alene. I 1917 udeblev den ganske som Ynglefugl.

I September—Oktober ses de i Smaaflokke langs Veje og paa Marker; det, som de altid søger, er Frø af Tidsler og Burrer, der er deres Yndlingsføde; det er gerne i smaa Selskaber, de ses, 4—20 sammen, kun en Gang har jeg set en større Flok paa henved 60; ogsaa i November og December ses de ret hyppigt, kommer af og til herind i Parken; 22 December 1915 staar der i Dagbogen: »En Stillids sidder stadig i Parken og har meget travlt med at pille Frø ud af Birkekogler; den har efterhaanden vænnet sig til Menneskenes Nærhed og lader sig ikke forstyrre, selv om man staar umiddelbart ved den; hele Jordbunden, hvor den sidder og arbejder, er efterhaanden over-saaet med Birkefrø. Ellers har den travlt med de Burreplanter, som staar tilbage fra Sommeren; det er en Fornøjelse at se, hvorledes saadan et Par enkelte Burreplanter kan holde Stillidserne til«. 14 Januar 1916 staar der: »Ved Fodringslunden havde jeg opstillet nogle Burreplanter, som jeg havde hentet hjem fra Marken for om muligt at faa Stillidsen til at komme. Eksperimentet lykkedes godt, der sad i Dag 6 og spiste af Burrefrøet«.

Hvad der ses i Januar er ellers kun sparsomt, og i de følgende Maaneder ses Fuglene saa at sige slet ikke; i Februar og Marts er de praktisk talt borte, hen i April ses nogle enkelte, men ellers kommer de først tilbage sidst i April eller i Begyndelsen af Maj. Jeg tror, det forholder sig saaledes, at hen paa

Vintren er Føden for sparsom for dem her; alle Tidsler og Burrer er afpillede, og Fuglene drager da længere sydpaa, hvor der er rigeligere Føde.

GRØNIRISK (*Ligurinus chloris*). Der er noget besynderligt uregelmæssigt over Grøniriskens Optræden her baade om Sommeren og om Vintren. Den kan yngle talrigt eller helt udeblive, den kan findes i Mængde om Vintren eller ganske mangle. Det almindelige er nu, at der yngler adskillige i Skov og Park, undertiden endda mange. I Februar og Marts ses den som Regel kun sparsomt; til Ynglestederne kommer den først efter Midten af April og begynder da paa sin Sang; dog har jeg hørt den synge 6 Marts (1913); saa har vi dem syngende og byggende i Maj, Juni, Juli og ind i August, og deres metalklingende Toner høres paa denne Tid rundt om. Grønirirken er en af de Arter, der holder aller længst ud med Sangen, og jeg har optegnet som de sidste Datoer, hvor jeg har hørt den synge, følgende: 1 August 1917, 3 August 1913, 9 August 1909, 11, 12, 15, 18 August 1916. Den yngler to Gange aarlig, og Reden findes fra sidst i April til ind i August; 7 September 1915 fandt jeg en Unge, som langt fra var udvoksen; den maa være kommen ud af Ægget de sidste Dage af August. Reden bygges paa forskellige Steder, i gamle Bøge i en Grenkløft opad Stammen, i Ege hvor friske Skud gaar ud fra Stammen og danner Understøttelse, i unge Løvtræer, i Graner og i stedsegrønne Prydbuske. I min Have bygger jævnlig nogle; et Aar var der en Rede i en gammel Bøg; en Dag skød jeg ved en Fejltagelse Hunnen i den Tro, at det var en Graaspurv, men Hannen fik madet Ungerne, som var ganske smaa, og de blev store og fløj ud.

I September forsvinder de fra Parken og Skoven og ses nu i Efteraarsmaanederne ude omkring paa Marken. Det Sted, hvor de særlig holder til, er Inddæmningen; her kan man se dem enkeltvis i større og mindre Flokke paa 20 — 50 — 100 — 150, det største samlede Antal jeg har set, men ogsaa heri kan der være stor Forskel, saa at der nogle Aar slet ingen ses i Inddæmningen. Enkelte Aar forsvinder de fleste henved Nytaarstid, og ingen ses saa før i April, andre Aar holder der sig nogle ogsaa i Aarets første Maaneder. En Vinter holdt der sig en Flok i min Have; de søgte deres Føde rundt om paa Jorden men kom aldrig hen til Foderpladsen.

I Vintren 1912—13 var deres Forhold i Inddæmningen saaledes, at der 27 Oktober begyndte at indfinde sig mindre Flokke; 1 December saas her en Flok paa henimod Hundrede, og senere i Januar, Februar og Marts holdt der sig en Flok paa omkring 30, altid paa det samme Sted. Volden, der gaar om Inddæmningen, danner et Sted en Krumning, og i dens Hulhed var Grøniriskerne stadig at træffe, sad i Græsset og søgte Føde her. Naarsomhelst man kom, kunde man finde dem, og morsomt var det at staa lige ved og betragte hele Flokken; de var højst forskellige, nogle ganske uanseelig brunlige med kun ringe Andtydning af gult eller grønt, og derfra alle Overgange til de aller kraftigst farvede grønne, gamle Hanner. Marts Maaned var smuk og mild, men Grøniriskerne holdt sig stadig her i Flok; endnu 6 April saas en 30—40 Stykker her, nogle saas 21 April, og de sidste 25 April. Den følgende Vinter var Forholdet ganske det samme; fra i November til ind i Marts holdt sig en Flok paa det samme Sted, hvor de saa ikke siden har været at træffe.

To Reder viste følgende Forhold:

1. Yderst et Lag Rodtrævler af et Træ, her indenfor Mos iblandet fine Rodtrævler, inderst et Lag Fjer.

2. Rede i Gran, Æggene rugede men Reden var forladt. Vægt 34,5 g.; indvendig Diameter 6,5 cm. Yderst et Lag af grove Pinde og grønt Mos, derefter kun Mos. Vægt af Mos 17,5 g, af Pinde, Rodtrævler og Plantestængler 7,5 g. Inderst et Lag af fine Plantedele, Rodtrævler, enkelte Fjer og Traad, Vægt 7,5 g.

IRISK (*Cannabina linota*). Den er her i Egnen en yderst almindelig Ynglefugl. I Modsætning til Grønirisk og Stillids, der ses til langt hen paa Vintren og saa først viser sig ret sent paa Foraaret, trækker den tidlig bort, forsvinder allerede i Oktober, men vender saa tilbage som en af de tidlige Foraarsfugle. Dens Ankomst om Foraaret er alt andet end regelmæssig; den kan vise sig først i Februar, naar Vejret er mildt, eller vente til hen i Midten af Marts, men naar den kommer, er den altid i Flok, undertiden endda en ret stor, og synger saa straks.

1910.	2 Marts,	Irisk sang.
1911.	9 —	saas for første Gang iaar, 4 Stykker sammen.
1913.	17 —	i Skoven nogle Flokke paa ialt henved Hundrede Stykker.

1914. 5 Februar, Stille, Solskin, Isen næsten borte. I en høj Bøg i Skoven sad kvidrende en Flok paa mindst 50. Hannerne havde, set paa Afstand, et rødtligt Skær paa Brystet, men havde endnu ikke faaet deres smukke Sommerdragt.
- 19 — i Skoven en Flok paa mindst 50.
1915. 1 April, det er bleven Tøvejr, Inddæmningen næsten isfri, Irisk i Flokke paa henved Hundrede.
1916. 10 Februar, Vejret noget skiftende, af og til let Frost. I Toppen af et højt Træ sad en Flok paa imellem 30 og 40.
- 21 — en Flok paa et halvt Hundrede sad i nogle høje Bøge og sang flittigt.
1917. 24 Marts, (stræng og langvarig Frost) en Flok paa omkring 50 sad henimod Aften i Træerne i Skovens vestre Udkant.

I den første Tid, de er komne, holder de sammen i Flokke, er oftest om Dagen paa Markerne efter Føde; henimod Aften samler de sig i nogle høje Træer, næsten altid de samme Dag for Dag, Aar for Aar; sammen med dem flokkes andre af deres Slægtninge, Grønirisk, Stillids, Gulspurv og enkeltvis Bogfinker, og her sidder de syngende en Stund, før de søger deres Natte-kvarter.

Hen paa Foraaret findes de parvis i Hække langs Vejen, i Haver og i Skoven; her findes et Stykke bevokset med Graner; da disse havde en passende Størrelse, 2—4 Meter, var de fulde af Iriskreder, og man kunde stadig se Fuglene sidde i Toppen af dem. Paa Sanatoriets Grund er den mindre talrig som ynglende, har haft Rede i Hindbærrene, i Graner og en Gang i en stedsegrøn Busk udenfor Havetrappen lige ved den allerlivligste Færdsel. Paa Lille Svelmø er den almindelig Ynglefugl i de enkelte Tjørne og Rosenbuske, der findes. Den yngler 2 Gange aarlig, om ikke mere, hører til de Arter, hvis Reder findes allersenest; 17 August 1912 fandtes paa Svelmø en Rede med 4 Æg, 5 August 1915 en Rede med 5 frisklagte Æg.

I August—September ses de flokkevis omkring paa Markerne, ofte Hundrede eller flere sammen, undertiden sammen med Grønirisk, Stillids og Bogfinke. Hen i Oktober kan Flokkene endnu træffes i enkelte Aar, efter Oktober har jeg ingen set.

GRAASISKEN (*Cannabina linaria*). De Flokke af Graasiskener, der om Vintren besøger vort Land, viser sig ogsaa enkelte Gange her, men ofte kun paa saa flygtigt Besøg, at jeg ikke med Sikkerhed har turdet optegne dem. 30 Oktober 1910 saa jeg paa Svelmø en Flok paa henved 50; de sad og fortærede Frøet af en Del Tidslær, som voksede i en Lavning. 5 November 1913 fik jeg Øje paa en Flok paa mellem 100 og 150, der havde slaæet sig ned i de høje Birketræer i Sanatoriets Park. De pillede ivrigt Frøet af de talrige Kogler, som fandtes dette Aar, og stod man under Træet, var det som en hel Regn af Frø, der dryssede ned under Fuglenes ihærdige Arbejde; af og til fløj hele Flokken kvidrende bort for snart at vende tilbage igen; siden har jeg kun en enkelt Gang set nogle Stykker her.

DOMPAP (*Pyrrhula vulgaris*). I November og December 1910 var her nogle; jeg saa en Gang en Flok paa en halv Snes; siden har jeg selv kun set dem en enkelt Gang, men der er af og til meddelt mig om nogle, som er trufne herved.

RØRSPURV (*Emberiza schoeniclus*). I Inddæmningen er Rørspurven en ret almindelig Ynglefugl. Den er Trækfugl, men det hænder, at enkelte overvintrer, saa jeg har set den i alle Aarets Maaneder, i December og Januar dog kun enkeltvis. Efter Midten af Februar kan nogle begynde at vise sig, men den almindelige Træktid er i Marts og første Halvdel af April. Det er oftest saaledes, at Hannerne kommer først, og at der til at begynde med er nogle Stykker, først senere et større Tal; i Træktiden findes Fuglene altid paa et ganske bestemt Sted: paa Engene Nord for Volden om Inddæmningen er der et Stykke, som om Foraaret staar under Vand, og i Aaløbet tæt ved vokser en Del Rør; her ses Rørspurvene siddende paa Rørene eller gaaende paa Tuerne paa den oversvømmede Eng sammen med Engpiber, Skærpiber og Hvid Vipstjert. Der kan ses en halv Snes, 20—30, ja en enkelt Dag, 4 April 1912, har jeg talt mindst 50, men de større Mængder er Undtagelserne; efter Midten af April er de Fugle, der opholdt sig her under Trækket, borte, og det er væsentlig Ynglefuglene, der er tilbage. Tallet, hvori de yngler, er iøvrigt ikke særlig stort; der findes næppe 10 Par i hele Inddæmningen, men det kan veksle noget de enkelte Aar; 23 Juni 1916 saa jeg mindst 7—8 Hanner, hvoraf en sang, en anden ængsteligt flagrende henad Jorden, vel for at lokke mig

bort fra Ungerne. Den yngler vist 2 Gange; jeg har fundet Rede med Æg 19 Maj (1916) og Rede med halvvoxne Unger 30 Juli

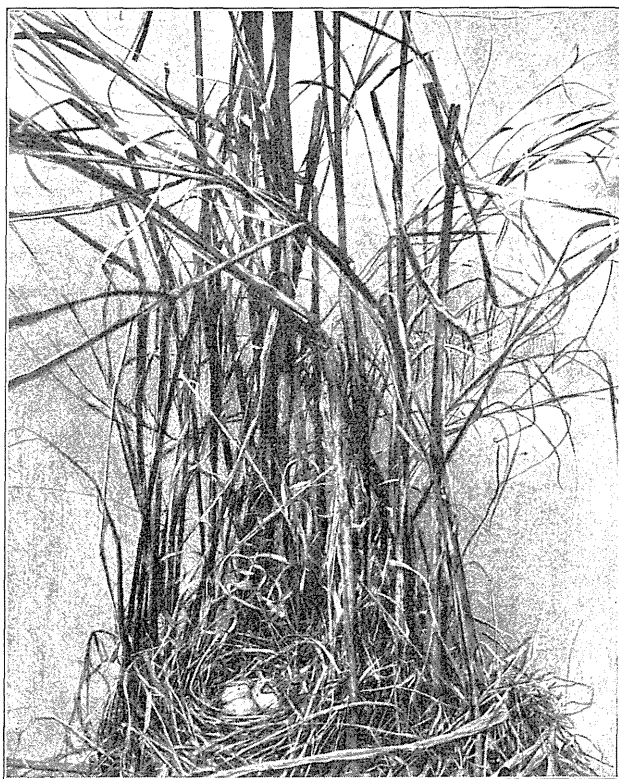

Fig. 85. Rede af Rørspurv.

(1911). I September—November træffes de enkeltvis eller faa sammen i Inddæmningen, i Eskemose, paa Svelmø og langs Stranden; paa denne Tid ser man dem ret jævnligt sidde i Buske.

GULSPURV (*Emberiza citrinella*). Naar man rigtig skulde tælle efter, vilde det maaske vise sig, at Gulspurven er den alleryppigste Ynglefugl indenfor mit lagttagelsesomraade. Lærkerne er her næppe saa hyppige som mange andre Steder i Landet, Spurv, Stær og Svale er almindelige nok men holder sig til Menneskenes Boliger, og Bogfinken yngler væsentligt i større Haver og nogle Dele af Skoven; Gulspurven kan langt bedre

tage til Takke med Yngleplads, bygger overalt i Skoven, hvor der er en Smule Undervækst, lige godt paa Jorden eller i unge Træer, hvad enten det er Løvtræer eller Naaletræer, paa Marken, hvor der findes lidt Krat eller Plantning, og i de mange levende Hegn, som begrænser Vejene. — Standfugl er Gulspurven vist helt, men noget uregelmæssig kan den være i sin Optræden, som det vil fremgaa af det følgende.

Paa mit tidligere Jagttagelsesomraade, Hasleveggen, regnede jeg altid Gulspurven som en af Februarsangerne; var der en rigtig smuk Dag efter Midten af Februar, kunde man høre den, undertiden før; jeg var derfor forbavset over, at den herovre, hvor ellers alt er tidligere paa Færde, er senere med sin Sang. Sidst i Februar farves Hannernes Hoved pragtfuldt gult, og saa kan man begynde at lytte efter Sangen, men ofte høres den ikke før i Marts.

1910. 2 Marts, klart Solskin, stille, Temperatur op til 5°, Gulspurv sang.
1911. 3 — stille, klart Vejr, let Frost. Hørtes første Gang synge paa flere Steder i Skoven og Parken; det er mærkeligt, saa sent de altid begynder at synge her, men der kan ikke være nogen Fejltagelse mulig, da her er saa mange af dem.
1912. 29 Februar, klart Solskin, Gulspurv sang.
— 3 Marts, nogen Regn, + 5°, synger nu overalt.
1913. 24 Februar, sang første Gang.
— 28 — høres stadig.
1914. 10 — stille, let diset, nærmest som en Aprildag, sang for første Gang iaar.
1915. 14 Marts, hørtes første Gang.
1916. 12 Februar, klart Solskin, let Frost; sang svagt.

Gulspurven hører ikke til Sangens store Mestre, men der er noget jævnt og tiltalende i dens Sang, som gør, at man gjerne hører den; og lytter man lidt nøjere efter, kan der nok være et og andet at lægge Mærke til. Sangens Bygning er saa simpel som vel tænkeligt, en 7—8 korte Toner af ens Højde, efterfulgte af en lang Tone af anden Højde. Jeg mindes, at der en Gang paa en af ornithologisk Forenings Udflugter blev en Diskussion om, hvorvidt Gulspurvens Slutningstone gik op eller ned, var

højere eller lavere end Begyndelsestonerne. Nogle holdt paa, at den var lavere, andre, hvoriblandt jeg selv, hævdede, at den var højere; at den var dette i de fleste Tilfælde, vidste jeg nok, men begyndte nu at studere Sagen lidt nøjere; jeg fandt da ud af, at det var forskelligt; hos nogle — de fleste — var Slutningstonen højere, hos andre lavere; men jeg fandt endvidere, at det kunde variere hos samme Individ. I Sanatoriets Køkkenhave sad hver Dag paa en Stenbunke en Gulspurv og sang; jeg lyttede mange Gange til den, og morsomt var det at høre, hvorledes den vekslede ganske regelmæssigt med Slutningstonen, saaledes at denne hver anden Gang var højere, hver anden Gang lavere end Begyndelsestonerne. — I 7 af Aarets Maaneder kan Gulspurvens Sang høres, og det er ikke som hos Stær og Lærke, at der er Ophold; den synger uafbrudt Juli igennem til ind i August, og holder næsten op paa Dato; i 1911, 12, 15 og 17 hørte jeg den synge sidste Gang 9 August, i 1916 10 August, 1913 12 August, 1911 13 August.

Med Redebygning er Gulspurven ikke særlig tidlig paa Færde; det tidligste Tidspunkt, jeg har fundet en Rede paa, er 21 April; den yngler to, maaske tre Gange aarlig, og hele Sommeren igennem fra hen i Maj findes der talrige Reder i Skoven og Parken. Det sidste Kuld er sent paa Færde, endnu hen i August findes mange Reder. I 1916 havde et Par 28 Juni faaet Unger udføjne af det andet Kuld, saa der var rigelig Tid til et Kuld til. Nedenstaaende er en lille Oversigt over lidt af, hvad jeg har fundet af Reder i August:

1913.	3	August,	for et Par Dage siden Rede med store Unger.
—	12	—	der findes endnu Rede med Æg.
1915.	29	—	et Sted Rede med en stor Unge, et andet Sted Rede med 2 Æg, hvor Fuglen fløj af; den var altsaa endnu ved at lægge Æg.
1916.	3	—	i min Have Rede med 3 Æg.
1917.	1	—	jeg har i de sidste 10 Dage fundet 7 Reder med Æg eller Unger.
—	4	—	jeg fandt en Rede til i Dag og saa en Gulspurv, der slæbte store Straa sammen til Rede.
1917.	29	—	En Gulspurv fodrede lige udføjne Unger.

Et Aar mindes jeg at have fundet Rede med Æg eller Unger i September men har ikke faaet Datoen optegnet.

Med Redeplads er Gulspurven særdeles nøjsom; den anbringer Reden paa Jorden, hvor der blot er en lille Smule Dækning over, nogle Kviste, lidt Plantevækst eller lignende, eller den bygger lavt i Buske; i unge Bøge findes den ofte, ligeledes i Graner. Der er en ejendommelig Forskel paa den Maade, hvorpaa den anbringer Reden til forskellige Aarstider, og jeg har nu lagt saa meget Mærke dertil i Aarenes Løb, at jeg har overbevist mig om, at der ingen Fejltagelse kan være; det første Hold Reder, som bygges sidst i April eller i Maj, anbringes for den langt overvejende Del paa Jorden, medens senere hen paa Aaret Rederne saa at sige udelukkende findes i Buske. Der staar i Dagbogen for 4 August 1917: »De 9 Reder, jeg har fundet i de sidste 14 Dage, sidder alle oppe i Buske, ingen af dem paa Jorden«. Hvad Grunden er til denne Forskel, ved jeg ikke, da der dog ogsaa ved det første Hold Reder er tilstrækkeligt Løv paa Buskene.

Naar det sidste Kuld Unger er udflojet, drager Gulspurvene en Overgang ud paa Stubmarkerne for at leve højt af Kornet, der ligger tilbage, og her ses de i store Flokke, ofte sammen med Bogfinker. Efter Midten af Oktober vender en Del tilbage her til Sanatoriet, men Vintren igennem søger de Føden alle vegne, hvor den er at faa, paa Veje, ved Gaarde og i Haver; ved Stranden holder de aldrig til i Modsætning til Bogfinkerne. Det er en ganske besynderlig Forskel, der kan være paa deres Optræden om Vintren her ved Sanatoriet og ved min Bolig; i nogle Aar ses de i Mængde, i andre slet ikke. Ved Fodringspladsen er de meget villige til at komme; det, som lokker dem der, er Fodring med Korn; alt andet Foder stiller de sig ret afvisende overfor. I Vintren 1908 — 09 og 1909 — 10 var der ingen her om min Bolig; de kom saa i 1910 — 11 i ret stort Tal; men iaar (Vintren 1918—19) ser jeg aldrig nogen, hverken ved min Bolig eller omkring ved Sanatoriet.

I Vintren 1915—16 var her en Del rundt om; hvor de opholdt sig om Aftenen og formodentlig havde Nattekvarter, fik jeg ogsaa at se; lige Nord for Sanatoriet er der et Krat af unge Bøge, 3—4 m høje, om Vintren delvis med Bladene paa; her saa jeg i Februar henimod Aften store Masser samle sig, saa at Bøgene sad fulde; det saa ud, som om alle Egnens Gulspurve her var samlede. 29 December 1915 staar der i min Dagbog: »Gulspurv ses rundt om i Parken; medens det ellers plejer at

være Graaspurve og Bogfinker, der holder til inde paa Sanatoriet, har jeg et Par Gange i Vinter truffet Gulspurve om Natten inde paa Gangene og siddende i Liggehallen; en Aften tog jeg en, der var kommen ind paa en Gang, med Haanden; en Morgen sad der paa en af Gangene en Gulspurv og hoppede foran mig, efterhaanden som jeg gik henad Gangen«. Men noget endnu ejendommeligere oplevede jeg et Par Aftener senere 1 Januar 1916: »Vinden Sydvest, Taage, Regn. Iaftes, da jeg kom ud af mit Hus, fløj der mod Muren udenfor en Gulspurv. Det var taaget, og den hvide Mur oplystes af en elektrisk Lampe; Gulspurven flagrede mod Lygten og Muren, og lod sig villigt tage med Haanden; jeg satte den i Bur sammen med 2 Kanarifugle, hvad den roligt fandt sig i. Men besynderligt var det, at iaften fandt akkurat det samme Sted; en Gulspurv blev atter taget her, medens den flagrede mod den oplyste Mur; havde den første ikke siddet nede i Buret, vilde jeg have tænkt, at det var den samme, som bar sig saaledes ad; nu tog jeg ogsaa den sidste og satte ned til Kammeraten; den næste Dag slap jeg dem ud, og senere er slikt ikke hændet«. Jeg antager, at de Gulspurve, som bærer sig saadan ad, er nogle, som er komne til andetsteds fra, da vore egne er saa vante til Lyset og den hvide Mur. — 3 December 1912 kom en flyvende ind ad Vinduet paa en Stue paa Sanatoriet, hvor vi stod en Del Mennesker og arbejdede. Jeg tog den med ned i Parken og slap den ud der; lidt efter kom den flyvende ind paa en anden Stue; i Nattens Løb maa den imidlertid have ønsket Forandring, thi den var fløjet ind paa en tredje Stue, hvor den sad om Morgenens. At det var den samme Fugl, var sikkert nok, thi jeg havde bestemt Kendemærke paa den.

Men ogsaa paa anden Maade end blot ved at komme ind i Bygningerne træder Gulspurvene i Forhold til os. I et Par Aar havde vi megen Fornøjelse af nogle, som holdt til sammen med os i Haven og deltog i vore Maaltider. Det begyndte i Sommeren 1915, da der fra hen i Juni hver Dag kom et Par, der havde Rede i min Have, og ved Bordet, hvor vi spiste, søgte Føde til Ungerne; de satte sig ugenert paa Bordet, spiste af Tallerkenerne, der stod foran os, men var endnu ikke at formaa til at spise af Haanden. I 1916 yngede der i Maj og Juni flere Par i Haven; midt i Juni fandt jeg her en Rede med Æg, og to med udflyjne Unger. Da vi i Begyndelsen af Juni flyttede

Fig. 86. Gulspurv paa Reden.

Fig. 87. Rede og Æg af Gulspurv.

ud i Haven og spiste til Stadighed, kom en Hun straks og tog Føde af Haanden; den proppede saa meget i Næbbet, den kunde have for at bringe det til de udføjne Unger og kom straks tilbage igen. Hannen fløj ogsaa op paa Bordet men turde ikke spise af Haanden. Dens Frygt varede ikke længe; i Begyndelsen af August forsvandt Hunnen, rugede rimeligvis igen. Hannen var nu bleven dristig, kom ogsaa og spiste af Haanden, og havde faaet en anden Han med. De tog Brødet ud af Fingrene paa os, og fløj med det hen til Ungerne, som holdt sig skjult mellem Buskene og kun nu og da kom frem. Den ene Han — den oprindelige — var meget pragtfuldt farvet og let kendelig paa en rød Plet paa hver Kind, en Tegning som forholdsvis sjældent ses hos vore Gulspurve; i hvert Tilfælde har jeg ikke opdaget den paa nogle af de andre Gulspurvehanner, jeg træffer her omkring; lidt hen i August forsvandt den ene Han, men Hunnen kom igen, medens den sidste Han ogsaa forsvandt sammen med Ungerne; endnu 28 August er optegnet, at Hunnen kom og spiste af Haanden. Saa blev det Efteraar, vi flyttede fra Haven ind i Stuerne og saa foreløbig ikke mere til Gulspurve; der kom en Del til Fodringspladsen i Vintrens Løb, men om de tamme var imellem, tør jeg ikke sige.

Kan Fuglene huske? læste jeg forleden som Overskrift over en lille Beretning, som netop viste, at en Fugl kunde huske fra det ene Aar til det andet. Nu kan man jo høre, hvordan det gik med de tamme Gulspurve! De første tre Maaneder af 1917 var sure og barske; det frøs stadig, og Is laa der, saa langt Øjet rakte. Den 15 April var den første Foraarsdag med stille Vejr + 9° og Solskin; saaledes holdt det sig nogle Dage. En Dag, jeg kom hjem, sad min Datter paa Verandatrappen ud mod Haven, fløjtende efter Gulspurvene med lidt Franskbrød i Hænderne. Parret kom øjeblikkelig og tog Brødet ud af Haanden paa hende, og siden holdt de sig stadig til; det var tydeligt nok dem fra ifjor, thi det var Hannen med den stærkt røde Kindplet; en anden Han kom undertiden ogsaa, turde ikke selv spise af Haanden, men var meget fornærmet over Kammeratens Dristighed og søgte at jage den væk. Den tamme Han kom nu ikke blot til Bordet, men fulgte os, naar vi gik omkring i Haven; 15 Maj gik jeg her sammen med to af Sanatoriets Patienter for at vise dem noget Arbejde, der skulde gøres, og Gulspurven hoppede hele Haven rundt efter os. Saaledes havde jeg Parret

hele Sommeren igennem, undertiden kun Hannen, naar Hunnen rugede, undertiden begge, naar Ungerne var store. Hannen var yderst nærgaaende, kom øjeblikkelig, blot man satte sig ved Bordet, hoppede op i min Haand og tog Føden der (Fig. 32) og fløj op paa min Avis, naar jeg læste. Saa kom Efteraaret, Spisningen i Haven ophørte, Gulspurvene drog ud paa Marken, og det tamme Par har ikke vist sig siden.

Nogle undersøgte Reder viste følgende Forhold:

1. Rede i lav Busk, forladt før Æglægning. Vægt 37,5 g, indvendig Diameter 7 cm. Yderst et Lag af tørt Rajgræs, Vægt 18,5 g, nærmest bestemt til at danne Underlag for den egentlige Rede. Dette Yderlag var let adskilleligt fra et indre Lag, som var løst flettet af Blade og tørre Plantestængler, Vægt 13,5 g. Tydelig adskilleligt var endelig et inderste Lag, selve Udforingen, bestaaende af fine Plantedele og Rodtrævler, Vægt 4,5 g.

2. Forladt Rede, Vægt 34,5 g; indvendig Diameter 7 cm. Et ydre løst Lag af Tang, Blade, grove Plantedele af Vægt 12,5 g; et indre Lag af finere Plantetrævler og Blade løst vævet, Vægt 12,5 g. Endelig et inderste Lag af ganske fine Plantestængler og Rodtrævler, enkelte Hestehaar, Vægt 4 $\frac{1}{2}$ g.

3. Et tæt Yderlag af grove Plantestængler; Laget tildels beregnet paa at udfylde Pladsen paa Grenvinkelen, hvorpaa Reden var anbragt. Nogenlunde adskilt herfra en indre Del af korte, fine Plantestængler og nogle Rodtrævler; inderst et Lag Hestehaar, der danner en sammenhængende Udforing, af Vægt 1,1 g.

BOMLÆRKE, KORNVÆRLING (*Emberiza miliaria*). Den er en af de faa virkelige Standfugle, vi har, findes Aaret rundt, om Sommeren paa Markerne og ses paa denne Tid hyppigt langs Vejene; Efteraar og Vinter træffes den flokkevis alene eller sammen med Gulspurve. Ofte kan Flokkene naa en ret anseelig Størrelse.

SNESPURV (*Emberiza nivalis*). Kun 2 Gange har jeg set den her, begge Gange i September. 22 September 1911 sad paa Svelmø en gammel Fugl i Vinterdragt paa en Sten tæt ved mig; den fløj saa op, steg højt til Vejrs og var borte med det samme; 20 September 1912 saa jeg en i Eskemose siddende paa et Gærde; 2 Dage efter saa jeg den igen; det var en ung Fugl i Vinterdragt; den var ganske tam, flyttede sig kun smaa Stykker ad Gangen og vendte stadig tilbage til det samme Sted.

EFTERSKRIFT

Oprindeligt havde jeg tænkt at slutte mit Arbejde med en lille Beskrivelse af Trækforholdene her i Egnen; forskellige Omstændigheder har bevirket, at jeg foreløbig har opgivet dette; maaske vil der senere følge en Artikel herom.

Af de Billeder, som ledsager Afhandlingen, er de fleste tagne udtrykkelig med den for Øje; jeg har kun benyttet faa Billeder, som var tagne i andet Øjemed. Blandt de gengivne Fotografier er 1, 2, 5, 34 og 42 tagne af Sygeplejerske Frk. Elisabeth Lange, 29 af Frk. Marie Helms, 44 og 45 af Forstkandidat Fabricius, 73 af Fotograf M. Mikkelsen, 11 af stud. med. Svend Teisen, 12, 25 og 37 af Docent R. H. Stamm. Jeg skylder de paagældende Tak for velvillig Tilladelse til Gengivelse af Billederne. Samtlige øvrige 74 Billeder er tagne af Fotograf J. P. Caspersen, som i de sidste 3 Aar har taget et meget betydeligt Antal Billeder for mig af Fugle, deres Reder og Æg. Dette Arbejde har ikke udsat Optageren for Anstrængelser og Farer, som naar man skal fotografere Løver og Næshorn i vild Tilstand, men det har krævet megen Øvelse og Taalmodighed og en ikke ringe Interesse og Forstaaelse overfor de stillede Opgaver. Det kostede 5 Timers Arbejde, adskillige Magniumsbomber og brændte Fingre, før det første Gang lykkedes at faa taget et Billede af Musvitunger, der laa dybt nede i en Redekasse under skyggende Træer. Og faa tænker vel paa, hvor besværlig Optagelsen af et Billede som Fig. 50 (Digesvale i Færd med at forlade Redehullet) har været. Det er kun paa Billedet, Fuglen sidder ganske rolig, i Virkeligheden kom den hurtig ud af Redegangen og var borte i et Nu, maatte tages i det Brøkdelt af et Sekund, den sad i Indgangsaabningen, noget, der mislykkedes adskillige Gange. Det Lysskær, der omgiver Fuglen, stammer fra Sollys, tilbagekastet fra Spejle, som to Medhjælpere haandterede i nogen Afstand. — Alle Fugle, Reder og Unger er, hvor andet ikke udtrykkelig angives, tagne i deres naturlige Omgivelser, men for nogle af Redernes Vedkommende har man maattet fjerne dækkende Kviste og Blade. Kort 1 er gengivet efter Generalstabens, Kort 3 efter Søkortarkivets Kort. Kort 2 er tegnet af Apotheker Kn. Jørgensen.

Gengivelsen af Kort og Billeder er foretaget af F. Hendriksens Reproduktionsatelier.